

Far

... etter omsorgsovertakelse

En kvalitativ studie om fedre som
er fratatt omsorgen for sine barn

Master i sosialt arbeid

Jannicke Larsen

Juni 2018

Veileder Ingunn Tollisen Ellingsen

UNIVERSITETET I STAVANGER

MASTERSTUDIUM I SOSIALT ARBEID OG SOSIALPEDAGOGIKK MASTERGRADSOPPGAVE

SEMESTER: (vår/høst – årstall)	Vår 2018	
FORFATTER/MASTERKANDIDAT:	Jannicke Larsen	
VEILEDER:	Ingunn Tollisen Ellingsen	
TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:	Far ... etter omsorgsovertakelse: En kvalitativ studie om fedre som er fratatt omsorgen for sine barn	
EVT. Engelsk tittel:	Dad ... after losing child custody: A qualitative study about fathers whose children are in out-of-home placement	
EMNEORD/STIKKORD:	Far, fedre, kjønn, omsorgsovertakelse, familievern, barnevern, oppfølging	
ANTALL SIDER:	80	
STAVANGER:	31.05.2018	Jannicke Larsen
	DATO/ÅR	Kandidatens navn

FORORD

Dette er en studie om fedre som er fratatt omsorgen for sine barn. Med fokus på deres opplevelser og tanker om tiden etter omsorgsovertakelse og hvilke tilbud de tenker at kan bidra til å forbedre situasjonen for fedre i samme situasjonen.

Det har vært spennende, lærerikt og utfordrende å arbeide med oppgaven. Det er et nytt arbeidsfelt for meg å sette seg inn i, samtidig som jeg gjennom jobben min har kontakt med mange fedre som har gitt meg et innblikk i hvordan det er å være far uten å ha daglig omsorg for sine barn. Jeg har gjennom prosessen erfart hvor utfordrende det kan være å skriftliggjøre alt som oppleves klart og tydelig i eget hode. Det er krevende på en ny og spennende måte å få være skrivende student istedenfor aktiv arbeider med samtale og dialog som hovedverktøy, slik jeg er vant til.

Det er flere personer som har viktige roller for at denne studien kunne gjennomføres. Først og fremst vil jeg vil takke informantene mine for at dere har delt historiene deres med meg. Uten deres opplevelser, erfaringer og tanker om tema hadde det ikke blitt noen oppgave.

Jeg vil også takke leder ved Familievernkontoret på Bryne, Hege Hadland for at hun hjalp meg med kontaktpersoner ved familievernkontor i hele landet, og bidro til at informasjon om studien nådde ut til mine informanter. Lån av kontor i andre deler av landet har vært uproblematisk på grunn av positive hjelpere ved ulike familievernkontor. Tusen takk til dere alle! Det skapte gode rammer for gjennomføring av intervju.

Ledelsen ved Rogaland friomsorgskontor som har lagt til rette slik at jeg har hatt mulighet for å gjennomføre dette omfattende arbeidet i tillegg til min jobb som førstekonsulent ved friomsorgskontoret i Stavanger. Det er jeg veldig takknemlig for. Det hadde ikke vært mulig uten støtte fra egen arbeidsplass. Tusen takk!

Det er utrolig hvor positivt det har vært på skriveprosessen at jeg har delt kontor med medstudent Catrine Torgersen. Vi har hatt gode og nyttige samtaler og ikke minst hatt lunch og kaffepauser i Bokkafeen på UIS, med sporadisk besøk av andre studenter på «kullet».

Og sist men ikke minst vil jeg takke min veileder Ingunn Tollisen Ellingsen. Du har vært ærlig, gitt meg mange «røde» tilbakemeldinger og støttet meg med gode innspill til oppgaven underveis. Det har vært en uvurderlig hjelp for å få meg i mål med arbeidet.

Nå gleder jeg meg til å tilbringe mer tid sammen med Frank og våre tre døtre Tonje, Lone og Maja. De har hjulpet meg til å ta små pusterom i hverdagen og lagt til rette slik at familielogistikken har fungert med en til tider fraværende mor. Dere er gull!

Stavanger, juni 2016

Jannicke Larsen

Sammendrag

Foreldre som har mistet omsorgen for sine barn skal etter lov om barnevernstjenester få tilbud om oppfølging fra barnevernet etter en omsorgsovertakelse. Tidligere forskning viser at oppfølgingen er mangelfull, og at mange foreldre ikke føler seg ivaretatt på en god nok måte. For å bedre tilbudet til foreldrene er det behov for forskning som kan dokumentere og belyse dagens situasjon.

Denne studien tar utgangspunkt i fedres fortellinger om egne opplevelser og tanker om hvordan de blir møtt og fulgt opp etter en omsorgsovertakelse. Datamaterialet er fremkommet gjennom kvalitative dybdeintervju med 4 fedre. Alle fedrene var sammen med mødrene til barna på tidspunktet for omsorgsovertakelsen. Studien kan sies å plassere seg inn under et sosialkonstruktivistisk vitenskapsparadigme, hvor man er opptatt av at det finnes forskjellige oppfatninger av hvordan forholdet mellom konstruksjon og virkelighet kan forstås.

Med utgangspunkt i fedrenes fortellinger, tanker, refleksjoner og innspill om egen situasjon bidrar de til å gi fedre en stemme på et område hvor mødre og barn som regel regnes som hovedpersoner. Kjønnsperspektiv sammen med teorier om anerkjennelse og opplevelse av sammenheng (OAS) danner grunnlag for å belyse og diskutere datamaterialet opp mot problemstillingen «Hvordan opplever fedre sin situasjon etter en omsorgsovertakelse, og hvordan kan et godt tilbud fra hjelpeapparatet se ut fra fedrenes ståsted?»

Studien peker på betydningen av å ha fokus på kjønn når avgjørelser skal tas, og tillit skal skapes mellom fedre og barnevern. Fedrene synes å være mest opptatt av at de er foreldre som ønsker en god dialog og et godt samarbeid med aktuelle personer i hjelpeapparatet. De gir uttrykk for at de ikke blir ivaretatt med respekt og anerkjennelse i den sårbare perioden etter omsorgsovertakelsen. Behovet for støtte og oppfølging er til stede, samtidig som fedrene opplever at de har vært nødt til selv å stå på for å få et tilbud som kan ivareta deres behov.

I studien kommer fedrene med fire konkrete forslag til hvordan man kan forbedre oppfølgingen. Det første er et tilbud flere av fedrene har testet ut med positiv erfaring; samtalegrupper med andre foreldre i samme situasjon. Det andre forslaget var en «Havarikommisjon», hvor tanken er at en gruppe fagfolk skal være klar til å ta seg av foreldrene når omsorgsovertakelsen er et faktum. Tredje forslag var tidlig tilbud om hjelp og støtte da fedrene opplevde den første perioden som svært kaotisk og overveldende. Støtten ble anbefalt å komme fra en person som hadde egen erfaring med å miste omsorgen for sine barn, men som samtidig hadde kommet lengre i forhold til bearbeiding av egen situasjon. Det siste forslaget var å legge til rette for et bedre og mer organisert samarbeid mellom foreldre og barnevern.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. Innledning	3
1.1. Formål med studien	3
1.2. Bakgrunn for valg av tema.....	3
1.3. Problemstilling.....	4
1.4. Studiens relevans for sosialt arbeid i praksis	5
1.5. Begrepsavklaring og lovverk.....	5
1.5.1. Barnevernet.....	6
1.5.2. Familievernet.....	8
1.5.3. Hjelpeapparatet.....	9
1.5.4. Foreldre, fedre og fosterforeldre	9
1.6. Oppgavens oppbygning.....	9
2. Tidligere forskning og kunnskapsbehov	11
3. Teoretisk rammeverk	13
3.1. Kjønnsperspektiv	13
3.2. Forståelse av farskap	15
3.3. Honneth om anerkjennelse	17
3.4. Antonovsky – opplevelse av sammenheng	19
4. Metode	24
4.1. Sosialkonstruktivisme.....	24
4.2. Kvalitativ metode	26
4.3. Utvalg og rekruttering av informanter	26
4.3.1. Utvalg.....	26
4.3.2. Rekrutteringsprosess.....	27
4.3.3. Hvem er fedrene som deltok i studien?	28
4.4. Intervju	28
4.5. Analyse av data.....	30
4.5.1. Transkribering.....	31
4.5.2. Temasentrert analyse.....	31
4.5.3. Beskrivelse av analyseprosessen	32
4.5.4. Induktiv tilnærming	32
4.6. Validitet og reliabilitet.....	33

4.7.	Etiske betraktninger	34
5.	Fedrenes fortellinger om egne opplevelser og tanker	37
5.1.	Hvordan opplever fedrene møtet med hjelpeapparatet?	37
5.1.1.	Samarbeid med barnevernet mens følelseskaoset bruser.....	40
5.1.2.	Opplevelse av negativitet	42
5.1.3.	Kulturforskjeller.....	43
5.2.	Ivaretakelse av fedre etter omsorgsovertakelse.....	44
5.2.1.	Tilbud, oppfølging og samarbeid om samvær	46
5.2.2.	Samtalegrupper	50
5.2.3.	Far, ikke mor.....	52
5.2.4.	Menn og følelser.....	53
5.2.5.	Foreldre sammen som team	54
5.3.	Helsemessige utfordringer	54
5.3.1.	Fysisk og psykisk helse.....	55
5.3.2.	Bruk av rusmidler	57
5.3.3.	Arbeidets betydning for fedrene	58
6.	Diskusjon/ Opplevelse av egen situasjon	60
6.1.	Den kjønnete betydning	60
6.2.	Behov for anerkjennelse etter opplevelse av krenkelse	64
6.3.	Fedrenes opplevelse av sammenheng	67
6.3.1.	Begripelighet	67
6.3.2.	Håndterbarhet.....	68
6.3.3.	Meningsfullhet	69
6.3.4.	Sammenhengens betydning for å forstå fedrene	70
6.4.	Fedrenes forslag til god oppfølging - praktiske implikasjoner	71
6.4.1.	«Havarikommisjon».....	72
6.4.2.	Tidlig hjelp og støtte.....	73
6.4.3.	Bedre samarbeid med barneverntjenesten	74
7.	Avsluttende betraktninger	75
8.	Litteraturliste.....	78
	VEDLEGG.....	80

1. Innledning

1.1. Formål med studien

Formålet med studien er å rette søkelyset på fedres situasjon etter å bli fratatt omsorgen for sine barn. Jeg har valgt fokus på fedre da deres opplevelser og erfaringer i denne situasjonen kan være annerledes enn mødrenes, eller foreldre sett under ett. Deres erfaringer kan gi innsikt i hvordan det er å være far i møte med barnevernet og andre i hjelpeapparatet. Deres innsikter kan videre bidra med kunnskap om hvordan vi bedre kan legge til rette for å møte fremtidige fedre som opplever samme situasjon.

1.2. Bakgrunn for valg av tema

Døråpneren til tema for denne studien var da jeg stilte spørsmålstegn ved at det er mange mødre, og bare noen få fedre som benytter seg av tilbud familievernkontorene gir til foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn av barnevernet. Familievernkontoret var representert ved forelesning på masterstudiet og presenterte sitt arbeid og ytret ønske om at masterstudenter skulle forske på deres arbeidsfelt. Bakgrunnen var at de ønsker å gi et best mulig tilbud til sine brukergrupper, og det var av den grunn allerede satt sammen en forskergruppe som hadde fokus på temaet. Jeg ble kontaktet etter et møte i forskergruppen med spørsmål om jeg kunne tenke meg å finne ut mer rundt spørsmålet om fedre i denne situasjonen. Det ble starten på mitt arbeid med denne studien.

Min erfaring på området er ikke direkte knyttet til barnevern eller familievern. Jeg har 16 års arbeidserfaring i kriminalomsorgen med oppfølging av straffedømte som soner frihetsstraffer, eller er løslatt på prøve fra fengselssoning. Noen av de som soner straff hos friomsorgen er foreldre med daglig omsorg for sine barn, mens andre ikke har omsorgsansvar. Noen foreldre treffer sjelden, eller aldri sine barn. Det er flest menn som soner straff, og jeg har derfor kontakt med flere fedre enn mødre i min arbeidshverdag. Fedrene forteller sine historier i forbindelse med samtaler under soning. De forteller om kontakten de har med mødrene til barna, de forteller om samarbeid med barnevernet eller andre personer i hjelpeapparatet, og de forteller om barna sine. Ofte er samtaler om dette tema svært følelsesladet. Det setter et stort spekter av følelser i gang både i form av sorg,

sinne, frustrasjon, glede og savn. Under straffegjennomføring er vi opptatt av endring og mulighet for nye sjanser i livet. Av ulike årsaker er det noen foreldre som ikke skal ha kontakt med sine barn, samtidig er det mange barn som fratas muligheten til å ha kontakt med sine biologiske foreldre, og ikke minst fedre.

Et av tilbudene familievernkontoret ønsker å tilby foreldre er støttegrupper for foreldre som er i samme situasjon. En ny kartleggingsstudie viser at det finnes noen tilbud rundt om i landet, men at det på langt nær er et likeverdig landsdekkende tilbud (Ellingsen, Slettebø, Studsrød, Farstad, & Herland, 2018). Ifølge Falch-Eriksen (2016, s. 7) er det ny politisk satsing på området, som blant annet innebærer at det er ønskelig å gi et best mulig tilbud til foreldre uten at det skapes forvirring om ulike tjenester og hvem som tilbyr dem. For at gruppene skal fungere godt og gi foreldrene et best mulig tilbud vil det være viktig å se på hva som er med på å skape en god samtalegruppe.

1.3. Problemstilling

Det finnes flere parter som er involvert i forbindelse med en omsorgsovertakelse. Først og fremst er det barna, men også biologiske foreldre og andre familierelasjoner, institusjoner, fosterforeldre og barnevernet. Hovedpersonene vil være barna og dermed vil det viktigste fokus i slike saker være at disse blir ivaretatt på best mulig måte. Selv om barnas perspektiv er viktig og relevant i et sosialfaglig perspektiv vil denne studien si lite om deres situasjon. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i fedrenes opplevelser, ettersom fedre er «underrepresentert» i kontakt med barnevernet, familievernet og i forskning som omhandler foreldre som opplever omsorgsovertakelse (Ellingsen et al., 2018, s. 71).

Problemstillingen har følgende formulering:

Hvordan opplever fedre sin situasjon etter en omsorgsovertakelse, og hvordan kan et godt tilbud fra hjelpeapparatet se ut fra fedrenes ståsted?

Jeg vil besvare denne problemstillingen gjennom å utforske hvilke erfaringer og opplevelser

fedrene har hatt gjennom kontakt eller mangel på kontakt med barnevern og andre i hjelpeapparatet etter omsorgsovertakelsen. Det er samtidig relevant og se om de med sine erfaringer har tanker om hvordan man kan bedre hjelpetilbud slik at man kan ha mulighet for å ivareta fedre i samme situasjon på en bedre måte i fremtiden.

1.4. Studiens relevans for sosialt arbeid i praksis

En viktig del av sosialt arbeid handler om møtet mellom yrkesutøveren og brukeren. Kontakten er ofte frivillig, men noen ganger er den uønsket for brukeren, som samtidig ikke har noe valg, men må forholde seg til sin kontaktperson. I yrkesetiske retningslinjer for BSV-utdanningene (FO, 2015) presenteres verdier som utgjør et felles etisk grunnlag for yrkesutøveren. Noen av verdiene er respekt for den enkeltes integritet, helhetssyn på mennesker og tillit, åpenhet og redelighet. Det å møte og lytte til erfaringene og opplevelsene til en gruppe mennesker som oftere blir «oversett» enn andre i møte med barnevernet, kan gjøre en forskjell i videre yrkesutøvelse. I utgangspunktet finnes det like mange fedre til barn i Norge, som mødre. De er likevel ikke alltid involvert i sine barns liv, samtidig må vi passe oss for å ekskludere dem ytterligere ved å opprettholde tradisjonelle forskjeller mellom menn og kvinner, hvor kvinner konstrueres som den primære omsorgspersonen, og mannen som den sekundære for sine barn (Storhaug, 2015, s.17).

«Måten yrkesutøveren møter enkeltmennesker, kolleger og grupper på, er avgjørende for hvordan tjenester og hjelp blir utført, forstått og mottatt. Som den profesjonelle part i relasjoner, må yrkesutøveren ha et bevisst forhold til egen væremåte, motiver og verdier, og hvordan disse påvirker dem man møter. Yrkesutøverne må også være oppmerksomme på hvordan de som profesjonell part påvirker styrkeforholdet i relasjonen, og at profesjonell makt alltid kan misbrukes.» (FO, 2015, s. 7)

Kunnskap om fedrenes erfaringer kan bidra til at hjelpeapparatet tilrettelegger bedre for å møte denne målgruppen med forståelse og respekt.

1.5. Begrepsavklaring og lovverk

For å sette tema i denne studien inn i riktige rammer i forhold til ansvar og krav for oppfølging av foreldre er det nyttig og presentere bakenforliggende lovverk. Det er Lov om

barneverntjenester (1992) som regulerer og gir rammer for arbeidet som barneverntjenesten utfører. Loven spenner vidt med hensyn til barneverntjenestens mandat og regulerer blant annet frivillige hjelpetiltak, plassering av barn og oppfølging av foreldre og barn etter plassering. Lov om familievernkontorer gir rammer for arbeidet som skal og kan følges opp av familievernet. Jeg vil kort redegjøre for lovverk som har relevans for denne studien.

1.5.1. Barnevernet

Barneverntjenesten har et lovpålagt ansvar for oppfølging av foreldre som har barn i fosterhjem eller i institusjon, enten det er som hjelpetiltak (§4-5) eller omsorgstiltak (§4-16) (Barnevernloven, 1992). Målet med oppfølgingsarbeid er å bidra til en best mulig situasjon for barna, samtidig som foreldrenes behov for hjelp og støtte ivaretas.

Den virkeligheten barnevernsarbeidere jobber innenfor er preget av kompleksitet, usikkerhet og verdikonflikter. Man står overfor et mangfold av hensyn, rettigheter, normer og verdier som beslutninger må være i overensstemmelse med. Barnevernets arbeid er regulert av ulike lover og retningslinjer, men barnevernsarbeideren må ofte gjøre faglige skjønnsvurderinger basert på sin kunnskap på områder hvor det råder ulike forestillinger av hva som er riktig vurdering (Storhaug, 2015, s. 36).

Utdrag fra Barnevernloven (1992):

§ 4-16. *Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse*

Barneverntjenesten har etter omsorgsovertakelsen et løpende og helhetlig ansvar for oppfølgingen av barnet, herunder et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene. Barneverntjenesten skal der hensynet til barnet ikke taler imot det, legge til rette for samvær med søsken. Barneverntjenesten skal kort tid etter omsorgsovertakelsen kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Dersom foreldrene ønsker det, skal barneverntjenesten som en del av oppfølgingen formidle kontakt med øvrige hjelpeinstanser.

Paragrafen viser at det først og fremst er barneverntjenesten som har hovedansvaret for å gi oppfølging til foreldre etter en omsorgsovertakelse, og skal i henhold til loven kontakte foreldrene, som impliserer både mor og far, med tilbud om hjelp og oppfølging. Videre kan det være aktuelt å formidle kontakt med andre hjelpeinstanser, hvor familievernet er en aktuell instans i så måte.

§ 4-19. Samværsrett

Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre.

Selv om samvær ikke er sentralt i denne studien, sier bestemmelsene at barn og foreldre som utgangspunkt har rett på samvær, og oppfølging av foreldre kan bidra til å styrke kvaliteten på samvær (Ellingsen et al., 2018, s. 80).

§ 6-4. Innhenting av opplysninger.

Opplysninger skal så langt som mulig innhentes i samarbeid med den saken gjelder eller slik at vedkommende har kjennskap til innhentingene.

Offentlige myndigheter skal av eget tiltak, uten hinder av taushetsplikt, gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. §§ 4-10, 4-11 og 4-12, når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jf. § 4-24, eller når det er grunn til å tro at det er fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel, jf. § 4-29. Like med offentlige myndigheter regnes organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av loven plikter offentlige myndigheter å gi slike opplysninger. Etter pålegg fra disse organer plikter offentlige myndigheter i forbindelse med sak som fylkesnemnda skal avgjøre etter §§ 4-19, 4-20 og 4-21, også å gi de opplysninger som er nødvendige for å kunne vurdere om en flytting tilbake til foreldrene, eller samvær med dem, vil kunne føre til en situasjon eller risiko for barnet som nevnt i §§ 4-10, 4-11 eller 4-12.

Også yrkesutøvere i medhold av helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven, lov om familievernkontorer, meklingsmenn i ekteskapsaker (jf. lov om ekteskap), samt friskolelova plikter å gi opplysninger etter reglene i andre ledd.

Paragrafen forplikter personer i hjelpeapparatet til å melde fra dersom barns sikkerhet står i fare, eller dersom de får mistanke om at et barn utsettes for forskjellig grad av mishandling eller omsorgssvikt. For barnevernet er det en viktig kilde til opplysninger som bidrar til trygge samvær mellom foreldre og barn eller en flytting av barn hjem til foreldrene. For foreldrenes del kan paragrafen oppleves som et hinder for å skape god og tillitsfull dialog med personer i hjelpeapparatet som ivaretar deres behov for støtte etter en omsorgsovertakelse.

1.5.2. Familievernet

Familievernet er en spesialtjeneste som gir tilbud om behandling og rådgivning til alle som opplever vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernet tar imot enkeltpersoner, par og familier. Familievernet gir individuelle og gruppetilbud til foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn.

Lov om familieverkontorer (1997):

§ 1. Familievernkontorenes oppgaver

Familievernet er en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernkontorene skal foreta mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven § 51. Familievernkontorene skal bistå der retten oppnevner en ansatt fra familievernet etter barneloven § 65 a.

Familievernkontorene bør også drive utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan bestå av veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum.

Familier, par eller enkeltpersoner kan henvende seg direkte til et familievernkontor. Lege, psykolog, medisinsk eller sosial institusjon eller offentlig myndighet kan henvise klienter til familievernkontor.

Familievernets oppgaver viser at de jobber særskilt med kriser og familiekonflikter. En omsorgsovertakelse er for de aller fleste en krise, og for en del vil familiekonflikter også kunne være en bit av bildet som danner grunnlag for en omsorgsovertakelse. Foreldre som mister omsorgen kan bli henvist til familievernkontoret, men kan også få hjelp ved selv å ta kontakt. Det fordrer at foreldrene kjenner til tilbudet, og ikke minst at familievernet har et tilbud til denne foreldregruppen.

§ 10. Opplysningsplikt til barneverntjenesten

Fagpersonell ved familievernkontor skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal fagpersonell ved familievernkontor av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jf. samme lov § 4-24. Også etter pålegg fra de organer som er

ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, plikter fagpersonellet ved familievernkontor å gi slike opplysninger.

Lovparagrafen som omhandler opplysningsplikt viser at selv om foreldre får oppfølging fra andre instanser, kan forhold fremdeles bli rapportert til barneverntjenesten dersom alvorlighetsgraden tilsier det. Dette kan skape utfordringer for oppfølgingsarbeidet, ettersom foreldre kan være redd for at det å vise sin «sårbarhet» kan bli brukt mot dem (Ellingsen, 2007, s. 273).

1.5.3. Hjelpeapparatet

Begrepet hjelpeapparatet brukes flere steder i studien som en samlebetegnelse på offentlige og private tjenester som ivaretar mennesker med behov for hjelp og støtte. I denne sammenheng kan det være snakk om både barnevern, familievern, lege, psykolog eller psykiater for å nevne noen. Når man snakker om at en person ikke er ivaretatt av hjelpeapparatet sier man ikke nødvendigvis hvem som har sviktet. Samtidig kan en person oppleve seg ivaretatt og respektert, og da er det ikke alltid like relevant hvem av de ulike representantene i «hjelpeapparatet» som har ivaretatt dem.

1.5.4. Foreldre, fedre og fosterforeldre

I en studie som omhandler foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn vil det være naturlig at man snakker om biologiske foreldre og fosterforeldre. Fedrene studien omhandler betegnes som fedre eller far. Brukes begrepet foreldre eller mødre refereres det også til biologiske foreldre. Når barn er plassert av barnevernstjenesten enten ved familieplasing eller andre fosterhjem betegner jeg de nye omsorgspersonene som fosterforeldre.

1.6. Oppgavens oppbygning

Jeg har innledningsvis beskrevet denne studiens tema, problemstilling og mitt ståsted i forhold for arbeidet. For å kunne belyse tema har jeg valgt følgende struktur på oppgaven. I kapittel 2 vil jeg si litt om eksisterende forskning og behovet som foreligger for økt kunnskap om foreldre som mister omsorgen for sine barn slik at familievernkontorene kan tilby best mulig oppfølging. I kapittel 3 presenteres teoretisk rammeverk som jeg vil diskutere mine funn i forhold til. Kapittel 4 beskriver metoden jeg har valgt å bruke i forhold til

datainnsamling, analyser og etiske betraktninger. I kapittel 5 presenteres funn fra fedrene som har vært informanter i studien og i kapittel 6 diskuteres disse opp mot valgte teorier. Avslutningsvis kommer jeg med betraktninger om hvordan vi kan bruke lærdom fra fedrenes fortellinger i videre arbeid med foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn.

2. Tidligere forskning og kunnskapsbehov

Tidlig i forarbeidene med studien viste flere kilder at det er behov for forskning som omhandler oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Nova rapport nr. 9/2016 (Falch-Eriksen, 2016) konkluderer med at det er behov for mer forskning på oppfølging av foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn. Falch-Eriksen konkluderte i sin rapport med at ingen av tiltakene som brukes i dag står seg til kravet om evidensbasert praksis opp mot målgruppen og deres kontekst (Falch-Eriksen, 2016, s. 107). Evidensbasert kunnskap er et kontroversielt kunnskapsparadigme, men noe forenklet kan en si at det er behov for mer kunnskap om virkningen av ulike tiltak for oppfølging.

Det er etablert et spisskompetansemiljø i Stavanger for å sikre tiltaksutvikling og fagutvikling på området (Ellingsen et al., 2018, s. 14). I forbindelse med studien har jeg fått mulighet til å være en del av forskernettverket OPP-FOR: Oppfølging til foreldre etter omsorgsovertakelse. Medlemmer her er blant andre forskere fra Universitetet i Stavanger og VID vitenskapelige høyskole, representanter fra familievernet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, samt master- og doktorgradsstudenter. Flere av forskerne, med Ellingsen som prosjektleder gav nylig ut rapporten «Det gjør livet litt lettere – Gruppetilbud til foreldre med barn i fosterhjem og barnevernsinstitusjon» (Ellingsen et al., 2018). Her går det frem at mye av den tidligere forskningen som retter seg mot foreldre med barn under omsorg først og fremst har tatt utgangspunkt i en barnevernfaglig kontekst. Kunnskap om foreldre som oppsøker familievernet er svært begrenset (Ellingsen et al., 2018, s. 17). Rapporten kommer med ulike anbefalinger, og peker blant annet på behovet for kjønnsbalanse i gruppetilbud, da det synes å være flere mødre enn fedre som benytter seg av gruppetilbud.

Det foreligger forskning på mødre som er fratatt omsorg for sine barn, blant annet gjennom arbeidene til Ellingsen «Å miste omsorgen for sitt barn» som analyserer mødres opplevelse av oppfølging etter omsorgsovertakelse, (Ellingsen, 2007) og «Oppfølging etter omsorgsovertakelse – utfordringer og muligheter (Ellingsen, 2010). Annen relevant forskning er også «Opplevelser til foreldre som får gruppetilbud etter omsorgsovertakelse», og «Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten» av Slettebø (Slettebø, 2009, 2013; Slettebø & Seim, 2007).

Barnevernets forståelse av farskap som er Storhaugs (2015) doktorgradsavhandling, er et

bidrag for økt kunnskap om fedres livssituasjon og deres opplevelse av kontakten med barnevernet. Hun oppgir at søk i internasjonale studier viser at det er stor enighet om at barnevernets fokus hovedsakelig er på mødre, og at fedre i stor grad blir utelatt fra barnevernets arbeid (Storhaug, 2015, s. 15).

For å finne frem til relevant litteratur i forbindelse med studien har jeg brukt universitetets søkemotorer og fagdatabaser Academic Search premier og idunn.no. Jeg har brukt søkeord på norsk og engelsk for å få tilgang til mest mulig dokumentasjon som er tilgjengelig. Søkene gir mange treff som omhandler fedre og barnevern, men som likevel har et annet utgangspunkt enn det som er i fokus for denne studien – fedre etter omsorgsovertakelse.

Søk med «family intervention AND fathers AND child welfare», gav 6 treff og «family intervention AND children in child care AND father» gav 15 treff, men samtidig omhandlet ingen av dem fedre etter omsorgsovertakelse. Søk på «family counseling AND father AND children in child care» gav 2 treff hvor den ene omhandlet «Construction of motherhood» og hadde kjønnslikhet og morsrolle som tema, men ikke med utgangspunkt i foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn.

Samlet sett gir søkene en klar indikasjon på at det er behov for mer kunnskap om fedrenes situasjon etter en omsorgsovertakelse. Det er derfor et ønske at denne studien kan være et kunnskapsbidrag på dette området.

3. Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet presenteres teori som kan bidra til å belyse og diskutere fedrenes opplevelser omkring omsorgsovertakelse og hvordan de klarer å leve med de utfordringene det fører med seg. Jeg kunne valgt ulike teorier som handler om brukermedvirkning, løsningsfokuseret tilnærming, styrkeperspektiv/myndiggjøring og så videre. Jeg har valgt et teoretisk rammeverk jeg finner nyttig til å belyse ulike sider ved fedrenes situasjon og sammen kan bidra til å gi en forståelse for deres situasjon.

Kjønn har vært et viktig utgangspunkt for valg av tema for studien. Med det som utgangspunkt vil det være relevant å se på hvilken betydning kjønn kan ha for samhandling mellom personer i hjelpeapparatet og fedre. Behovet for å forstå hva farskap innebærer kan være nyttig i denne sammenheng og presenteres med utgangspunkt i teori fra Holter og Storhaug. Hovedtrekk ved Oltedals kjønnsperspektiv i sosialt arbeid blir gjennomgått og danner grunnlag for diskusjon om funn som gjelder fedre i kontakt med hjelpeapparatet etter omsorgsovertakelse.

Det har vært tydelig at fedrene har opplevd at tiden etter omsorgsovertakelsen har preget livene deres på flere måter. Jeg har valgt å gjøre rede for teori som kan være av betydningen for tilnærming, forståelse og ivaretagelse av dem i denne situasjonen. Opplevelsen og utfordringene ved å være i kontakt med barnevernet står sentralt i denne studien. Jeg vil derfor også lene meg til Honneths anerkjennelsesteori og Antonovskys teoretiske modell om salutogenese eller opplevelse av sammenheng.

3.1. Kjønnsperspektiv

Siv Oltedal er professor i sosialt arbeid og har utgitt boken kjønnsperspektiv i sosialt arbeid (Oltedal, 2013). Hun sier at innen sosialt arbeid vil det vi regner for å være godt og verdifullt, ifølge våre verdier og normer påvirke handlingene våre og hvordan vi forhandler om betydning av kjønn i en situasjon. Det er vanskelig å tenke seg et kjønnsfritt eller kjønnsnøytralt område, samtidig som det kan dreie seg om områder hvor kjønn er mer eller mindre sentralt (Oltedal, 2013, s. 20). Kjønn kan gjøres relevant i ulike praksissituasjoner, det er noe vi bruker for å se, samtidig som vi ikke kan bruke det uten å tenke prosesser og menneskelig aktivitet. Kjønn er ikke en egenskap. Oltedal (2013, s. 210) sier at vi kan

«kjønne» praksisteorier i sosialt arbeid ved å utvikle dialoger mellom erfaringer og formulerte tekster. Med det i tankene vil det være relevant å se på fedrenes erfaringer i lys av kjønn, men samtidig se på flere sider av situasjonen, blant annet at de er foreldre i kontakt med hjelpeapparatet i en sårbar situasjon.

Nyere kjønnsforskning legger ifølge Olteidal (2013, s. 217) vekt på at kjønn alltid må sees i en sammenheng med andre dimensjoner. Hun forklarer at det er ulike spenningsfelt sosialarbeidere må ta sine avgjørelser innenfor. Det vil være relevant å se på spenningen mellom det private og det offentlige. Spenningen mellom det unike og det allmenne, mellom omsorg og rettferdighet og mellom erfaring og profesjon (Olteidal, 2013, s. 35-38).

Det at sosialarbeidere jobber i disse ulike spenningsfeltene vil ha betydning for hvordan de utøver sosialt arbeid. En av ambisjonene til Olteidal med å skrive om kjønn har vært å vise hvordan kjønnsdimensjonen er relevant i sosialt arbeid (Olteidal, 2013, s. 211).

Omsorgsyrkene er kvinnedominerte og de blir regnet som viktige yrker i samfunnet vårt. I noen situasjoner vil det være relevant å tenke på om det utgjør en forskjell at brukeren får hjelp av en mannlig eller kvinnelig sosialarbeider (Olteidal, 2013, s. 211). I noen tilfeller vil brukerne helst ikke ha kontakt med profesjonelle, og det vil være viktig for å bedre kvaliteten på arbeidet at vi reflekterer over fenomenet kjønn. Diskusjoner omkring kjønn kan være med på å komplisere relasjonen mellom det private og det allmenne, og kan bidra til fagutvikling i sosialt arbeid (Olteidal, 2013, s. 212).

Det å være opptatt av kjønn er en måte å være opptatt av menneskeverd (Olteidal, 2013, s. 20). Det er fordi forskjellsbehandling på grunn av kjønn strider mot det å behandle mennesker som likeverdige. Dette åpner samtidig for spørsmålet om hva som er en normal kvinne, en normal mann eller normalt tredje kjønn? I denne sammenhengen kan det ha noe å si for kjønnsdeling i forhold til oppfølging av barn. Hvordan skal en kvinne forholde seg til oppdragelse og arbeidsoppgaver i hjemmet i forhold til en mann? (Olteidal, 2013, s. 22). Her er det relevant hvordan vi ser på familiebegrepet, og hvordan omsorg og hjelp blir formidlet i samfunnet. Vi skiller mellom stat, familie og private organisasjoner. I barnevernsarbeid er det ikke hjelp i å ha generelle kunnskaper om hva en familie er når de for eksempel skal finne en fosterfamilie, de må se på «familiens omsorgskapasitet», «organisering av dagliglivet i familien» eller «kommunikasjon mellom foreldrene» (Olteidal, 2013, s. 23).

Hvilket kjønn vi har kan ha noe å si for hvordan vi skaper vår identitet. Selv om det er mange kamper som er kjempet om likestilling i Norge er det fremdeles slik at familien er viktig for kvinners identitetsprosjekt (Oltedal, 2013, s. 212). Oltedal (2013, s. 51) viser til at dette også begynner å bli viktigere for menn, samtidig som menn historiske sett har hatt sin trygghet forankret i en sterk jobbidentitet. Hvilke forventninger vi har til menn og kvinner som forsørgere har også mye å si i forhold til hvor i verden mann bor. Forskjell i hvordan foreldre utformer hverdagen sin i forhold til for eksempel arbeidsfordeling skifter mellom historiske perioder, lokaliteter, kultur og ulike politiske system (Oltedal, 2013, s. 54). I den nordiske velferdsstatsmodellen er det staten mer enn familien som har ansvaret for at innbyggerne får sine velferdsbehov dekket. Arbeidsmarked er på mange måter kjønnsinndelt, og fortsatt er det slik at kvinner har mest ansvar for hushold og familie. For kvinner er det en plikt å sørge for omsorg for barn, mens det er en rett og ikke en plikt for fedre. Disse normative oppfatningene har konsekvenser for det arbeidet og ansvaret som blir tillagt kvinner. Menn sin distansering fra familien setter premisser for kvinnes hverdagsliv, og dette kan også være en form for mannlig dominans (Oltedal, 2013, s. 50).

Forhold mellom hverdagslig og profesjonelt territorium blir utviklet gjennom dialog. Kanskje identifiserer vi ny kunnskap om kjønn i det hverdagslige territoriet, men det må først integreres i det tekstbaserte profesjonelle territoriet før vi kan bruke det i en faglig reflektert sammenheng. Sosialarbeideren som handler ut fra et helhetlig skjønn, må hente inn all relevant kunnskap, også sine hverdagserfaringer (Oltedal, 2013, s. 210).

3.2. Forståelse av farskap

I denne studien er det fedre som utgjør subjekt for forskningen, og det er derfor nyttig og si noe om hva forskningen sier om fedre og farskap. Ifølge Storhaug (2015, s. 22) er det få studier som omhandler fedre som er i kontakt med barnevernet hvor fedre selv er informanter. Det betyr at deres perspektiv i liten grad er ivaretatt. Fedres rolle i forhold til barn og familie har vært definert på ulike måter i skiftende historiske epoker.

Sosialkonstruktivisme bygger på en antakelse om at vårt syn på kunnskap om verden alltid er kulturelt og historisk forankret, og kan endres over tid. Tidligere var forventningene til fedre knyttet til forsørgelse, og de hadde en mer perifer posisjon i forhold til barna. Det var ingen forventning om at de skulle være nærværende, omsorgsfulle og deltakende i

barneoppdragelsen, det var mødrenes oppgave (Storhaug, 2015, s. 30). Storhaug sier at dette har endret seg de siste tiårene. Spesielt på grunn av to faktorer; økt antall skilsmisser, og samtidig påvist sammenheng mellom fravær av far og økte problemer hos barn, spesielt gutter. Den andre grunnen er «de nye fedrene» som viser til at fedre tar ansvar og deltar i barnas hverdag på lik linje med mødre, og at dette er et uttrykk for en generell utviklingstrend i samfunnet (Storhaug, 2015, s. 30). Storhaug viser til forskeren LaRossa (Storhaug, 2015, s. 34) som sier at fremstillingen av «den nye far» handler mer om ideologi, og hvordan man ønsker det skal være, enn om praksis. Normer, verdier og forestillinger om farskap trenger derfor ikke å være det samme som hva fedre faktisk gjør, deres praksis. Holter (2012, s. 274) sier at det er et behov for bedre integrasjon av menn og maskuline studier, inkludert forskning på det og være far, og forskning på likestilling mellom kjønn. Han ser på den ujevne utviklingen av likestilling og sier at det er stor variasjon i familier og hvordan farskap praktiseres. Økonomi i familien i forhold til hvordan inntekt fordeles mellom foreldrene har innvirkning på deltakelse i omsorg og oppdragelse av barn. Samtidig legger Holter til at det kan utvikle seg forskjeller på grunn av at mors og fars karrieremuligheter endrer seg etter fødsler og fødselspermisjoner, mens det er større likhet i daglig oppdragelse jo mer permisjon fedrene tar ut i forbindelse med barnas fødsel (Holter, 2012, s. 283-284).

Når barnevernet skal gjøre sine vurderinger i forhold til foreldre vil de ifølge Johansson i Storhaug (2013, s. 35) preges av de to ulike diskursene om fedre. På den ene siden den tradisjonelle diskursen som vektlegger forsørgeransvar til fedre og omsorg hovedsakelig til mødre, og diskursen om den nye far som vektlegger fedres engasjement og involvering i barneomsorgen. Selv om den tradisjonelle diskursen har blitt svekket de siste årene, så har den fortsatt påvirkningskraft.

Farskap knyttes også til ulike kulturer og praksiser for farskap i ulike grupper som for eksempel knytter seg til etnisitet, utdanningsnivå, yrkesklasse og alder. Det vil i tillegg være forskjeller knyttet til ulike verdier, normer og oppfatninger til hvordan man skal være far (Storhaug, 2015, s. 35). Holter (2012, s. 290) mener at vi må finne ut hvordan menn kan være fedre på en måte som bedrer barnas velferd. Ved å bruke Norge som eksempel på livsendringer og politisk trend sier Holter at man teoretisk reduserer kjønnsforskjeller mellom mødre og fedre, men at det samtidig er et kjønnsdelt samfunn hvor praktiske endringene går mye saktere. Holter viser til en undersøkelse i 2003 hvor det går frem at

menn som deltok lite med arbeid i huset følte seg skyldig, og at det kan skape større konflikt mellom idealer og hvordan den faktiske fordelingen av ansvarsoppgaver i hjemmet blir praktisert dersom staten presser på med strenge idealer (Holter, 2012, s. 291). Holter konkluderer med at det er flere faktorer som i kombinasjon med hverandre har mye å si for aktive fedre; holdninger, hvilket samfunnslag man befinner seg i, velferdssystem, sosiale forhold, kjønnskultur, utdanning og ressursbalanse mellom menn og kvinner i et forhold spesielt med tanke på inntekt.

Hvordan barnevernsarbeidere forstår farskap er relevant for denne studien. Ifølge Storhaug (2015, s. 37) vil barnevernsarbeiderne ha ulike forståelser av farskap og familier, og derfor ulik tilnærming, basert på den enkeltes naive teorier, som er forankret i personlige opplevelser og bakgrunn. En viktig del av barnevernets praksis er de forståelser og ideer, den sortering og håndtering av klienter som ikke er beskrevet noe sted, som skjer i forlengelsen av regler og forskrifter. Det som Bourdieu (Bourdieu & Prieur, 1996, s. 46) omtaler som doxa innenfor et felt, det som ingen stiller spørsmålsteget ved. Forståelse av familie og farskap innenfor barnevernet kan etter hvert karakteriseres som et doxa. Handlingsmønstre og oppfatninger som har fått status som selvfølgelige og naturlige, og som ofte ikke blir diskutert eller skrevet ned noe sted, men som i står grad påvirker barnevernsarbeidernes praksis (Storhaug, 2015, s. 38).

Holter deler farskap i Norge inn i tre faser fra 1970 tallet, fra den fraværende faren, via faren som hjelper til og til i dag med «sharing the caring», samtidig er det ifølge Holter viktig at et foregangsland som Norge har et spesielt ansvar med forskning på dette området gjennom kvalitative forståelser av likhet og likeverd for fedre og mødre (Holter, 2012, s. 292).

3.3. Honneth om anerkjennelse

Axel Honneth (1949) er tysk professor i filosofi og var en del av «Frankfurter-skolen», som ble regnet som et intellektuelt kraftsenter i tysk og europeisk filosofi (Skjefstad, 2015, s. 66). Han er kjent for begrepet «Recognition» eller anerkjennelse. Ifølge Lysaker (2011, s. 107) utviklet han ikke kun et begrep, men en egen omfattende teori om anerkjennelse som han bygger på Hegels arbeider om kritisk samfunnsteori. Honneth stiller spørsmål om hva som konstituerer samfunnet som et menneskelig, demokratisk og rettferdig samfunn. Videre sier

Skjefstad (2015, s. 67) at Honneth definerer det gode liv som en tilværelse som er preget av anerkjennelse. Honneth foreslår anerkjennelse som det nye nøkkelbegrepet i forståelse av sosiale kamper og sosial ulikhet. Det er tre begrep som blir presentert som fundamentale innenfor anerkjennelse og det er kjærlighet, rettigheter og solidaritet (Honneth & Holm-Hansen, 2008, s. 104). Disse tre begrepene hører til hver sin sfære. Kjærlighet til det private, rettigheter til den rettslige og solidaritet til den solidariske. Disse begrepene kommer stadig oftere frem i forbindelse med krav om anerkjennelse ved forskjellighet og kulturell identitet gjennom for eksempel kvinnekamp, kamp for homofile eller etniske minoriteter. Ifølge Skjefstad (2015, s. 67) er dette aktuelt for sosialt arbeid gjennom kamp for brukeres rettigheter. Forholdet mellom makt og anerkjennelse vil være aktuelt her. Honneth bygger i stor grad sin teori på Helgel sin modell om anerkjennelse som han rekonstruerer ved hjelp av Meads sosialpsykologiske beskrivelser av hvordan identitetsdannelse avhenger av et sosialt fellesskap (Skjefstad, 2015, s. 69). Vi er avhengige av andres anerkjennelse for å utvikle oss til subjekter, danne vår egen identitet og bli selvstendige. Ifølge Skjefstad (2015, s. 69) legger Honneth til grunn at gjensidig anerkjennelse er et grunnleggende menneskelig behov som en forutsetning for vellykket identitetsutvikling. Og Honneth hevder at mennesker som nektes anerkjennelse vil reagere med følelser av krenkelse og skam (Honneth & Holm-Hansen, 2008, s. 141).

For å forstå anerkjennelse må man også se på dens motsats og forstå hva krenkelse innebærer. Ifølge Honneth er krenkelser alvorlige fordi de ødelegger muligheten for dannelsen av en intakt identitet og for selvrealisering og skader personligheten på grunn av at den ødelegger viktig forutsetning for individuell handlingsdyktighet (Honneth & Holm-Hansen, 2008, s. 85). Krenkelser kan oppleves ved kroppslig krenkelse, nektelse av rettigheter eller nedverdiggelse av livsformer. Man kan sette dette i sammenheng med opplevelsene fedrene har i møtet med barnevernet, og si at krenkelse kan sies å være fravær av anerkjennelse. I samfunnet i dag er det ulike samfunnsgrupper som opplever krenkelse i forskjellig form ved å være utestengt fra et fellesskap, ikke oppleve at de har de samme rettighetene som flertallet eller at de er underernærte følelsesmessig. Når man opplever motgang i handlingslivet som Honneth (2008, s. 146) sier, vil en person skamme seg og oppleve at han har mindre sosial verdi enn han i utgangspunktet tok for gitt. Slik fedrene kan oppleve at det å bli fratatt omsorgen for sine barn er å bryte med en moralsk norm (Honneth

& Holm-Hansen, 2008, s. 147). Skjefstad (2015, s. 68) sier at ifølge Honneth har alle en rett til å bli elsket, og at det er samfunnets oppgave å sikre dette. Samfunnet må med andre ord legges til rette slik at de ulike formene for anerkjennelse blir ivaretatt.

For å kunne ivareta denne oppgaven i samfunnet er det tre aspekter som vil vise veien ut av krenkelser ifølge Honneth (Skjefstad, 2015, s. 68):

1. Kunnskap om hva anerkjennelse består av
2. Forståelse for hva overgrep, krenkelser og ringeakt er
3. Innsikt i «reglene» for å oppheve krenkelser

For å overkomme krenkelser må man oppleve å bli anerkjent (Skjefstad, 2015, s. 68).

Det finnes kritikk av Honneths anerkjennelsesteori, som i korte trekk handler om at Honneth ikke bygger sin teori på egne empiriske undersøkelser, men gjennom andres filosofiske tekster (Skjefstad, 2015, s. 71). Videre kan det nevnes at Bourdieu ser på anerkjennelse som symbolsk kapital, som sosialt konstruert fordeling av sosial verdi uavhengig av aktørens selvutvikling og psykiske helse (Skjefstad, 2015, s. 70). Slik han ser det må ikke anerkjennelse nødvendigvis være gjensidig, mens for Honneth er det et viktig poeng at anerkjennelse må være gjensidig.

3.4. Antonovsky – opplevelse av sammenheng

Aaron Antonovsky (1923-1994) var professor ved avdeling for medisinsk sosiologi i Israel. Han er kjent for begrepet «sense of coherence», eller opplevelse av sammenheng (OAS) og var opptatt av å studere helse istedenfor sykdom. Han sier at fokus innen helse som regel er på sykdom i forhold til diagnoser, terapi og hva vi kan gjøre for å unngå sykdom. Hvordan vi stiller spørsmål er ifølge Antonovsky (Antonovsky, 1979, s. 12) avgjørende for hvilken retning vi tar for å se etter svar. Antonovsky mente at det var et mysterium at mange mennesker som opplever veldig høy stressbelastning overlever og klarer seg fint. Dette mysteriet søker den salutogenetiske orienteringen å oppklare (Antonovsky & Lev, 2000, s. 12). Salutogenese er betegnelse på helsefremmende faktorer for god helse og hva som gir individer økt mestring og velvære. Salutogenese ble utviklet som et motstykke til patologien som vektlegger sykdomsfremkallende faktorer (Skjefstad, 2007, s. 87).

Antonovsky sier at han er overbevist om at opplevelsen av sammenheng (OAS) er en viktig determinant for å kunne si om man vil få en god eller dårlig tilfriskning og bevege seg i den sunde retning. Han sier at empirisk utprøving og reaksjoner fra kolleger har styrket hans overbevisning og vist at teorien om opplevelse av sammenheng gir mening (Antonovsky & Lev, 2000, s. 33).

Det er tre element Antonovsky legger frem som viktige for å kunne oppnå OAS, de er begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Han opplyser at han har gjennomført inngående intervju av 51 forskjellige mennesker som hadde to ting til felles. De hadde alle vært gjennom et alvorlig traume, og etter forholdene klart seg forbløffende godt. De som ble kategorisert til å ha en sterk opplevelse av sammenheng hadde høye skår i forhold til begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet (Antonovsky & Lev, 2000, s. 34).

Begripelighet

Begripelighet handler om å forstå situasjoner, årsaker og konsekvenser (Skjefstad, 2007, s. 88). I hvilken grad man oppfatter de stimuli man konfronteres med enten i ytre eller indre miljø, om det er kognitivt forståelig og oppleves som sammenhengende, strukturert og tydelig informasjon istedenfor støy, kaotisk, uordnet, tilfeldig og uforklarlig. Den som har en sterk opplevelse av begripelighet forventer at situasjoner han vil møte i fremtiden vil være forutsigbare, eller kunne passe inn i en sammenheng og forklares. Antonovsky (2000, s. 35) legger frem eksemplene død, krig eller fiasko som mulige hendelser man kan møte, men som en person med sterk opplevelse av sammenheng vil kunne gjøre forståelige.

Håndterbarhet

Det å ha tro på at det finnes løsninger, og at man til en viss grad kan gjøre noe med situasjonen handler om håndterbarhet (Skjefstad, 2007, s. 88). Man må ifølge Antonovsky (Antonovsky & Lev, 2000, s. 36) ha ressurser til rådighet som er tilstrekkelige til å mestre de krav man blir stilt overfor av den stimuli man bombarderes med. Det kan være ressurser man selv har kontroll over eller som kontrolleres av andre, som en venn, kollega, lege osv. som man føler at man kan stole på og ha tillit til. Når man har en sterk opplevelse av håndterbarhet, føler man ikke, at man er offer for omstendighetene, eller at man er urettferdig behandlet. Uheldige ting kan skje i ens liv, men når det skjer er man i stand til å

håndtere situasjonen og sitter ikke «fast» i sorgen (Antonovsky & Lev, 2000, s. 36).

Meningsfullhet

Meningsfullhet opplever vi når hverdagen er meningsfull og man opplever personlig tilfredsstillelse med livet, og i tillegg har en følelse av at man inngår i en større sammenheng (Skjefstad, 2007, s. 88). Når man føler at livet er forståelig rent følelsesmessig, og at noen av de problemer og krav tilværelsen fører med seg er verdt å investere energi og engasjement i, slik at det blir utfordringer man gleder seg over istedenfor at det oppleves som byrder man vil være foruten (Antonovsky & Lev, 2000, s. 36). Dette betyr ikke at en person med sterk opplevelse av meningsfullhet gleder seg over motgang i livet, men at han tar utfordringen og prøver å gjøre sitt beste for å klare seg gjennom den (Antonovsky & Lev, 2000, s. 37).

Komponentenes sammenheng

Antonovsky mener at de tre komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet er uløselig forbundet. Han har utviklet et spørreskjema med 29 spørsmål som ikke blir gjengitt i denne studien, men ett eksempel på spørsmål ser slik ut (Antonovsky & Lev, 2000, s. 202):

Opplever du, at de mennesker, du snakker med, ikke forstår deg?						
1	2	3	4	5	6	7
Har aldri den følelsen						Har alltid den følelsen

Tabell 1: Skala for komponenter i Antonovskys OAS - spørreskjema

Ved å svare på spørsmålene vil man oppnå høy eller lav score i forhold til de tre komponentene, og sammenhengen vil ifølge Antonovsky si noe om en persons opplevelse av sammenheng. Jeg gjengir tabellen og forklaringene da den kan bidra som forklaringsmodell for fedrene i studien (Antonovsky & Lev, 2000, s. 38):

Komponent				
Type	Begripelighet	Håndterbarhet	Meningsfullhet	Prediksjon
1	Høy	Høy	Høy	Stabil
2	Lav	Høy	Høy	Uvanlig
3	Høy	Lav	Høy	Press ovenfra
4	Lav	Lav	Høy	Press ovenfra
5	Høy	Høy	Lav	Press nedenfra
6	Høy	Lav	Lav	Press nedenfra
7	Lav	Høy	Lav	Uvanlig
8	Lav	Lav	Lav	Stabil

Tabell 2: Den dynamiske sammenhengen mellom komponentene i OAS

Type 1 og 8 som enten ligger høyt eller lavt med alle tre komponentene er uproblematiske. Her vil personer enten oppleve verden som veldig sammenhengende, eller veldig lite sammenhengende, men det er stabilt.

Type 2 og 7 vil man ifølge Antonovsky sjelden møte på, da høy håndterbarhet ifølge ham er avhengig av en høy begripelighet. Det er nødvendig å ha et klart bilde av de krav som stilles til en hvis man skal kunne føle at man har tilstrekkelig med ressurser til rådighet. Dersom man lever i en kaotisk og uforutsigbar verden er det vanskelig å føle at man har mulighet til å klare seg godt.

Type 3 og 6 mener Antonovsky at er ustabile. Høy begripelighet kombinert med lav håndterbarhet fører til et sterkt press for forandring. Hvilken retning man tar vil avgjøres av opplevelsen av meningsfullhet. Hvis man virkelig er engasjert og mener at man forstår de problemene man står over for vil det være en sterk motivasjon til å finne ressurser og man vil ikke gi seg før de er funnet. Uten denne motivasjonen slutter man å reagere på stimuli og verden blir raskt ubegripelig. Man vil heller ikke lete etter ressurser.

Type 5 viser at selv om man ligger høyt både med hensyn til begripelighet og håndterbarhet på grunn av at man kjenner spillets regler og mener at man har nødvendige ressurser til å klare seg godt, vil man gi litt opp med hensyn til forståelse og mister kontrollen over ressursene dersom det ikke betyr noe for en.

Type 4 er ifølge Antonovsky den mest interessante av alle. Her scores det lavt på begripelighet og håndterbarhet, men høy på meningsfullhet. Dette vil være en person som ofte viser stort livsmot og er dypt engasjert i å finne forståelse og ressurser. Det er ingen garanti for suksess, men det er en sjanse.

Antonovsky (2000, s. 40) er opptatt av at man skal være forsiktig med å trekke konklusjoner ut av et slikt tankeeksperiment. Samtidig viser betraktningene at alle de tre komponentene er nødvendige, men at de ikke er like viktige. Det motiverende elementet ser ut til å være det sentrale. Mens det er begripelighet som kommer på plass nummer to, da høy håndterbarhet er avhengig av forståelse. Til sist er håndterbarhet viktig, for hvis man ikke tror at det står ressurser til ens rådighet går det ut over meningsfullheten for forsøket på å mestre situasjonen. Mestring er avhengig av opplevelse av sammenheng som helhet (Antonovsky & Lev, 2000, s. 40).

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metodiske valg som er tatt for denne oppgaven - fra planleggingsfase (forskningsdesign) til endelig resultat med gjennomført studie. Først vil jeg kort redegjøre for sosialkonstruktivisme, som utgjør overordnet posisjon for studien, samt for kvalitativ tilnærming som forskningsmetode. Videre valg beskrives steg for steg gjennom datainnsamling, analyse og til slutt vil jeg gjøre rede for etiske betraktninger jeg har gjort meg underveis i arbeidet med studien.

4.1. Sosialkonstruktivisme

En måte å se vitenskap på er gjennom samfunnskonstruksjoner. På den måten tar man utgangspunkt i at verden vi lever i, alltid er en språklig formidlet verden, og at virkeligheten alltid vil være en fortolket virkelighet (Thomassen, 2006, s. 178). Man tar utgangspunkt i fortellinger for å forstå, og slik kan kunnskap dannes. Samtidig vil man få frem ulike virkeligheter gjennom fortellinger slik at det altså ikke bare finnes en mulig fremstilling av virkeligheten eller en sannhet (Thomassen, 2006, s. 179).

Denne studien kan sies å plassere seg inn under et sosialkonstruktivistisk vitenskapsparadigme. Den tar utgangspunkt i fedres fortellinger om egne opplevelser og tanker om hvordan de blir møtt og behandlet etter en omsorgsovertakelse. Ifølge Thomassen (2006, s. 179) fremhever Kuhn at vitenskapen utvikler seg gjennom omveltninger, brudd og kvalitative sprang, alltid bestemt av en sosial og historisk kontekst. Man kan si at farsrollen i stor grad har gjennomgått endringer historisk og er preget av blant annet kulturelle og sosiale kontekster.

I sosialkonstruktivisme vektlegges språklig sosial interaksjon som betingelse for kunnskap. En av grunnantakelsene handler om at kunnskap oppstår i en sosial sammenheng, og at vår forståelse av verden og oss selv etableres gjennom språket i sosiale fellesskap (Thomassen, 2006, s. 180). Slik at vår selvforståelse og vår virkelighetsforståelse etableres i den språklige relasjonen i sosiale fellesskap, og ikke som en individuell prosess. I sosialkonstruktivistiske teorier finnes det forskjellige oppfatninger av hvordan forholdet mellom konstruksjon og virkelighet kan forstås. Enten det er måter å beskrive eller fortolke en virkelighet som

eksisterer uavhengig av våre begreper, tenkemåter og praksiser, eller at fenomener eksisterer kun i kraft av begreper og praksiser (Thomassen, 2006, s. 181). Sosiale problem og utfordringer skapes av verdier, tenkemåter og praksiser. Grunnleggende verdier og prinsipper, tenkemåter og målsettinger er avgjørende for om man definerer noe som et problem og når det for eksempel er nødvendig å iverksette tiltak, og hvilke tiltak som egner seg til hvilke problemer.

I min studie av fedres erfaringer med å miste omsorgen for barn, er jeg opptatt av fedrenes erfarte virkelighet. Selv om virkeligheten kan oppleves ulikt fra person til person, er mitt sosialkonstruktivistiske utgangspunkt at selv om mennesket konstruerer sin «verden» i møte med den, så er hensikten ikke å undergrave den enkeltes virkelighetsoppfatning – snarere tvert imot. Hensikten er å forstå den enkeltes erfarte virkelighet og anerkjenne denne. Hvordan vi ser på det å være far ut fra sosial, kulturell eller historisk kontekst påvirker måten vi handler på. Vi handler ut fra den forståelsen eller konstruksjonen vi har av verden eller av et konkret sosialt fenomen (Storhaug, 2015, s. 26). Ved bruk av sosialkonstruktivisme som et vitenskapsteoretisk utgangspunkt, er det mulig å synliggjøre forhold og prosesser som ellers lett blir sett på som selvfølgelige, for eksempel hvordan kategorier som kjønn, foreldreskap og identitet utvikles og opprettholdes. Det betyr at selv om vi har et lovverk som blant annet definerer kriterier for omsorgsovertakelse, vil normer for hva barnevernsarbeidere definerer som akseptabel omsorg for barn dannes ut fra forståelser, tolkninger og praksis. Spørsmål om hva som kan sies å være en god mor og far er verdiladede, normative konstruksjoner. Barnevernet er en sentral aktør i slike konstruksjoner, da de definerer blant annet hvordan man forstår en familie og foreldre og barns behov, og tiltak som skal iverksettes (Storhaug, 2015, s. 29). Dette vil ha innvirkning for samspill og oppfølging av foreldre, og for denne studien, fedre spesielt.

Fortellinger, ulike virkelighetsforståelser og diskursive praksiser kan bidra til å tenke på og gjøre det mulig å avgrense, avdekke og oppdage fenomener som man tidligere ikke var oppmerksom på. Ifølge Hacking (Thomassen, 2006, s. 182) er det viktigere å se på hva sosialkonstruktivistiske fremstillinger *gjør*, enn å definere hva sosialkonstruktivisme *er*. Det handler om bevisstgjøring og å synliggjøre at det man tar for gitt ikke nødvendigvis trenger å være slik.

Sentralt i sosialkonstruktivisme er også at vi forstår verden ut fra hva vi allerede har forstått - altså vår forforståelse (Launsø, Rieper, & Olsen, 2017, s. 76). Tidlig i forskningsprosessen tenkte jeg på hva det vil si for studien at jeg som kvinne skal belyse tema om fedre og deres opplevelse av sin situasjon. Hvordan vil min forforståelse av hva en far er ha å si for hva jeg ser i datamaterialet? Hvordan vil jeg som kvinne påvirke informantene og informasjonen som kommer frem gjennom intervjusettingen. I kvalitative studier vil det være flere faktorer som kan virke inn på prosesser og resultat, -og gjennom å belyse mine valg og tanker om ståsted best mulig, kan jeg bedre bli bevisst eventuelle tatt-for-gittheter.

Sosialkonstruktivisme stiller også krav til meg som forsker ved at jeg søker å sette min egen forforståelse i «parentes» gjennom en bevissthet omkring hva denne går ut på (Launsø et al., 2017, s. 76), og tilstrebe å lytte til historier, deres forståelse og vurdering av egen situasjon. Mitt utgangspunkt er å prøve og videreformidle fedrenes ståsted på en best mulig måte.

4.2. Kvalitativ metode

Kvalitativ forskning kan gi innsikt i hvordan personer opplever sin virkelighet. Hensikten er ikke å måle og komme frem til resultater på samme måte som ved kvantitativ forskning, men kvalitative studier gir derimot en unik mulighet til å undersøke ulike fenomen i dybden (Krumsvik, 2014, s. 18-21). Tradisjonelt er kvalitative metoder forbundet med forskning som innebærer nær kontakt mellom forsker og de som studeres, enten ved deltakende observasjon eller intervju (Thagaard, 2013, s. 11). Det ble naturlig å velge kvalitativ tilnærming som metodisk tilnærming for å belyse problemstillingen i denne studien. Ved å innhente fyldige eller rike data gjennom fedrenes fortellinger, vil deres delte erfaringer kunne bidra til å utvikle økt forståelse for og kunnskap om fedrenes situasjon.

4.3. Utvalg og rekruttering av informanter

4.3.1. Utvalg

For å utforske fedrenes situasjon var det ønskelig å få tak i fedres erfaringer med å bli fratatt omsorgen for sine barn av barnevernet. Fedre som har erfaring med omsorgsovertakelse utgjør ikke en ensartet gruppe. Ved vurdering av inklusjonskriterier ble det derfor tenkt nøye

gjennom om studien skulle orientere seg mot en bestemt «gruppe» fedre, ut fra eksempelvis plasseringstype, alder på barna, tidspunkt for omsorgsovertakelse eller lignende. Samtidig ble det vurdert at fedre kan ha en del felles erfaringer til tross for ulik bakgrunn og «kjennetegn» ved selve omsorgsovertakelsen. Jeg valgte derfor å ha en åpen tilnærming, og ønsket å komme i kontakt med fedre ut fra følgende inklusjonskriterier: 1) Fedre og 2) erfaring med omsorgsovertakelse i forhold til egne barn.

Det er viktig å ta med i betraktningen når man velger informanter, at man ved å velge inn noen informanter samtidig utelukker andre som kunne belyst tema på en annen måte. Tidlig i prosessen ble derfor muligheten for å intervju ansatte i barneverntjenesten eller ved familievernkontor vurdert. En sak bør belyses fra flere sider for å få et mest mulig nyansert og riktig bilde. Det ble også vurdert mulighet for å intervju mødre i tillegg til fedrene for å kunne studere forskjeller og likheter best mulig. Innenfor rammen av denne masteroppgaven på 30 studiepoeng, ble et slikt design (å inkludere flere informantgrupper) vurdert å være for omfattende.

4.3.2. Rekrutteringsprosess

Jeg fikk mulighet til å delta i en forskergruppe hvor hovedhensikten var å forske på og utvikle et godt og enhetlig tilbud ved familievernkontor i landet. Jeg fikk derfor tidlig i prosessen kontakt med leder ved familievernkontor i min region. Hun var behjelpelig med å finne kontaktpersoner i alle regioner i landet. Jeg valgte å ta kontakt med de tre sørligste regionene på grunn av begrensede reisemuligheter i studieperioden. Jeg sendte ut mail til kontaktpersonene, og de formidlet beskjed videre til sine familievernkontor. I henhold til god forskningsetikk, skal all deltakelse i forskning være frivillig. For å ivareta etiske hensyn om anonymitet, la jeg derfor opp til at informantene selv tok kontakt med meg. En av informantene ble rekruttert via en som hadde hørt om prosjektet, og hvor jeg fikk en melding om at han ønsket å delta med telefonnummer og oppfordring om å ta kontakt, noe jeg da gjorde.

Min måte å rekruttere informanter har ført til at jeg ikke oppnådde kontakt med de fedrene som står utenfor hjelpeapparat. Mitt utvalg består kun av fedre som har eller har hatt kontakt med familievernet i forbindelse med at de har mistet omsorgen for barna. Dette kan selvsagt ha betydning for hva jeg finner i min studie. Likevel kan deres perspektiver og

erfaringer gi viktig innsikt i forhold til hva som er viktig å være oppmerksom på i arbeidet med å nå ut til fedre som opplever omsorgsovertakelse.

4.3.3. Hvem er fedrene som deltok i studien?

Jeg har et lite utvalg av informanter i denne studien, som klart legger noen begrensninger for studien. Til tross for at jeg gikk åpent ut med tanke på inklusjonskriterier, viser utvalget seg å ha en del fellestrekk. For det første hadde alle fedrene jeg fikk kontakt med vært uten barna sine i noen år på intervjutidspunktet. Alle fedrene hadde to eller flere barn, og alle fedrene var i et forhold med barnas mor ved omsorgsovertakelsen. Videre var alle mødrene enten født og oppvokst i andre land, eller 2. generasjons innvandrere til Norge. Fedrene som deltok har vært åpne og ærlige om ulike sider ved det å være far uten å ha daglig omsorg for sine barn.

Det er også viktig å være bevisst på hvem som sier seg villig til å delta som informanter i en studie. Det kan være fedre som føler at de mestrer sin livssituasjon og dermed ikke har noe mot innsyn i livet sitt, og at det kan føre til «skjevhet» i utvalget (Storhaug, 2015, s. 56). I kvalitative studier kan slik skjevhet sies å være av mindre betydning, ettersom målet ikke er å ha et representativt utvalg. I denne studien opplyste tre av fedrene at de hadde en stabil livssituasjon før omsorgsovertakelse, mens en hadde tidligere hatt rusproblemer. Alle fire oppgav at omsorgsovertakelsen hadde ført til negative endringer i livssituasjonen, som de fremdeles slet med på intervjutidspunktet. Alle informantene formidlet at det å fortelle og dele sin historie var en viktig motivasjon for å melde seg som informant. Av fedrene som deltok i studien var tre i arbeid og en uføretrygdet på intervjutidspunktet.

4.4. Intervju

For å få til et vellykket intervju er det viktig å sette seg godt inn i intervjupersonens situasjon og ha kunnskap om konteksten slik at man stiller relevante spørsmål (Thagaard, 2013, s. 100). En intervjuguide ble utarbeidet, og ble brukt som utgangspunktet for gjennomføring av intervju. Intervjuguiden inneholdt følgende tema: 1) Orientering om studien og hva deltakelse innebærer, 2) Bakgrunnsinformasjon, 3) Ditt forhold til dine barn i dag, 4) Hva er viktig for deg som far? 5) Kontakt med familie, venner, kolleger eller andre? 6) Behov – hjelp – støtte, 7) Avslutning og eventuelle spørsmål. Under hvert tema var det flere spørsmål og

stikkord som beskrev litt av det som kunne være relevant å belyse. Samtidig var det ønskelig med mest mulig åpne spørsmål og mulighet for at fedrene kunne besvare i retninger som ikke nødvendigvis fulgte spørsmålene i intervjuguiden. Dette var for å sikre at egne begrensninger og forforståelse ikke skulle stoppe viktige innspill fra informantene. I forhold til sosialkonstruktivisme som rammeverk anså jeg det som et bedre utgangspunkt enn en streng og konkret intervjuguide. Båndopptaker ble satt på etter at punkt en var gjennomgått.

Intervju med alle informantene ble avtalt og gjennomført innen en periode på tre uker. Alle informantene fikk informasjonsskriv om studien i god tid før intervjuet fant sted. I intervjusettingen ble de informert om studien og mulighet for å trekke seg dersom de underveis skulle ønske det. Alle ga et informert skriftlig samtykke til å delta i studien.

Jeg hadde på forhånd satt meg nøye inn i de ulike tema i intervjuguiden og stikkord jeg hadde laget meg for å belyse flere ulike sider ved hvert tema. Det førte til at selve intervjusituasjonen lignet mer på en styrt samtale, enn spørsmålsstilling med påfølgende svar. I alle fire intervjuene ble opptaker satt på pause midtveis i intervjuet, slik at informant fikk mulighet for en liten pause og jeg fikk mulighet til å gjennomgå intervjuguiden for å sjekke ut hvilke tema vi hadde snakket om, og hvilke vi måtte utfylle ytterligere. Jeg ønsket i utgangspunktet åpne intervju, slik at det var mulig for informantene å komme med innspill og bidrag til tema som jeg ikke hadde mulighet til å forutse i forkant. Det førte til at samtalen noen ganger gikk langt fra det som var opprinnelig intervjuguide, samtidig som jeg i ettertid opplever det som en god innfallsport til aktuelle tema. Det viste også sider ved informantene som ikke ville blitt belyst dersom malen hadde blitt fulgt mer slavisk. Denne måten å gjennomføre intervju på krever at intervjuer evner å hente inn informanten dersom tema fortsetter i en retning som ikke gir bidrag til studien. Jeg ser i ettertid at jeg i noen deler av intervjuene burde vært mer styrende og hentet inn samtalen til intervjuguiden noen ganger, samtidig som det andre ganger førte til viktige bidrag da informanten fikk mulighet til å fortelle sin historie slik at det har kommet frem nye dimensjoner som belyser saken enda bedre og har vært relevante for studien.

Jeg hadde satt en tidsramme på ca. 1 time og 30 minutter for hvert intervju. Jeg avsluttet alle intervju med å spørre informantene om det var noe mer de ville si som vi ikke hadde snakket om. Dette spørsmålet førte til en ny samtale, da alle fire hadde tema de ønsket å

belyse avslutningsvis, og det var tydelig at jeg har snakket med informanter som er opptatt av fedre, barnevern, samarbeid og oppfølging etter omsorgsovertakelse. Dermed ble intervjuene noe lengre enn planlagt, samtidig som denne tilnærmingen dannet et godt datagrunnlag for studien og at fedrene ble møtt på de tema som var viktige for dem.

Jeg valgte å skrive et kort refleksjonsnotat umiddelbart etter hvert intervju.

Refleksjonsnotatet besto av enkle beskrivelser av stemningen i intervjusettingen, umiddelbare tanker om hva som var viktig for den informant jeg akkurat hadde snakket med og informasjon dersom det skjedde noe spesielt i settingen. Etter gjennomgang av refleksjonsnotatene viste det seg at jeg satt igjen med en følelse av å ha snakket med fedre som oppriktig delte sine erfaringer. De var reflekterte og godt i stand til å formidle sine erfaringer og tanker omkring deres situasjon etter omsorgsovertakelse. Fedrene formidlet at de opplevde det som viktig å dele sin historie slik at man kan lære og forbedre praksis. Videre undret fedrene seg også over at det hadde vært vanskelig å rekruttere informanter, samtidig som de selv også erfarte at det var vanskelig å få menn aktive og engasjert på området.

4.5. Analyse av data

Når alle intervju var gjennomført startet neste del av prosjektet på tankeplanet. I utgangspunktet ville jeg raskt videre til å få transkribert intervjuene over i tekst for å starte analysen. Det jeg imidlertid opplevde var at analysen og planen for den videre delen av studien allerede var i gang. Jeg tenkte mye på informantene, alle tanker og refleksjoner de hadde delt i intervjuet og problemstillinger de stilte spørsmålstegn ved. Jeg fikk mange spørsmål fra kolleger, familie og medstudenter om hva jeg skrev masteroppgaven min om, og jeg opplevde på dette tidspunktet at jeg hadde bedre svar enn tidligere i prosessen. Jeg var i stand til å presentere tema mer utfyllende og med iver. Jeg kjente at jeg hadde valgt et svært spennende og viktig tema for min studie. Samtidig var dette et tidspunkt da jeg følte at dagene og ukene gikk alt for fort, og det var vanskelig å få alle tankene jeg hadde i hodet og kunne fortelle muntlig om ned på papiret, eller inn i PC'en. Parallelt med hardt arbeid i «tenkeboksen» startet jeg med den viktige neste fasen, som var transkribering og videre analyser.

4.5.1. Transkribering

Ved transkribering må man ta stilling til om man skal skrive ut hele eller deler av intervjuene. Til tider kan deler av materialet være av så dårlig kvalitet at det ikke er verdt å arbeide videre med (Launsø et al., 2017, s. 166). Transkribering var en svært tidkrevende prosess, samtidig som det var nyttig for å få en oversikt over de erfaringene fedrene formidlet. Jeg valgte å gå gjennom hele intervjuene og transkribere ordrett men med oversetting fra dialekt til bokmål. Dette opplevdes tidsbesparende, og med mindre fare for å miste innhold og mening i setningene, i stedet for anbefaling om å velge bort unødvendige ord som ehh, mhmm og gjentakende ord som ikke nødvendigvis gir mening for innholdet i teksten (Launsø et al., 2017, s. 167). Alle informantene hadde dialekter hvor spesielle ord og uttrykk var kjent og forståelige for meg. Informantene ble oppfordret til ikke å bruke navn på barna, men dette fremkom likevel under intervjuene. Det transkriberte materialet er anonymisert, slik at navn og stedsnavn ikke forekommer. I noen tilfeller har jeg også valgt å endre kjønn på barnet, slik at det ikke er mulig å spore hvor eller hvem det er snakk om i studien. Jeg valgte å bruke parenteser når det var aktuelt å beskrive for eksempel latter, hosting eller annen nonverbal kommunikasjon. For å få en tydelig oversikt over hva informant og jeg som intervjuer sa ble linjeskift brukt for hvert skifte av «taler». Pauser ble markert ved tre punktum dersom det var en kort pause, og fem punktum ved lengre tenkepauser. Hjelpemidler som dette ved selve transkriberingen har gjort det lettere å se sammenhenger og forstå for eksempel brå emnebytter i den skrevne transkriberte tekst.

Da alle intervjuene var ferdig transkribert hadde jeg totalt 133 sider tekst. Jeg opplevde denne delen av prosessen som en fase «man bare må bli ferdig med», for å kunne bruke innsamlede data i analysen og presentere funn i studien. Kanskje det var derfor frustrasjonene økte i takt med tiden som gikk med til dette svært tidkrevende arbeidet. I ettertid ser jeg at det var veldig nyttig å få den oversikten over datamaterialet som transkriberingen gir. Mange nyanser og tanker som jeg ikke tillot stor vekt i intervjusettingen ble nå langt mer tydelige og viktige for det videre arbeidet.

4.5.2. Temasentrert analyse

For å kunne bruke innsamlet data i henhold til problemstilling i studien er det viktig at man finner en god måte å analysere dataenes meningsinnhold. I dette arbeidet må en prøve å forstå hvordan informantene opplever seg selv og sin livssituasjon (Thagaard, 2013, s. 194).

Det er viktig å tenke på hvordan man ønsker å fremstille resultatene når man velger analysemetode (Thagaard, 2013, s. 157). I denne studien er det tatt utgangspunkt i intervju av 4 informanter. Hensikten i forhold til problemstilling var å se om det var noen felles trekk som gikk igjen hos alle, med utgangspunkt i intervjuguidens temainndeling. Valget falt derfor på å gjennomføre en temasentrert analyse (Thagaard, 2013, s. 183).

4.5.3. Beskrivelse av analyseprosessen

Jeg utformet en matrise for å få oversikt over hva de enkelte informantene hadde sagt om ulike tema. Jeg laget kategorier ut fra intervjuguiden, men tok i tillegg med temaområder som fremsto som viktige under transkribering. Det ble et bredt spekter av tema, hvor ikke alt nødvendigvis var like relevant for videre analyser. Blant annet skrev jeg om fedrenes opplevelse av møtet med barnevernet, tilbud de fikk etter omsorgsovertakelse, tanker de hadde om egen situasjon, hvilke tilbud de hadde benyttet seg av og hva de kunne tenke seg hadde vært et godt tilbud som kunne gjort deres situasjon litt bedre enn det den var. Det var også kategorier som omhandlet følelser, samvær med barna, støtte fra familie, kolleger og venner, i tillegg til samtalegrupper og taushetsplikt og opplysningsplikt for personer i offentlig hjelpeapparat.

Ved å velge temasentrert tilnærming får man mulighet for å gå i dybden på de enkelte temaene ved å studere informasjon fra alle informantene. Samtidig blir temasentrerte analyser kritisert for at de ikke ivaretar et helhetlig perspektiv, ved at man løsriver utsnitt i teksten fra sin opprinnelige sammenheng. Det blir derfor viktig å ivareta hvert enkelt utsagn opp mot intervjuet som helhet. (Thagaard, 2013, s. 181). Ved bruk av denne måten å analysere på er det viktig at man har informasjon fra alle deltakerne om det samme temaet. I denne studien har det dukket opp noen tema underveis i prosessen som ikke var valgt i forbindelse med problemstilling og utarbeiding av intervjuguide. Informantene har brakt på banen tema som for eksempel kulturforskjeller og betydningen av arbeidslivsdeltakelse. Det kan føre til at ikke alle informantene har fått samme mulighet til å utdype seg grundig rundt alle tema som er tatt opp til diskusjon.

4.5.4. Induktiv tilnærming

Et intervju kan sees på som en sosial interaksjon, hvor metodelitteraturen sier at intervju strategi og intervjuteknikk er viktig for å få en flyt av gyldig informasjon som er til å stole på,

og samtidig unngå mest mulig av informasjon som ikke er ønsket (Holstein & Gubrium, 1995, s. 3). Ved å stille åpne spørsmål og bruke intervjuet mer som en samtale enn et strukturert intervju kan det føre til at man får frem informasjon som ikke nødvendigvis er relevant for problemstillingen. Samtidig kan det føre til at man får frem interessante sider ved temaet som man ikke hadde forutsetninger for å se at var aktuelle før man startet. Den induktive prosessen innebærer at vi jobber fra data til begreper eller utvikling av teori (Thagaard, 2013, s. 187). Ved å arbeide på denne måten har man en tilnærming til tema rundt problemstillingen som var aktuell i starten av prosessen, men det utvikler seg samtidig en forståelse for de temaene vi utforsker gjennom begreper som personene i felten selv anvender, og som kan bidra til å utvikle ny forståelse (Thagaard, 2013, s. 187). Det var dette som var tilfellet i min prosess. Ønsket var å belyse en bestemt problemstilling, mens innholdet som kom frem i løpet av intervjuene gav nye spørsmål som ble relevant å ta opp til diskusjon.

4.6. Validitet og reliabilitet

Når man gjennomfører en studie er det viktig at leseren får et riktig bilde av hvordan forskning er gjennomført og at den gir inntrykk av å være pålitelig og tillitvekkende (Thagaard, 2013, s. 201). Kvalitativ forskning vil alltid være påvirket av forskerens bakgrunn og forforståelse. Det vil samtidig sikre studiens troverdighet at leseren kan etterspore prosessen og vurdere om den kan overføres til egen kontekst (Nilssen, 2012, s. 137). Validitet og reliabilitet er begrepene som brukes for å forklare hva som er viktig for å ivareta troverdigheten overfor leseren.

I kvalitativ forskning handler validitet om hvorvidt man har undersøkt det man hadde til hensikt å undersøke (Krumsvik, 2014, s. 151). Hvilken metode man bruker for å besvare forskningsspørsmål kan si mye i forhold til om man virkelig undersøker det man tror man undersøker (D'Cruz & Jones, 2014, s. 71). Det betyr at validiteten handler om gyldigheten av de tolkningene forskeren kommer frem til. Man skiller mellom intern validitet og ekstern validitet. Intern omhandler vurderinger av fortolkninger som omfatter en enkelt studie, mens ekstern knyttes til hvordan den forståelsen som utvikles innenfor en studie også kan være gyldig i andre sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 205). For å styrke forskningens validitet er det viktig at forskeren tydeliggjør grunnlaget for fortolkninger ved å redegjøre for

hvordan analysen gir grunnlag for de konklusjoner man har kommet frem til (Thagaard, 2013, s. 205).

Ved reliabilitet ser vi på mulighetene en forsker som bruker de samme metodene vil ha for å komme frem til det samme resultatet, repliserbarhet (Thagaard, 2013, s. 202). I kvalitativ forskning stiller man ifølge Thagaard spørsmålsteget ved om dette er et relevant kriterium. Repliserbarhet er knyttet til en forskningslogikk som fremhever nøytralitet som et relevant forskningsideal, og hvor resultatene ses som uavhengig av relasjoner mellom forsker og de som studeres. I studier hvor mennesker forholder seg til hverandre ivaretas reliabilitet ved at forsker gjør rede for hvordan data er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen (Thagaard, 2013, s. 202).

I denne masteroppgaven på 30 studiepoeng har jeg lagt vekt på å ivareta validiteten og reliabilitet så godt som mulig ved blant annet å gi en fyldig beskrivelse av hvordan data er innhentet, hvilken analysetilnærming som er brukt og hvordan funn kan være relevant for problemstilling gjennom diskusjon opp mot utvalgt relevant litteratur.

4.7. Etske betraktninger

Etske problemstillinger vil man måtte ta stilling til fra begynnelsen av en studie til man har et ferdig skrevet produkt. Det foreligger gode retningslinjer som er rådgivende og veiledende på de nasjonale forskningsetiske komiteenes hjemmesider (Nesh, 2016) som kan hjelpe i forhold til etske refleksjoner i de ulike fasene i forskningen. Prinsipper man må ivareta i all forskning er respekt for personer som deltar i forskningen, at man har gode hensikter som vil gi gode konsekvenser og at man utfører et prosjekt hvor rettigheter og integritet ivaretas ved å opptre ansvarlig, åpent og ærlig.

Forskning som faller inn under personopplysningsloven er meldepliktige (Thagaard, 2013, s. 25). Før jeg kunne rekruttere informanter søkte jeg derfor til Norsk senter for forskningsdata (NSD) for å få godkjenning til å fortsette arbeidet med studien. Gjennom føringer fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) var en av forutsetningene at det ikke skulle fremkomme personopplysninger om tredjepart, som i dette tilfellet er informantens barn og deres mødre. Anonymisering av fedrene har derfor vært svært viktig også med tanke på deres familier. Jeg har unnlatt å ta med spesielle ting og sitat i teksten som fedrene har fortalt, da

jeg har vært redd for at det kunne bidra til å identifisere dem. Dette er også medvirkende årsak til at jeg har valgt en temasentrert analyse og ikke en personsentrert hvor oppmerksomheten er rettet mot den enkelte person (Thagaard, 2013, s. 162). Ved utvalg av informanter, rekruttering, informasjon og samtykke har jeg forholdt meg til NSD's tilbakemeldinger om behandling av sensitive opplysninger.

Fedrene i målgruppen for denne studien har vist seg å være vanskelige å rekruttere til forskningen. Samtidig er det mange fedre i samme situasjon, -og jeg har tilstrebet å ivareta fedrenes anonymitet i min fremstilling av deres erfaringer. Alle intervju ble gjennomført ved familievernkontor hvor jeg fikk mulighet til å låne kontor i nærheten av informantenes hjemsted, for å gjøre det enklest mulig for dem å delta. Det betyr at ansatte ved de aktuelle kontorene i noen tilfeller har fått kjennskap til hvilke fedre jeg har vært i kontakt med og dermed også hvilket barnevernsdistrikt de tilhører. Jeg har tenkt en del på dette i forhold til å ivareta taushetsplikten på den ene siden, og samtidig kunne presentere informasjonen som kommer frem på en troverdig og ekte måte. Fedrene har vært tydelige på at de ikke alltid føler seg ivaretatt av hjelpeapparatet på en ønsket måte i forhold til lovverket. Samtidig er familievernkontorene gjennom forskerteam opptatt av at forskning skal belyse den reelle situasjonen til foreldre som er fratatt omsorgen, slik at det er mulig å gi et best mulig tilbud for denne gruppen i fremtiden.

Jeg har arbeidet som sosionom siden jeg ble ferdig utdannet i 1999. Mitt arbeid har vært innenfor psykiatri, dagsenter for utviklingshemmede og de siste 16 årene i hovedsak med straffegjennomføring for de som soner i frihet. Gjennom arbeid har jeg ikke vært i direkte tilknytning til omsorgsovertakelsessaker, barnevernets arbeid eller familievernkontorenes tilbud til foreldre. Samtidig har jeg vært i kontakt med flere fedre som av ulike årsaker ikke har kontakt med sine barn. Jeg har hørt dem fortelle om sine opplevelser ved å være i den situasjonen og hvordan de opplever samarbeid med barnas mødre og andre personer i hjelpeapparatet. Jeg har snakket med voksne menn som har ulike erfaringer i samarbeid med barnevernet, fra de som er takknemlige for oppfølging de har fått og fosterforeldre som har støttet dem gjennom vanskelige perioder i livene sine. Noen sier at samarbeid med barnevernet har vært nødvendig, da de ikke har vært i stand til å ta seg av barna sine, mens andre igjen er «fly forbanna» på de fleste i hjelpeapparatet. Mitt ståsted i forhold til tema vil være med på å prege min forforståelse og valg jeg tar i prosessen. Jeg er samtidig glad for at

jeg har denne kjennskapet til tema og fedre gjennom mitt arbeid med personer som har vært eller er i samme situasjon som mine informanter. Ved å ha kjennskap til flere fortellinger med ulike erfaringer fra tidligere håper jeg det kan hjelpe meg til å ha fokus på akkurat disse informantene og deres historier.

Det er uvant for meg å skulle innta en rolle som forsker etter mange år som sosialarbeider. Samtidig opplevde jeg det som en fordel at jeg har lang erfaring i samtale med personer som har forskjellig bagasje med seg i livet. Det å skille mellom person og handling er viktig når man skal bistå straffedømte til å ta gode valg og jobbe mot positive endringer i eget liv, denne erfaringen ser jeg også som nyttig i denne studien. Ved å møte enhver person med respekt skapes lettere en trygg og tillitsfull arena for god relasjon. Det opplevdes godt å kunne være tilstede i intervjusettingen hvor målet var å la dem få bidra med sin opplevelse av egen virkelighet, uten å innta en «hjelperrolle», som jeg normalt har gjennom jobb. Erfaringen gjennom tilbakemelding fra informantene var at det var en god, men samtidig krevende opplevelse for dem. Jeg fikk tilbakemelding om at det var krevende på grunn av at mye av det vi snakket om hadde de fått litt på avstand, men at påminnelsen vekket til live noen av de «gamle» følelsene. Samtidig gav fedrene uttrykk for at det var viktig for dem å sette søkelyset på temaene som var oppe i intervjuet, og vi brukte tid på å avslutte samtalen på en måte som kunne bidra til at fedrene gikk ut av intervjusettingen på en god måte.

5. Fedrenes fortellinger om egne opplevelser og tanker

Fedrene var tydelige på at tema som skulle belyses i denne studien var viktig for dem, spesielt med tanke på å hjelpe andre som vil komme i samme situasjon, samtidig som de har et håp om at «systemet», det vil si barnevernstjenesten, og andre i hjelpeapparatet vil bli bedre på å ivareta alle involverte parter i slike alvorlige saker. Gjennom sine erfaringer satte de sin egen situasjonen inn i en større sammenheng, og at det derfor var viktig for dem å gi sitt bidrag selv om det medførte at de måtte blottlegge seg og sin vanskelige situasjon for meg som forsker. Det koster å fortelle sitt livs vanskeligste historie, mens de fremdeles står midt i det, flere år etter at det startet. De formidlet at det ikke er en sorg og en smerte som går over, men det følger dem i det daglige, selv om det er flere år siden omsorgsovertakelsen.

En av fedrene uttrykker seg på denne måten:

«...på mange måter så vil jeg si det er verre enn å miste folk som egentlig har dødd i fra deg... i utgangspunktet havner du på bunn med enn gang. Du er på bunn, du er kanskje sågar under og ser opp på bunnen fra undersiden.»

Utsagnet viser at det å miste omsorgen setter en helt på bunnen, eller under bunnen som informanten uttrykker det.

I denne delen av oppgaven presenteres funn som fremkom gjennom temasentrert analyse. I redegjørelsen av funnene anvendes også sitater fra fedrenes fortellinger for å underbygge funn. Tre hovedtema blir presentert i dette kapittelet; 1) hvordan fedre opplever møte med hjelpeapparatet, 2) hvordan fedre opplever seg ivaretatt etter en omsorgsovertakelse og 3) helsemessige utfordringer. Under hvert av disse hovedtemaene, vil relevante undertema også bli presentert.

5.1. Hvordan opplever fedrene møtet med hjelpeapparatet?

Fedrene er tydelige på at det er stor forskjell på ulike barneverntjenester. Hvordan møtet med barnevernet oppleves er preget av personen som møter dem i den spesielle og følelsesladde situasjonen de er i når de blir fratatt omsorgen for sine barn.

Tilbakemeldingene som er felles for fedrene i denne studien er at de opplever at de blir snakket til på en måte som gir dem følelsen av å ikke være verdt noe. Det å miste barna er

vondt i seg selv, og behandlingen de får oppleves som en ekstra belastning. Fedrene opplevde at de ikke ble møtt med vennlighet og empati på en profesjonell måte som de hadde forventet i kontakt med det offentlige systemet, slik disse fedrene forteller:

«Nei, altså jeg ble jo møtt med en, en sånn... jeg ble ikke møtt med noe vennlighet og... empati og sånn som man kanskje skulle forvente... Jeg tenker jo at det var vel... som du var inne til et fengslingsavhør eller, hvis jeg kan forestille meg det da... jeg har sett litt på TV.»

«...Det var barnevernet som satt på andre siden av bordet og fortalte oss hva vi gjorde feil, og lurte på hva vi hadde gjort feil, og i det hele tatt, sant. Det var jo ingen som egentlig kunne være nøytrale og tenke på å spørre om følelser og sånt... de har jo, de som har overtatt omsorgen, de har jo prøvd å få oss så langt ned som mulig, med sånne svertekampanjer og i det hele tatt da. At vi er liksom... det er håpløst, det er håpløse individer vi har med å gjøre her så vi må bare kjøre over dem (foreldrene) og bli ferdig med det. Det er det inntrykket man sitter igjen med.»

Samme faren fortsatte med å forklare hvordan han opplever at negativitet kan skape nye negative reaksjoner:

«... du må bli møtt med positivitet eller så blir det bare negativt, altså det trigger jo det raseriet ditt for eksempel da, sant. Det er akkurat som du fyrer opp under en eller annen... eksplosjon, du kommer ikke ut av det hvis du ikke blir møtt positivt.»

Det synes å være sammenfallende at fedrene opplever seg mistenkt til det motsatte er bevist, men uten mulighet til å få bevise det motsatte. En av fedrene opplevde at barnevernet uttrykte følgende i et av de første møtene han hadde med barnevernet:

«Dere aner ikke hvor stor makt vi har.»

Han forklarer videre at det ikke ble opplevd som et godt utgangspunkt for dialog. Fedrene opplevde at motsigende beskjeder ble lagt frem, noe de opplevde som et kommunikasjonsproblem som det var vanskelig å forholde seg til. Når tilbakemeldingene før rettsak var positive i forhold til at foreldrene samarbeidet godt, at de stilte opp på alle møter og gjorde alt de ble bedt om, ble dette avfeid i retten hvor foreldrene opplevde at de ble fremstilt som «kjeltringer», og hvor tidligere uttalte positive forhold ble utelatt. En far gav dette bildet for å beskrive sin opplevelse:

«Jeg så Lindmo på opptak i går... .. Og der har de med en kar fra Marokko som har startet en fotballklubb hvor de prøver å få med seg folk som har havnet litt utenfor i

miljøet, både i forhold til kriminalitet og narkotika. Så når han sier at deres viktigste holdning er at når disse guttene kommer, så starter de på null. Fortiden betyr ingenting. Det finnes alltid, hvis du ser det positive i andre mennesker så kommer de til å vise det. Sier du at han er en taper så blir han en taper. Det var en veldig fin måte å si det på da. Og det syns jeg jo mangler i denne situasjonen med meg og kona mi. At ingen ser noe som helst positivt i hele, i oss da... Du føler deg på en måte som en taper, ikke sant. Samme hva du sier, ikke sant, så bare preller det av...»

Noen av fedrene hadde også erfaringer med godt samarbeid med barneverntjenesten om hjelpetiltak i familien en lang periode før omsorgsovertakelsen. De opplevde den gang en god kjemi med sin saksbehandler og andre personer i hjelpeapparatet, og at alle parter jobbet sammen mot samme mål til det beste for barna og familien:

«Vi hadde positivt samarbeid med barnevernet før, men med en annen person ved roret... Da var livet veldig normalt... og så stor betydning har det når du blir fulgt av noen som tror på det du jobber med og hele tiden drar det i positiv retning [...] Helt til du da møter en person som ikke har den, ikke er den personen da, for å si det sånn.»

Utsagnet viser at fedrene også knytter sine erfaringer til hvem barnevernsarbeideren er som person, hvor relasjonen endres når det blir snakk om omsorgsovertakelse. Det at nye barnevernsarbeidere kommer inn, kan innebære at «saken» blir sett i et annet lys enn før, men også at relasjonen kan påvirkes av hva slags tiltak som er i fokus.

Når man blir møtt med budskap om at man mister omsorgen for sine barn vil det være flere ulike måter å reagere på. Man står overfor en krise i livet som vil kunne utløse ulike reaksjoner med bakgrunn i hvem man er og situasjonen man befinner seg i. Dette er ord fra en far om sin reaksjon:

«Du blir møtt på en lite profesjonell måte vil jeg si. Du er stemplet på en måte, de har tatt notater av det som barna dine har uttalt, og det er det det går på hele tiden... du kan si at man blir ikke trodd. Også er det klart at det er mange måter å reagere på ting på. Det er jo... man kan gi opp eller man kan bli lyn forbannet, eller en kombinasjon av alt dette her. Så det er jo klart at ved noen anledninger så har jeg blitt skikkelig sint.»

Fedrene formidler at de som fedre kan ha andre reaksjoner på omsorgsovertakelsen enn barnas mødre. De bruker beskrivelser og metaforer som det å bli «lyn forbanna», lamslått, få følelsen av å gi opp, skikkelig sint, helt knekt og kokt i hodet. Her er to fedres beskrivelse av opplevelsen:

«Altså sånn umiddelbart etterpå når de (barna) forsvant, ...altså til fosterhjem og sånn... jeg ble helt knekt...»

«Vi er så kokte i hodet noen ganger, når de spør oss, så har du nok med å... de spør og presser deg, og du er jo litt på viddene kan du si. Så hører du hva de spør om men du... du er så kokt i hodet at du klarer ikke å svare riktig... ... for jeg har nok med å holde, for å ikke bryte sammen.»

Fedrene forteller hvor sterkt omsorgsovertakelsen virker inn på dem, og at den hindrer dem i å fungere slik de ønsker, eller normalt ville gjort.

En annen far fortalte at han og kona var i samtale med en psykolog etter omsorgsovertakelsen. De fortalte til psykologen at far reagerte med å bli lamslått, mens mor ble sint og slo i bordet. Reaksjonene deres var ifølge barnevernet ikke adekvat og det ble ifølge far foreslått eventuelt sinnemestringskurs. Dette var en av grunnene til at det ble avtalt samtale med psykolog. Hos psykologen ble de møtt med en forståelse for reaksjonene, og fikk høre at begge måtene å reagere på var helt naturlige ut fra situasjonen foreldrene var i:

«Ikke sant. Folk reagerer forskjellig på situasjoner. Jeg ble jo bare lamslått da vi fikk beskjeden, mens kona ble sint og slo i bordet. Begge deler ble jo oppfattet som ikke adekvat oppførsel av barnevernet... Så vi ble jo enige om at vi skulle dra til familievernkontoret der og snakke med en psykolog for å se om kona trengte et sinnemestringskurs der. Og vi la jo frem situasjonen sånn som vi hadde opplevd det, og han sier at dette er to måter å reagere på. Enten blir du forbanna eller så blir du helt målløs. Og dere har reagert på hver deres måte og ingenting av det så han på som noe unormalt. Så han sa til kona at du trenger ikke noe sinnemestringskurs...»

Hvordan personer fra barnevernet møter fedrene ser ut til å gjøre sterkt inntrykk på dem i den første perioden etter omsorgsovertakelsen. Fedrene beskriver sterke følelser som gir inntrykk av at de befinner seg i en svært sårbar situasjon uten at de opplever den støtte og forståelse som de ønsker og forventer fra personer i barnevernet.

5.1.1. Samarbeid med barnevernet mens følelseskaoset bruser

Omsorgsovertakelsen og tiden etter setter i gang mye følelser hos foreldre. Slik en far forteller opplevde han den verste utgaven av seg selv i kontakt med barnevernet rett etter omsorgsovertakelsen. Uansett hva som er årsaken, hvor mye skyld man selv eller ektefelle måtte ha i at det endte som det gjorde, så er det erfaringene, følelsene og fedrenes opplevelse av situasjonen de sitter igjen med i ettertid. Dette oppleves som den livshendelse

som har trigget mest negative følelser i dem. Fedrene beskriver at det er vanskelig å være i en konstruktiv dialog med barnevernet om samvær og oppfølging av barna mens følelser som sorg, savn, skam, sinne og frustrasjon herjer på innsiden. En far bruker disse ordene i sin beskrivelse:

«...de har strukket, dratt det langt for å si det sånn for å prøve å teste meg, tror jeg. Rett og slett, reaksjon og... og hvordan jeg vil reagere på forskjellige ting.... Jeg vil påstå at det er bare de som har klart å trekke frem det negative i meg, for å si det sånn... så har det stor betydning hvem du møter i det systemet, for det har med kjemi å gjøre...»

Det faren forteller vitner om en dialog som fremkaller en negativ side av ham som han misliker og som han opplever blir presset frem i en spesielt sårbar situasjon.

Dialog med barnevernet er viktig for at foreldrene skal kunne ha samvær og mulighet for å følge med på barnas liv og utvikling. Foreldrene sier at de er gjort kjent med at det er de to første årene etter en omsorgsovertakelse at det er størst mulighet for å få omsorgen for barna tilbake. Fedrene beskriver at det er vanskelig å komme i dialog med barnevernet, og de opplever at det ikke er tid til dem på grunn av underbemanning og overarbeidede saksbehandlere. Samtidig oppleves det da frustrerende at barnevernet ikke får mulighet til å se at de har endret seg, eller har hatt en positiv utvikling, da de ikke kalles inn til møter eller blir fulgt opp av saksbehandlerne som de ønsker.

«...så det har vi sagt. Vi ønsker en dialog med barnevernet for å overbevise at vi er i stand til å ta oss av ungene, men de følger jo så dårlig opp, ikke sant... Så ble vi enige, vi har jo hatt tre saksbehandlere på de tre årene. De skifter jo, det er jo veldig stor gjennomstrømning av folk i barnevernet... Vi synes det er veldig vanskelig å komme i dialog med dem i det hele tatt, ikke sant. Vi ble enige med hun nye om at vi skulle ha et oppfølgingsmøte en gang per måned hvor vi kunne utveksle... Hun kunne fortelle hvordan det gikk med barna på skolen og sånne ting, og vi kunne si hva vi holder på med... ..Men så gikk jo både vinter og vår, uten at vi ble kalt inn til noe møte. De skylder jo på at de er overarbeidet og underbemannet og ikke har tid da rett og slett... ..Sender jeg en sms til henne, så tar det jo 14 dager før hun svarer...»

Fedrene forteller om et samarbeid som oppleves vanskelig på grunn av følelseskaos og problemer med å få til en god dialog, og i tillegg opplever de at barnevernet er utilgjengelige for dem når de prøver å få til et samarbeid.

5.1.2. Opplevelse av negativitet

Fedrene setter ord på at de føler seg mindreverdige gjennom kontakten med barnevernet. De beskriver at de blir snakket til på en annen måte enn de er vant med i forbindelse med omsorgsovertakelsen, de beskriver en opplevelse av å bli sett ned på i samfunnet, som kan gi en følelse av at man er håpløs som person.

«noe av det jeg savna i starten. Det var hvordan de snakket til meg, til oss... vi er mennesker vi også. Vi har følelser. Men sånn som de sitter og snakker til deg, så er det akkurat som du betyr ingenting, du er ikke verdt noe... det er jo vondt i seg selv, og så tar de barna dine også... så sitter du og føler når du får det budskapet, at du er ikke verdt noe likevel...»

Fedrene forklarer at de kjenner det på kroppen gjennom måten de opplever at «systemet» behandler dem. I tillegg snakker de om hvordan det preger livet deres, spesielt i forhold til hvordan de tenker at andre ser på dem:

«...Det er jo klart at de på jobb visste det. En så jo de sto... det er en stor arbeidsplass da. En så jo at de sto og prata, og det ble jo ofte stille når jeg kom...»

«Altså du føler jo skam av å på en måte miste barna, du er ikke god nok til å ta vare på barna dine.»

Noen av informantene har valgt å være åpne om egen situasjon til familie, venner og kolleger, andre har valgt å dele og involvere kun noen få personer som de har god kontakt med og som de opplever har forståelse for situasjonen. En far forteller at han har sagt mindre til sin familie enn kona:

«Hun deler vel egentlig med sin nærmeste krets. Fordi at det handler om, det er litt sånn tabubelagt, på en måte med psykisk sykdom og diagnoser og sånn, det er litt sånn... og så er det litt skam over det som har vært, det er skamfølelse liksom... Og det at barna er vekke, det er ikke alle som vet det, og jeg tenker... på mange måter så kan det tas i ettertid og, når ting er litt annerledes. Jeg tenker at det er ikke nødvendig å blande inn for mye folk heller, for akkurat nå så er det greit. Vi har, jeg har noen veldig gode bekjente og de forstår mye ting, men det handler litt om at de har opplevd litt ting selv i forhold til sin egen familie og til psykisk sykdom, og de kan relatere seg til det.»

Denne faren har delt informasjon om familiesituasjonen med noen få nære bekjente, men forteller at han ikke er åpen med mange personer, både på grunn eget behov for at

tillitspersoner bør ha forståelse rundt psykiske sykdommer og diagnoser, men også i forhold til at omsorgsovertakelsen er forbundet med tabu og skam.

Fedrene opplever at det kun er de negative sidene ved dem som blir presentert av barnevernet, i rettsakene, av skole, helsesøster eller andre som er involvert i saken. Samtidig som de opplever at de er gode personer med en rekke positive egenskaper også. Fedrene etterlyser muligheten for at man skal kunne bli ivaretatt på en mer helhetlig måte. Selv om det er en alvorlig situasjon, og ting kanskje ikke var som det burde, sier de at de skulle ønske at de ble behandlet med mer respekt og ivaretagelse i prosessen. Slik beskrev en far hvordan han ser på sammenhenger i forhold til hvordan man blir møtt:

«... det har så mye å si, det avhenger av alt det. Hvilken måte du blir møtt og hvordan du blir behandlet... Så begynner du å oppføre deg der etter også ofte da. Dersom du blir behandlet som dritt, så står du bare og skjeller dem ut igjen... også blir du en de ikke vil snakke med... Jeg er fortsatt sint på barnevernet, men på en annen måte. Det har mer med hvordan jeg ble møtt og hvordan ting skjedde, og hva som på en måte kunne ha vært som ikke var...»

Dette utsagnet viser også at sinnet kan bli værende i en, samtidig som det oppleves annerledes ettersom tiden går.

Negativiteten som fedrene forteller om oppleves gjennom måten de blir behandlet av personer i hjelpeapparatet og på arbeidsplass. Deres beskrivelse om tabu og skam kan si noe om deres tanker om hvordan «samfunnet» ser på personer som er fratatt barna sine av barnevernet, og kan være med på å begrense deres åpenhet om situasjonen i eget nettverk.

5.1.3. Kulturforskjeller

Fedrene som deltok i studien har alle opplyst at barnas mødre er oppdratt i andre land eller av foreldre som flyttet til Norge. Kulturforskjeller var derfor et tema informantene var opptatt av. I hovedsak handler det om hvordan fedrene, som alle er etnisk norske, beskriver forskjeller i hvordan man oppdrar barn. Hvilken oppdragelse man er vant med fra egen barndom vil i større eller mindre grad prege den måten man velger for å oppdra egne barn. Dette er forklaringen fra en far om hvordan han tenker det henger sammen:

«Mange ganger når det kommer utenlandske damer til Norge så skulle de hatt et kurs som viste litt om norsk oppdragelse. Mange damer bruker det de har lært hjemme, og det hadde jo vi også gjort... For eksempel det å slå, hva er det? Hvis du drar til noen, så er det å slå. Gjøre sånn (viser smekk på hånda), det er ikke å slå for alle. De vet at de

ikke skal slå, men de vet ikke alltid hva det vil si å slå»

Mulighet for mer hjelp og informasjon om hva man kan og ikke kan gjøre i barneoppdragelse i Norge hadde ifølge fedrene vært et godt tiltak.

«Ulike kulturer, det er det ikke noe respekt for i barnevernet... Jeg har sagt det flere ganger. Bare prøv og se på et politisk debattprogram fra hennes hjemland. De krangler jo og slåss nesten ikke sant. Så de har en helt annen tilnærming til det å bruke både trusler og kanskje vold også»

Forskjellige kulturer kan også gjøre kommunikasjon mellom barnevern og foreldre ekstra utfordrende. En far fortalte dette om en situasjon hvor det ble brukt tolk i samtale:

«Vi hadde møte om gutten, og det gikk veldig fint, men så skriver de (barnevernet) at vi er rare, og de ville ikke høre og ville bare at vi skulle krype på kne og innrømme alt, kan du si. Men jeg kunne jo ikke innrømme ting jeg ikke følte hadde skjedd. Det var jo sånn hele tiden. Det varte og rakk, vi hadde jo også tolk for kona, og til og med tolken grep jo inn noen ganger. Det medførte jo at de kuttet bare han ut... Når det ble for drøyt, så spurte han om han kunne få si noe, og han er en stødig kar fra en menighet... Han gjorde det to ganger, så brukte de han ikke for han holdt med oss, så da kunne de ikke ha ham.»

Faren opplevde støtten fra tolken som et tegn på at en utenforstående også opplevde at de ble behandlet urettferdig, samtidig som han sa at han er kjent med at den som tolker skal være nøytral og bare formidle det som blir sagt.

Forskjellige kulturer kan også ha noe å si for oppfølgingen. Forskjellige erfaringer og tanker om det å ta imot hjelp viste seg for en far som gikk til psykolog sammen med kona:

«Vi gikk til psykolog først her borte. Så har jeg gått til psykolog senere bare jeg da. Kona mi fikk helt panikk da vi kom inn til psykologen, for i hennes hjemland er det sånn at hvis du går til psykolog så er du beviselig helt på viddene.»

Selv om fedrene er etnisk norske forteller de om utfordringer de har som par i møtet med hjelpeapparatet på grunn av kulturforskjeller.

5.2. Ivaretagelse av fedre etter omsorgsovertakelse

Selv om alle fedrene som er med i denne studien opplyser at de har vært i kontakt med offentlig hjelpeapparat som følge av omsorgsovertakelsen, opplever de ikke at de ble tilbudt hjelp fra barnevernet eller andre offentlige instanser kort tid etter omsorgsovertakelsen, slik

det heter i lovens oppfølgingsparagraf. En far opplyser at han ba om hjelp ved barnevernskontoret sitt hver uke i flere måneder. Han fikk beskjed om at de ikke hadde noe å tilby ham:

«Altså, jeg gikk jo til barnevernet hver uke i flere måneder etter at jeg mistet omsorgen. Hver uke var jeg der. Og jeg bare sto i resepsjonen og ville ha hjelp til hva som helst på en måte, kan du si. De ville ikke hjelpe, så jeg kom jo bare. Trassig og jævlig... Det eneste de kunne tilby av hjelp var COS (Circle of security) kurs.»

En annen far ble informert om at han kunne ta kontakt med familievernkontoret. Han ble oppringt en måned etter at han tok kontakt med beskjed om at de ikke hadde noe annet å tilby enn det han kunne få gjennom barnevernstjenesten. Barnevernstjenesten avviste ifølge faren tilbud om hjelp med beskjed om at de var for gamle og at holdningene deres var vanskelige å endre. Han opplevde at holdningen til barnevernet var at det ikke ville hjelpe og gi dem oppfølging. Han sier følgende:

«Jeg fikk beskjed om å ringe til familievernet... jeg snakket med en mann om at vi trengte hjelp. Også ringte han opp, ja en måned senere og sa at han ikke kunne tilby oss hjelp. For han kunne ikke tilby oss noe annet enn det som barnevernet skulle tilby oss da... og da tenkte jeg at da kom det noe..., men når vi kom i rettsak så sa de at de ikke kunne tilby oss hjelp for vi er så gamle og holdningene våre er satt og det vil ikke hjelpe noen ting og hjelpe oss, for vi vil ikke høre på hva de sier uansett sa de... Altså vi er ikke tilbudt noe hjelp»

Faren gjentok flere ganger i intervjuet at han hadde blitt fortalt at de var for gamle til å få hjelp. Han la til at han er en voksen far, men at det ikke opplevdes greit å bli fortalt at du er for gammel til å endre deg, når man kan endre seg hele livet.

En far forklarer hvordan han ser på situasjonen rett etter omsorgsovertakelse med litt andre øyne i dag:

«...og så er det jo klart at i sånne saker som det her, så kan det faktisk være at alle prøver å hjelpe deg, men de klarer ikke å formidle det på en god måte... for de har i utgangspunktet vist seg som din motstander... En kanskje to ganger, kanskje flere ganger og da forsvinner troen din på at dette systemet eller dette mennesket virkelig har intensjon om å hjelpe deg på riktig vei. Hjelp deg og dine...»

Denne faren fortalte at han nå er bedre i stand til å reflektere og videreformidle tanker rundt omsorgsovertakelsen, etter at kurs gjennom familievernet har hjulpet ham til å se egen situasjon med nye øyne.

5.2.1. Tilbud, oppfølging og samarbeid om samvær

Alle fedrene opplyser at de er i kontakt med barnevernet og har i større eller mindre grad kontakt med andre i hjelpeapparatet per i dag. De har forklart at de ikke hadde kommet dit de er i dag uten at de hadde stilt krav og bedt om oppfølging selv. De har bedt om hjelp hos barneverntjenesten, de har blitt henvist til andre hjelpeinstanser og de har blitt både avvist og fått tilbud.

«De kunne ikke tilby oss hjelp. Hvis du ikke innrømmer ting, så kan du ikke starte på bunn igjen... hvis du ikke innrømmer det de har skrevet. Jeg har sagt til dem og. Det er sikkert mange ting som er sant om oss her, men det er noen ting som ikke er sant, men det hjelper jo ingenting... Det er akkurat som du får en ferdigskreven tilståelse som du skal skrive under.»

Et tilbud alle fedrene har fortalt om er kurset COS (Circle of security). En av fedrene fikk tilbud og gjennomførte kurset før omsorgsovertakelsen, de andre fikk tilbudet etter omsorgsovertakelsen. Målet med kurset er ifølge beskrivelse på Bufdir (2017) sine nettsider at barnet skal få hjelp til å kjenne seg trygg og på den måten stå sterkere rustet til å møte utfordringer de møter i livet. Kurset kan også bidra til et godt samspill mellom foreldre og barn. Fedrene beskriver kurset som veldig bra og er positive til kunnskapen de har fått ved å delta. Samtidig opplever de at kurset kommer for sent når de allerede er fratatt omsorgen for sine barn:

«...Vi fikk et sånt COS kurs... det er jo klart at det er jo lovlig seint med sånt kurs, det skulle jo vært en «bruksanvisning» før vi fikk barn det...»

Fedrene satt igjen med en følelse av at dette var det eneste kurset hjelpeapparatet kunne tilby dem, samtidig som det hadde vært mer relevant for dem før de mistet omsorgen for barna:

«Det er ikke reelt i det hele tatt, for COS kurs er jo, hva skal du si, det er jo observasjon og deretter oppfølging. Altså du ser barnet og så skal du på en måte følge opp, ikke sant... så når jeg ikke hadde barna da... Jeg fikk ikke praktisert, jeg ser jo, og forstår og det er jo ting som, aha, ok, det var jo litt lurt da, men det fungerer ikke i praksis for meg

når jeg ikke kan følge det opp, ikke sant.»

Fedrene uttrykte samtidig at de var fornøyde med innholdet og settingen i kurset. En far uttalte at de hadde tatt med seg litt av holdningen i kurset inn i samtalegruppen han senere ble med i ved familievernkontoret.

«Også arrangerte de et sånt COS kurs, circle of security... ...som vi gikk på da. Men det går jo mer i hvordan man skal forholde seg til barn, være den trygge havna for dem når de har vært ute å prøvd seg... Jeg synes det var et fint kurs. Og kom i god dialog med dem som var med på det kurset også. Vi tok liksom med oss litt av den holdningen vi har hatt der i gruppa på familievernkontoret. Og vi var veldig åpne om vår situasjon og hvorfor vi var der, og da kom jo de andre etter.»

Han sier noe om hvor viktig det er at holdningen i gruppa er god for å skape trygghet og rom for å være åpen og ærlig i forhold til det man deler med andre gruppedeltakere.

For å opprettholde kontakten mellom biologiske foreldre og barna deres, er samvær en viktig faktor. Selv om det kan være grunner til at ikke alle foreldre som mister omsorgen for barn skal ha samvær, bygger lovverket på en antakelse om at samvær, i de fleste tilfeller, er hensiktsmessig både for barn og foreldre. I studien har alle fedrene mer enn et barn de er fratatt omsorgen for, og de forteller at det ikke er en mal for om man skal ha samvær, hvor regelmessig man skal ha samvær, hvor lenge det skal vare og om det skal være med eller uten tilsyn. De sier at det kan være vanskelig å forstå vurderingene som ligger til grunn for bestemmelsene om samvær, og de opplever at det kan fremstå noe tilfeldig:

«Vi burde jobbet mer målrettet. Alle skulle jo hatt samme målet, om å hjelpe foreldrene best mulig, slik at ungene kunne komme hjem til foreldrene. Barnevernet skulle blitt tryggest mulig på oss foreldre... Det er ganske vondt å høre at alle besøk og alle samvær - det går jo flott og greit, men de tror ikke vi vil klare å ha ungene hele tiden... De sitter med bukta og begge endene kan du si. Så vi får ikke vist noe av det vi mener. Det er helt opp til dem hva vi får til. Vi blir fanget i bestemmelsen til den saksbehandleren eller den lederen som er på huset. Der vi kommer fra sier advokatene «huff og huff», for de vet jo at det er stor forskjell på kommunene også»

De sier at de har ulikt samvær med alle barna, og at noen av søsknene ikke har samvær med hverandre. En far opplyser at de nå har fem samvær i året:

«Vi har fem vedtatte samvær i året da, pluss at vi har lurt inn noen ekstra runder... i forbindelse med noe shopping og sånn.»

En annen far som har flere barn i ulike fosterhjem, opplyser at han har forskjellig samvær med alle sine barn, og det minste barnet har han ikke sett på 4 år:

«datteren min har jeg jo ikke sett på 4 år, det er jo helt urealistisk å få henne hjem i det hele tatt. Men er det urealistisk at jeg skal kunne ha et greit forhold til henne, at jeg skal kunne treffe henne. Og kunne... bare se hvordan hun har det...»

Han sier selv at det er urealistisk og få datteren hjem, men stiller spørsmålsteget ved at de to ikke har kontakt i det hele tatt, mens han har samvær med hennes søsken. Selv om det kan være forhold som ligger til grunn for at barn har ulike samværsordninger, viser utsagnene at det er uklart for fedrene hvorfor de har ulike samværsordninger med barna. Samme far sier dette om kontakt med annet barn:

«Det er jo klart at i systemet så har jo ikke jeg gode egenskaper, ifølge dem da... Eller de har jo sagt at de har sett en positiv forandring og sånn. Men det er for sent å gjøre noe med, for de har bodd så lenge der de har bodd, at de skal bo der de bor. Du taper en rettsak nå uansett... Sist jeg var i retten var vel et år siden. Da fikk jeg mer samvær med hun eldste. Jeg hadde lite med henne og, men jeg fikk jo doblet det da, kan du si.»

«Først så kom de med en plan. Du skal treffe henne første søndag og siste søndag i måneden. Og så kalles det stabilt. Ok, la oss prate om det. Du vil at jeg skal treffe henne første og siste... så må vi se på kalenderen. Første så er det tre uker til siste, så er det en uke til neste, så er det to uker... osv... Kaller du virkelig dette stabilt?... Ja, så ble det annen hver søndag da.»

En annen far sa at de har hatt skiftende regler for samvær i hele perioden, men at det startet med at de skulle få mindre samvær enn hva man kunne gi etter loven:

«Utgangspunktet til barnevernet i rettsaken var at vi skulle se ungene to ganger i året i to timer.... Det var det de mente, men det lå ikke inn under loven, kan du si, når ungene er så store.»

Han sier videre at han opplever at barnevernet hele tiden har kjørt sin sak i forhold til samværsordninger og at avtalene om samvær oppleves uforutsigbare:

«Når ungene var i fosterhjem eller beredskapshjem, så var det en dame som ville at vi skulle gå en annen vei, vi skulle ha mye mer besøk. Men så ble hun kuttet ut... Hele tiden så har barnevernet kjørt sin sak, de har rett, samme hvem som sier noe, om det er oss eller andre, så skal de ikke si noe... En stund hadde vi samvær hver uke... men så stoppet det brått etter et avhør. Men da ble det så ille for ungene at til og med fostermor sa at nå må det være noe samvær snart. Vi har hatt samvær hver uke, annenhver uke og nå har vi dem 6 timer en gang i måneden.»

«Ungene sa jo tidligere da vi hadde to timer, at det går jo veldig fort. Hvis du går der og spiser litt, så er det jo ikke noe tid igjen, kan du si, så må du jo, og så er det jo voldsomt vondt. Det var vondt å se ungene, for den ene gangen så var vi oppe der som fosterforeldrene var, så var det mye snø og vi skulle gå. Da vi kjørte derfra så satt hun i snøen og kikket på oss. Så det er jo...ja... så det er sånn det er, det roer seg jo etter hvert kan du si...»

Samvær er det treffpunktet foreldrene har med sine barn, og som sitat viser er det mye sterke følelser i forbindelse med samvær.

Når man har det vanskelig er det mange som har behov for hjelp og støtte for å takle livet på en bedre måte. Fedrene i studien har erfaring med samtaler med personer i hjelpeapparatet. De sier alle at de har vært i en situasjon der de helt klart hadde behov for hjelp. Samtidig opplever de at oppfølgingen ikke har gitt dem ønsket hjelp, og flere har avsluttet ulike tilbud. En viktig grunn til at de har avsluttet tilbud om oppfølging synes å være opplysningsplikten hjelpeapparatet har til barnevernet. En far opplevde at en person som skulle være støtte til ham, ble brukt mot ham i rettsak:

«Så jeg gikk jo til samtaler med en sånn erfaringskonsulent da. Hun hadde jo sin personlige rushistorie da, med narko og sånn da... Men så i første rettsaken så trekker jo da barnevernet henne inn for å vitne mot meg, så det sluttet jeg med... Det skulle være hjelp til meg, og så brukte de det mot meg isteden.»

En annen far opplevde at det var vanskelig å ha en god samtale med person i hjelpeapparatet, på grunn av underliggende tanke på opplysningsplikten:

«Det de sa her borte på DPS, det første de åpnet med å si var at om dere sier noe vi syns høres rart ut, så må vi si det til barnevernet... Så skal du sitte der og tenke, ja men hva tenker de er rart og så skal du ha en grei samtale. Da blir du jo helt sånn. Det blir helt rart, for du blir jo skremt. Vi sitter der og skal prøve og, tenk om vi sier noe feil...»

Fedrene forteller at de har opplevd støtte gjennom familiemedlemmer og venner, men det er også noen som har opplevd å miste støttende familiemedlemmer som følge av familieplassing – noe som bidrar til restriksjoner i kontakten fedrene kan ha med sin familie:

«Familie snakker jeg jo ikke med. Søsteren min får jeg ikke snakke med»

«Vi hadde jo et ekstremt nært forhold før... jeg har andre søsken i tillegg, men det var de jeg hadde mest med... jeg har hjulpet der både med penger og annet. Jeg hjalp dem å snekre og litt av hvert. Men når de (ungene) ble plassert der, så fikk ikke jeg lov til å gå der da... Det første året så fikk jeg ikke komme i bursdag til foreldrene mine. Så fikk jeg etter hvert gå i far sin, og nå får jeg lov til å gå i mor sin bursdag kan du si... Vi har hatt julegrøt som har gått på rundgang i familien. Der får jeg ikke lov til å gå.»

«Det er jo sånn, si at hun plutselig kommer, så må jeg gå ut verandadøra og rundt huset og reise fra tanta mi, når jeg plutselig hører datteren min i gangen... Jeg har ofret meg veldig for at datteren min har kunnet være med familien... Jeg tenker at det er viktigere at hun er der med søskenbarnet mitt og mannen, enn at jeg skal være med de andre.»

Familieplassering har slik fedrene beskriver, stor inngripen i deres mulighet for kontakt med familiemedlemmer som har blitt fosterforeldre. Videre at de også blir utestengt fra ulike familiesammenkomster, dersom barnevernet ikke gir godkjenning. Samtidig beskriver fedrene at det gjerne er de familiemedlemmene de selv har hatt best kontakt med tidligere, som blir fosterforeldre for barna.

5.2.2. Samtalegrupper

Noen av informantene har deltatt i samtalegrupper med andre foreldre som er i samme situasjon. De betegner det som den mest positive oppfølgingen de har fått mulighet til å være med på. Informantene opplever at det er godt å være i en gruppe hvor de kan snakke med personer som har opplevd det samme som dem selv. De opplever forståelse og det er godt at de både kan være til hjelp og nytte for andre, samtidig som de får hjelp og støtte som de selv har behov for. Det tar lang tid å bearbeide alle følelsene og det vonde som følger med omsorgsovertakelsen. Fedrene som har deltatt i gruppe over tid opplever samholdet og tryggheten gruppen gir som en viktig mulighet for å lære mer og bli en best mulig utgave av seg selv. En far sier at han har god erfaring med deltakelse i gruppe:

«Vi er egentlig en sånn pionergruppe vi vet du. Det er ganske nytt... Måten vi jobber på den er viktig for å forklare ting som jeg kan fortelle deg i dag... Jeg tenker at det er jo en voldsom kan du si, en lang prosess å bearbeide ting, man må liksom holde hjulene i gang og... Hele tiden, så du har jo liksom fått en sånn liste som, hvis du tenker at du har et rulleblad da overfor systemet for å kalle det sånn... Så må du hele tiden prøve å forbedre deg. Du må forbedre deg på en måte for å leve opp til standarden som de kanskje krever av deg... det handler mye om å prøve å se ting fra forskjellige vinkler, fra forskjellige ståsted kanskje.»

Deltakelsen i gruppen har gitt denne faren en ny innsikt i egen situasjon, som også har gjort ham bedre i stand til å fortelle sin historie. Han sier videre at det er en god arena for diskusjoner selv om han i utgangspunktet ikke snakker så mye:

«Vi diskuterer litt i den gruppen vår, og jeg må jo selvfølgelig si, jeg må jo alltid si noe, som regel så sier jeg for mye, selv om jeg egentlig, det er uvant for meg...»

«Jeg ville hatt tettere oppfølging, ...ja det ville jeg hatt, fordi at det... det har tvunget seg fram, eller det har vist seg å være veldig nødvendig... Du kan si, det er greit nok med alt dette andre. Det er vel og bra, men det er jo liksom denne gruppen vår som har hatt beste funksjonen da i etterkant.»

Ifølge fedrene med gruppeerfaring, krever det mye av deltakerne å være med i gruppen. Det er mye følelser som blir satt i sving og man må være forberedt på det meste. De sier derfor også at det i noen tilfeller vil være personer som har behov for annen omsorgsbehandling eller psykiatrisk oppfølging før de kan delta i en gruppe.

«Du trøster, vi trøster hverandre og vi gråter sammen og vi er i hverandre veldig tett for å si det sånn, og det krever jo at du er med på en måte da... så noen bør jo ha en annen behandling først.»

Taushetsplikten man opplever i denne typen grupper har svært mye å si for deltakelsen til foreldrene. Fedrene opplyser at de mangler arenaer hvor de kan snakke fritt og ærlig om sin egen situasjon uten å frykte at ordene deres blir brukt mot dem i en ny rettsak eller samarbeid med barnevernet. Som deltaker i gruppen har man ikke samme opplysningsplikt til barnevernet som ansatte ved familievernkontor, og det er heller ikke kjent for barnevernet hvem som deltar i samtalegruppene. I gruppene sier en far at det oppleves tryggere i forhold til taushetsplikten:

«Der er det taushetsplikt. Slik som den du har her (viste til signert samtykkeerklæring), bare litt redigert da. Så er det i forhold til gruppa. Og familievernkontoret har heller ingen meldeplikt overfor barnevernet at du er der. Det er bare hvis de ringer, ja hvem er det som... det har ikke du noe med, det er bare å glemme, dette er lukket... Ja. Det eneste de kan melde fra om, det er sånn som alle er pliktige til å melde fra om. Det er sånn umiddelbar fare. Hvis du sier du skal gå hjem og drepe noen... Sånne ting, da er det meldeplikt, og det er for så vidt greit nok. Det er jo naturlig.»

Samtalegruppene dekker et viktig behov og gir en arena hvor en kan møte personer som har opplevd det samme som dem selv. Her opplever de også tryggheten om at det man forteller til de andre ikke bringes videre til barnevernet på grunn av opplysningsplikten.

5.2.3. Far, ikke mor.

I intervjuene hadde fedrene lite fokus på at de som fedre var noe annet enn mødre. Likevel var det noen forhold som kom frem, og som både direkte og indirekte ble knyttet til kjønn.

Fedrene presenterte tema de hadde lagt merke til, eller reflektert rundt selv. De kom med innspill som ikke var sammenfallende for alle fire, men belyser ulike aspekter omkring forskjellene. De viste for eksempel til at «jenter er mer emosjonelle i omtale av barna i gruppesetting», og viste da til gruppesamtalene. Videre kom det frem utsagn som omhandlet at far oftere har en forsørgerrolle og skal holde hjulene i gang i familien. Videre ble det trukket frem at fedre gjerne ikke snakker like åpent ut om hvordan de har det, og viser ikke følelser like lett som kvinner. Videre mente noen at menn er mer vant til å ordne opp selv, være sterke og ikke uroe andre med sine problemer, men samtidig at menn «grubler» oftere for seg selv, mens kvinner er mer direkte og vil ordne opp med en gang.

Samtidig fremholdt fedrene at personlighet og personlige behov er viktigere enn om man er far eller mor til barna:

«Jeg tror egentlig det som til syvende og sist skinner gjennom er jo hvilke personligheter vi har, uavhengig av kjønn»

Som redegjort for i metodedelene, var alle fedrene i denne studien i et forhold (med barnas mor) da de ble fratatt omsorgen for sine barn. Dersom man hadde snakket med fedrene som står alene og ikke er i et forhold med mor, ville man kanskje fått andre svar, slik en far beskriver her:

«Jeg tenker at det der med å delta i gruppe det må jo være veldig opp til dem selv, men sånn som vi hører, det er jo klart at vi hører jo ting bare fra en side, vi hører jo ikke den stumme motparten ute i mørket».

Her indikeres det at det finnes fedre som står uten gruppetilbud, mens mødrene deltar. Årsaken til at fedrene ikke er med, er ukjent, samtidig som fedrene som er informanter i studien er kjent med situasjonen gjennom det mødrene forteller i gruppesettingen.

5.2.4. Menn og følelser

Det er ikke uvanlig å høre at det er vanskeligere for menn å snakke om følelser enn kvinner, og at menn ofte har andre måter å takle vanskelige situasjoner på. Fedrene bruker til en viss grad denne forklaringen om seg selv. Forklaringer som at «jeg ikke er så god på kommunikasjon», «jeg tenker mer rundt logistikk og praktiske løsninger», «jeg er ikke egentlig glad i å prate om ting, det er slik med min generasjon menn». De setter seg selv i samme kategori som den stereotype mannen som ikke snakker om følelser. Samtidig er alle fire enige om at det viktigste bidraget for at de kan takle hverdagen på en best mulig måte, er at de har noen de kan snakke med om alt mulig rundt omsorgsovertakelsen og situasjonen etterpå. De har uttrykt at de har et sterkt behov for å snakke med noen som kan relatere seg til deres situasjon, og forstå hvordan det oppleves. Informantene har vært uten omsorgen for sine barn noen år, og de har opparbeidet seg erfaring om at det er hensiktsmessig med trygge arenaer for samtale.

«Ja, det er det jeg ville hatt, tettere samtalegrupper, fordi at det... det har tvunget seg fram, eller det har vist seg å være veldig nødvendig.»

Fedrene ser ikke ut til å ha problemer med å beskrive følelser de har kjent på i forbindelse med omsorgsovertakelsen. De uttaler at det er en skrekkelig og vanvittig situasjon de har kommet i som du nesten ikke kan tro at er sann. Deres beskrivelse av egen situasjon gir en indikasjon på hvor foreldre kan befinne seg følelsesmessig, når hjelpeapparatet kommer i kontakt med dem etter en omsorgsovertakelse. Denne faren beskriver hvordan følelser, helseplager og jobb henger sammen med behov for psykolog i hans tilfelle:

«Det (avtale med psykolog) har jeg ordnet selv... jeg ble vel sykemeldt, kan du si, og kjente at jeg måtte ha en å snakke med. Det var før jeg snakket med hun venninnen min, for nå er nesten hun psykolog. Men jeg går til psykolog nå også, men tidligere gikk jeg ofte, så følte jeg det gikk godt, men så får du... vet ikke hva slags problemer du får, men du kjenner jo at du ikke får sove. Jeg satt jo oppe kanskje til klokka ett, to kan du si. Jeg prøvde å legge meg i tolv-tiden, men så våknet jeg i fire tiden så urolig. Da var det bedre å sitte oppe til du nesten ikke klarte mer, og så håpe at du får sove godt etterpå... Jeg har jo folk i jobb kan du si. Når dette har skjedd, så har de fått lov til å jobbe litt mer, ja, jeg har bare styrt meg selv hvis jeg er opplagt så jobber jeg... Du merker det på konsentrasjonen, jeg glemmer ting, altså det er sånn, du begynner å lure om du blir dement.»

Faren forteller om en livssituasjon som endrer seg så mye at han selv forstår at han ikke klarer å takle det alene. Følelser og uro forstyrrer søvnen hans og han opplever at det går ut over både konsentrasjon og hukommelse.

5.2.5. Foreldre sammen som team

Fedrene opplever at det å være sammen med sin partner om det å miste omsorgen, kan være en styrke. Noen har opplevd at den vanskelige situasjonen, har ført parene tettere sammen via bedre dialog og tett samarbeid i forbindelse med rettsaker, samvær og kontakt med barnevern og andre hjelpeinstanser. To fedre forklarer samholdet med kona slik:

«Vi føler at vi har kommet nærmere hverandre, sånn i dialogen da»

«Det er viktig for oss å være sammen i denne prosessen. For det har egentlig på mange måter gjort oss mer som en enhet.»

Den intense situasjonen kan også føre til at par opplever livet sammen som så vanskelig at det ender med brudd. En far forteller at selv om han er sammen med kona enda, har han spekulert på om han kunne beholdt ungene dersom han hadde gått fra henne:

«...Jeg kunne tatt en lett vei og sparket henne ut. Men hun er jo fortsatt moren til ungene mine. Det handler om respekt for den du bor sammen med... Kanskje jeg kunne hatt ungene hvis jeg hadde fått henne bort, men hva om det hadde skjedd noe med henne, hva skulle hun da gjort.»

Tanker som dette kan oppleves belastende, og de spekulerer i om omsorgsovertakelsen kunne vært unngått dersom de hadde blitt tilbudt hjelp i familien på et tidligere tidspunkt. Det fremgår av fedrenes historier at de opplever mangelfull ivaretagelse, samtidig som de selv opplever at de har behov for hjelp. En positiv erfaring er likevel erfaringen med samtalegrupper som fremgår som et positivt tilbud hvor de føler seg ivaretatt.

5.3. Helsemessige utfordringer

I studien fremkommer det at fedrene opplever en del helsemessige utfordringer, både knyttet til fysisk og psykisk helse, men også bruk av rusmidler. Videre formidler fedrene en sammenheng mellom helse og arbeidssituasjon i form av sykemeldinger, men også positive helsegevinster ved å være i arbeid. Psykiske lidelser og bruk av rusmidler oppleves vanskelig

for mange foreldre, og i noen tilfeller kan det være avgjørende for en omsorgsovertakelse. Det er viktig at barna ivaretas først, samtidig som fedrene har opplevd forskjellige utfordringer i forhold til egen helse og sier litt om hvordan det oppleves.

5.3.1. Fysisk og psykisk helse

Det å være far uten å ha barna sine hos seg, bære skammen som følger med ved at man ikke er god nok som forelder, gruble og tenke på de små og store spørsmålene som hele tiden dukker opp, stadig møte nye utfordringer, få nye håp, nye nederlag og leve i uvisshet. Dette er beskrivelser fedrene bruker for å forklare hvordan livet kjennes etter omsorgsovertakelsen. Det har ført til at de opplever seg psykisk slitne og nedbrutt. En far beskriver sin situasjon slik:

«jeg ble jo sykemeldt fra jobb, jeg var ikke i stand til å gå på noe arbeid... jeg var ikke i stand til å... jeg var...psykisk sliten og nedbrutt og, og det ble velig mye på en gang... du skal stå i det, så skal du i rettsaker og så skal du det ene og det andre... ja, ½ år eller noe vel, godt og vel, så forsvant jeg ned i flaska.»

Et liv består av både oppturer og nedturen, men den største psykisk nedturen har de opplevd ved alt som følger med det å miste sine barn. Fedrene formidler at de blant annet har slitt med panikkangst, søvnproblemer, hukommelsestap, konsentrasjonsvansker og for høyt blodtrykk. En far forteller om flere plager, og at han ble nødt til å slutte som blodgiver på grunn av for høyt blodtrykk:

«til å begynne med så hadde jeg sikkert, tror det må ha vært panikkangst. Vet ikke hvor lenge det gikk, men det var sikkert 7 til 8 måneder. Jeg kunne ligge på sofaen og se på TV, så begynte jeg plutselig og puste som en utrent som skulle ta spurt altså... så har jeg hatt litt problemer med søvnen kan du si... Alt dette har skjedd etter (omsorgsovertakelsen)... Ja, det og høyt blodtrykk har jeg fått. Jeg har vært blodgiver i mange, mange år før, men siste gang var rett før en rettsak. Jeg skulle egentlig samme dag, men jeg reiste inn til sykehuset og gav blod en dag tidligere, men da hadde jeg høyt. Da var jeg oppe i 190, men hun fikk meg ned akkurat under grensen til det som er normalt med 180 da. Nå kan jeg ikke gi mer, for jeg går på tabletter for blodtrykket nå.»

Fedrenes beskrivelse av egen situasjon gir oss en indikasjon på hvor de kan befinne seg følelsesmessig, når hjelpeapparatet kommer i kontakt med dem etter en omsorgsovertakelse. Funnene viser at det å miste omsorg får betydning også for andre livsområder – ikke minst på grunn av helseplagene som følger:

«...det er en slitsom prosess på mange måter, som egentlig, det følger oss hele tiden, det følger oss 24 timer i døgnet, syv dager i uken... jeg har vært innom forskjellige skoler som fagmann da, så har jeg prøvd å tilegne meg kunnskap, pedagogisk kunnskap, men mye på grunn av situasjonen vi har vært i de senere årene så har jeg måttet legge det på hyllen...»

«også tar det lang tid, tenker jeg, det tar lang tid... Så er det klart at du har vært langt nede, veldig langt nede. Det heter vel depresjon, tenker jeg...»

I tillegg til at man opplever utfordringer både fysisk og psykisk er det mye man skal holde styr på i forbindelse med omsorgsovertakelsen. Slik en far beskriver:

«Så hadde vi dødsfall i familien og. Det har vært mye. Det har vært mange tunge stunder, og så må du i tillegg håndtere det meste alene da, kan du si. Når du skal være opplagt i en rettsak og ikke har advokat. Jeg visste jo ikke hvor jeg skulle få tak i en advokat, så jeg gikk inn på det første og beste jeg fant, og så var det en der som sa at han kunne noe. Da tror du jo at de kan noe. Nei, det er ikke lett... Men jeg har fått en bedre advokat nå.»

En far beskriver at livssituasjonen ble endret på en slik måte at han følte at eget potensiale og egen utvikling stoppet opp. Han forteller at han opplevde at livet ble satt på vent, selv om det magiske tallet 18 år oppleves som noe å se frem mot, han fortsetter:

«Du kan si at det er en usikkerhet som er sådd i deg, sant, du føler veldig på utrygghet. Det er litt som du er fratatt en trygghet som du kanskje hadde... .. det er så nedbrytende liksom, det man har vært gjennom. Så du kan ikke bare sette plaster og kryss over det»

I denne situasjonen hvor krisen fører til negativ endring i livskvalitet, skal fedrene samtidig fremstå i sin beste utgave, dersom de skal ha mulighet til å få barna hjem igjen. Slik denne faren forteller:

«ja altså... på en måte så er jo liksom gleden i livet borte da... sånn at du liksom ser ikke noe særlig lyst på situasjonen... Samtidig burde det vært en stigning i positivitet for å få ungene hjem igjen.»

Kravene fedrene kjenner på i forhold til hvordan de «burde» takle situasjonen kan gjennom deres beskrivelser se ut til å være uopnåelige. De skaper et kunstig gap mellom virkelighet og forventninger som det oppleves umulig for dem å gjøre noe med.

5.3.2. Bruk av rusmidler

Fedrene forteller om eget rusbruk, og spennet går fra ingen bruk av alkohol til periodevis problematisk alkoholbruk. Det kan være vanskelig å definere grensene for hva som er «vanlig» akseptabel bruk av rusmidler, og når det går over til at bruken av rusmiddelet får uønskede konsekvenser i livet til den som bruker det eller personer i familie og nettverk. En informant var tydelig på at han hadde brukt alkohol som en flukt fra den vanskelige situasjonen. Han hadde drukket mer enn ønskelig i en periode, men var samtidig glad for at han ikke brukte andre rusmidler, som han hadde erfaring med fra tidligere. Han sa at han opplevde at tidligere historie som rusmisbruker ble brukt mot ham, til tross for flere år med rene urinprøver:

«Jeg har jo en historie som rusmisbruker, men selv om jeg var det så har jeg fullført skole, tatt fagbrev og stort sett vært i jobb mesteparten av livet. Så har jeg hatt reine urinprøver i mange år også, på eget initiativ. Før barnevernet kom inn i bildet, så gikk jeg og tok prøver for min egen del... Så er vi i retten, åja, nei, men han er narkoman og han kan ikke... Jeg har spurt barnevernet om de vil ha urinprøver, hårprøver, blodprøver, eller hva de vil ha, men det er ikke et tema. Og når du kommer i retten, så hiver de boka på deg, og bruker alt!»

En annen opplyste at han brukte alkohol for å få sove etter at flere søvnløse netter gikk på helsa hans løs. Han oppdaget derimot at det ikke gav ham bedre helse og klarte å bytte ut alkohol med trening:

«Ja altså som sagt så hadde jeg først en periode hvor jeg sov døgnet rundt, så hadde jeg en periode hvor jeg ikke sov i det hele tatt. Det kunne gå 3 til 4 døgn uten at jeg sov, og da blir man jo helt idiot. Og da bukete jeg jo alkohol til å «knocke» meg, rett og slett for å sovne... Men du sover jo ikke noe bra likevel, ikke sant, så jeg fant ut at det var ikke noe løsning likevel, så da har det blitt «badet» og trening isteden.»

Opplevelsen av å ikke bli trodd, eller det å bli mistenkt for noe man ikke får motbevist oppleves ikke greit. En far sa at han ble fremstilt som «alkoholiker», selv om han ikke opplevde egen alkoholbruk som problematisk. Han sier følgende om en episode:

«Nei, som sagt så har de jo heftet alt dette her på alkohol. Jeg var jo tre ganger på sykehuset. Siste gangen så... Jeg vet ikke helt hva som skjedde. Jeg lå på sofaen hjemme og var helt kaputt. De sa hjemme, dette går ikke, vi må kjøre deg til legevakten. Også gjør de det da, også måler de blodtrykket mitt på legevakten, og så sier de at det er katastrofalt lavt... jeg sa at det går sikkert over, hvis jeg reiser hjem og

slapper av litt, men nei, ambulanse rett til sykehus»

I tillegg opplevde han at barnevernet tolket et avlyst samvær med barna til at pappa var havnet på «fylla» igjen. Far forklarer at han ble oppgitt og følte seg maktesløs når ingen sjekket om han faktisk var utslått av omgangssyken som han selv hevdet:

«Vi hadde jo planlagt å få dem hjem til oss rett før jul. Feire, og de er veldig glad i julemat som jeg lager med pinnekjøtt og tomatsuppe og sånn da. Så det så de frem til. Så gikk det ikke bedre enn at både jeg og kona ble syke... Så vi måtte avlyse det samværet der da. Så ble det avtalt nytt samvær i januar og da gikk det ikke bedre da heller enn at vi fikk omgangssyke da og. Vi lå med bøtta ved siden av senga både i desember og januar. Da ble dette tolket som at da var pappa på fylla igjen da, og at vi ikke var syke... barnevernet tolka det sånn»

Fedrene opplever klart at en omsorgsovertakelse går ut over helsetilstanden, og videre opplever de at barnevernet ofte tolker ulike situasjoner i lys av rus – og dermed feiltolker uten alltid å sjekke ut fakta.

5.3.3. Arbeidets betydning for fedrene

Til tross for helsemessige utfordringer, og at dette for flere resulterte i sykemeldinger, ble arbeid fremhevet som viktig for fedrene. Flere fedre i studien fortalte at det var de som hadde hovedansvaret med å forsørge familien og av den grunn var borte fra hjemmet slik en 100% stilling krever. Overtid, ubekvemme arbeidstider og pendling kom i noen tilfeller i tillegg. Under intervjuene reflekterte de i forhold til prioriteringer av jobb og familie inngående. Det å prioritere arbeid høyt kan oppleves viktig for å holde «hjulene» i familien i gang, samtidig som tankene etter omsorgsovertakelsen kunne vandre til at situasjonen i familien kunne vært totalt annerledes dersom de hadde valgt å være mer hjemme med barn og ektefeller før omsorgsovertakelsen. Arbeidsidentitet fremsto som en viktig faktor for alle informantene. De brukte sin arbeidserfaring og sine kunnskaper gjennom deltakelse i arbeidslivet til å beskrive hvem de er som personer og hvordan de blir oppfattet av andre mennesker.

«...for min del så har jeg en mye mer sånn, jeg tenker mye sånn logistikk. Om det handler om min bakgrunn som praktiker og med å få jobbene løst, så tenker jeg mye logistikk rundt barna på en måte...altså mer enn følelser direkte, jeg tenker at ting skal på plass i forhold til forskjellige praktiske ting...»

Faren setter ord på at han tenker mye på logikk og det å få orden på praktiske ting rundt barna og at han på den måten får oversikt og orden i en annerledes hverdag. En annen far opplever at han har gode egenskaper i kommunikasjon gjennom tilbakemeldinger i jobben. Selv om han opplever å bli sett på som en «håpløs» forelder i barnevernssaken:

«Det har jo vist seg, gjennom å lede 26 personer i et firma og 13 i et annet, at jeg er en person som kan kommunisere. Flere av mine ansatte har sagt at vi hadde en sjef som var helt på tryne, og de har sagt at hadde det ikke vært for deg, så hadde vi sluttet for lenge siden. Jeg klarte liksom å holde ånden oppe da...»

Arbeid var et tema som viste seg å ta større plass i intervjuene enn forventet. Arbeid ble presentert som en arena hvor flere av informantene opplevde mestring og fikk gode tilbakemeldinger:

«jeg har ikke søkt etter jobber... jeg søkte en gang da jeg var 18 år. Ellers har folk spurt om jeg vil jobbe kan du si. Jeg har blitt «head huntet» i de firmaene jeg har vært. Jeg jobbet så lenge at jeg sluttet på 25 års dagen, så da fikk jeg gullklokke. Jeg sluttet for det ble så mye overtid. Ungene var født, og jeg jobbet mye og visste aldri når jeg kom hjem og jeg fant ut at sånn vil jeg ikke ha det, så sluttet jeg og fant et firma og sa at jeg skal levere ungene i barnehagen og jeg skal hente dem. 7 til 17. Og da kommer jeg og er der og jobber, og jeg bestemmer selv. Og vil jeg ha noen dager fri så er det sånn, og det godtok de og jeg hadde det sånn og hentet og leverte... Jeg gjorde en endring for jeg ville være en bedre far.»

Her beskriver faren at han er en ettertraktet og ønsket person når det gjelder arbeid, samtidig som han gjorde endringer for å tilpasse seg familielivet. Fedrene sier at omsorgsovertakelsen har krevd så mye at det hos noen var nødvendig med sykemelding fra jobb.

Det kan være vanskelig på bakgrunn av denne studien å slå fast at arbeid er viktigere for menn enn for kvinner som opplever omsorgsovertakelse, men fokus fedrene har på dette tema, viser at arbeid har vært viktig for dem, ikke bare for å forsørge familien, men for å oppleve seg som et menneske. Arbeid har vært en arena hvor de har bidratt med noe de er gode på, mens de har opplevd motgang og negative følelser i forhold til rollen som far i samarbeid med barnevernet.

6. Diskusjon/ Opplevelse av egen situasjon

Fokus i denne studien er fedrenes erfaringer med omsorgsovertakelse. I analysene har jeg derfor vært opptatt av å frembringe fedrenes erfaringer og fortellinger om ulike tema som de opplever relevante for å forstå hvordan det oppleves for fedre å miste omsorgen for barn. Det betyr at de som arbeider i barnevernet eller andre deler av hjelpeapparatet ikke har fått mulighet til å komme med sine perspektiv i denne studien. Barna til fedrene og barnas mødre får heller ingen direkte stemme i studien. Fedrenes erfaringer representerer likevel et viktig perspektiv, selv om det utgjør en side av et større bilde. Man er ikke avhengig av å komme frem til *en* sannhet for å utvikle forståelse. I sosialkonstruktivisme er økt bevisstgjøring et mål (Thomassen, 2006, s. 182), og det ligger til grunn for at fedrenes perspektiv er valgt som utgangspunkt for studien. I dette kapitlet vil jeg drøfte to tema som springer ut av funnene presentert i kapittel 5. Først vil jeg drøfte «den kjønnede betydningen» hvor fedrenes erfaringer drøftes i lys av teoretiske perspektiver på kjønn. Videre vil jeg drøfte funnene i lys av Honneths anerkjennelsesteori og Antonovskys mestringsteori, hvor opplevelse av sammenheng er sentralt.

6.1. Den kjønnede betydning

Likestilling er et mye brukt og viktig begrep i dag. Vi lever i et samfunn hvor vi er opptatt av at folk skal behandles likt og med respekt uansett hvem de er og hvor de kommer fra. Vi ønsker de samme mulighetene og vi vil ha de samme godene som andre vi sammenligner oss med, for å kjenne oss rettferdig behandlet. Oftest tenker man at kvinners rettigheter skal ivaretas gjennom økt likestilling. Kan man da bruke begrepet når menn er det underrepresenterte kjønn i kontakt med barnevernet? Er mødre og fedre sidestilt, gis de samme verdi som foreldre og den samme ivaretagelsen for å meste sine liv etter at de er fratatt omsorgen for sine barn? Fedrenes fortellinger gir et bilde på hvordan det er å være far i denne situasjonen. For å få samme forståelse for menn og kvinner og samme muligheter må man kanskje behandle dem forskjellig? Ved å utforske hva informantene i denne studien forteller, kan man få en økt forståelse for deres situasjon, uavhengig av om det handler om likheter eller forskjeller i forhold til mødre.

Oltedal sier at det er vanskelig å tenke seg et kjønnsfritt eller kjønnsnøytralt område (Oltedal, 2013, s. 20). Om man forholder seg til en mann eller kvinne i en situasjon vil man uten å være bevisst på det, vektlegge dette i handlingsvalg man tar. I denne studien kan det se ut som fedrene selv har veldig lite fokus på at de er fedre, men de har et stort fokus på at de er foreldre. Man kan spør om man konstruerer en forskjell ved å plukke fra hverandre foreldrerollen til farskap og moderskap istedenfor å ivareta fellesbetegnelsen og gjøre det man kan for å behandle foreldre likt. Samtidig kan nye tenkemåter på diskursive praksiser være nødvendige for å få øye på fenomener som man ikke tidligere var oppmerksom på (Thomassen, 2006, s. 181).

Fedrene sier at de får en følelse av at de ikke er verdt noe i måten barnevernet snakker med dem i forbindelse med omsorgsovertakelsen. Kan man relatere dette til omstendighetene, eller har kjønn en betydning i denne relasjonen? Ifølge Storhaug (2015, s. 83) har ansatte i barnevernet en sterk ideologi om at det er viktig å vurdere mødre og fedre på lik linje, samtidig kan det se ut som det er forskjell på kultur og hvordan det gir seg utslag i praksis. Forståelse om at mor – barnrelasjonen er viktig kan synes å være mer selvfølgelig en det moderne farsidealet, noe som kan føre til at fedre lettere blir satt på sidelinjen.

Opplevelsene fedrene har av mangelfull og lite empatisk behandling av ansatte de møter hos barnevernet kan ha en sammenheng med hvordan de ansatte posisjonerer mødre og fedre og hvilken verdi og betydning som tillegges barnets relasjon til henholdsvis mor og far, mer enn den objektive virkeligheten i den enkelte familie (Storhaug, 2015, s. 88). Man må også ta med i betraktningen, som Holter (2012, s. 291) sier, at det er forskjell på å redusere kjønnsforskjeller teoretisk ved å anta at likestilling har gjort mødre og fedre sidestilt, når man ser at praktiske endringer i samfunnet går mye saktere. Fedrene kan oppleve å bli urettferdig behandlet dersom det er et språk mellom slik de organiserer sin familie og hjelpeapparatets forestilling om hvordan det burde være.

Hva kan det ha å si for fedrene at de befinner seg på en «kvinnelig arena»? Ifølge Ellingsen (2007, s. 273), opplever også mødrene mangelfull oppfølging etter omsorgsovertakelse, og hun etterlyser sorgarbeid som en sentral del av oppfølgingen som gis til foreldre, og at den psykiske siden ved å miste omsorgen må ivaretas bedre. Selv om mødre er overrepresentert blant klienter hos barnevernet, og kvinner er overrepresentert blant barnevernets ansatte,

er det vanskelig å se hvor stor betydning kjønn kan ha i forhold til fedrenes opplevelse av mangelfull oppfølging (Storhaug, 2015, s. 87).

Kjønnsrollemønstre og ivaretagelse av roller har mye å si for hvordan vi ser på familiebegrepet (Oltedal, 2013, s. 22). Ved å presentere seg som hovedforsørger for familien og den av foreldrene som er mest borte fra hjemmet på grunn av arbeid, kan man trekke slutninger om at det er forskjellig prioritering i forhold til oppdragelse og arbeidsoppgaver i hjemmet mellom foreldrene. Fedrenes fortellinger inneholdt flere episoder og linker til arbeid. Det var stort sett positive opplevelser som sa noe om hvem de er som kolleger, som ledere og hvordan de blir sett på av andre i jobbsammenheng. Dette er i tråd med det som Oltedal sier om at fedre historisk sett har hatt sin trygghet forankret i en sterk jobbidentitet mens det viktigste identitetsprosjekt for kvinner fremdeles er familie (Oltedal, 2013, s. 51). Hvordan en person fra hjelpeapparatet verdsetter valgene som blir tatt innad i en familie, kan ha noe å si for hvordan man møter og har dialog med mødre og fedre. Storhaug (2015, s. 90) legger frem at barnevernets kunnskapsbase beskrives som springende og uklar, og at praksis ofte blir kritisert for å være teorivak slik at beslutninger baseres på verdier fremfor juridiske og faglige argumenter. Dersom fedre møter saksbehandlere som ikke reflekterer faglig i forhold til egen praksis, kan det gi utslag i dialogen mellom dem.

Fedrene i studien hadde forskjellig støtte fra personer i sine egne nettverk. Enten de hadde valgt å være åpne om problemene sine eller ikke, kunne det se ut som fedrene hadde noen få, men gode støttespillere. Det kunne være en venninne, kamerat eller personer i familien. To av fedrene fortalte at de hadde «mistet» sine mest fortrolige familiemedlemmer på grunn av at barna var plassert hos familiemedlemmer, noe som satte strenge begrensninger i kontakten de selv kunne ha med disse familiemedlemmene. Hvilke valg man tar om åpenhet kan preges av hva man legger i «mannlighet» eller «kvinnelighet» i ulike prosesser. Oltedal (2013, s. 99) beskriver at vi velger for eksempel hvordan farskap skal være ut fra ideal og praksis. Man kan tenke seg at det også ligger ulike krav og forventninger til hvordan fedre bør involvere personer i nettverket sitt i egen omsorgsovertakelsessak. Hvilke valg de tar vil være sosialt betinget, og styres ut fra hvordan de tradisjonelt ville tatt et valg som menn (Oltedal, 2013, s. 100). Det kan bety at fedrene må erfare hvordan det er å snakke om følelser og utfordringer i eget liv, før de får tro på at det kan være et nyttig tilbud om

oppfølging for dem, spesielt dersom de bryter med et tradisjonelt mønster i forhold til egne og omgivelsenes mønster.

Fedrene opplevde kontakten med barnevernet som lite støttende. De følte seg mistenkeliggjort i møter med barnevernet. I sak hvor det ble stilt spørsmålstegn ved mors omsorgsevne, opplevde far at det ble stilt spørsmålstegn også ved hans omsorgsevne, selv om det var vanskelig for ham å få tak i hva som var den konkrete årsaken til bekymringen. Storhaug (2015, s. 80) viser i sine funn at fedre måtte jobbe hardt for å vise at de var verdige omsorgspersoner for sine barn, og at de ble møtt med gammeldagse holdninger om at det er mødre som er best egnet til å ta seg av barna. Holters (2012, s. 281) studier viser at det ikke reageres spesielt dersom fedre har økt deltakelse i omsorgen for barn i hjemmet, samtidig som mødre kan oppleve kritikk dersom de er mer fraværende fra sine barn. I møtet med barnevernet opplevde fedrene i denne studien at de ikke ble hørt, eller hadde mulighet til å få fram eget syn i forbindelse med omsorgsovertakelsen. En far sa at han var villig til å flytte fra barnas mor dersom han fikk beholde barna, men det ble ikke et reelt alternativ ifølge faren på grunn av at barnevernet var usikre på hans omsorgsevne. Kan fedrene forvente en klar åpenhet fra barnevernet som gir faglig begrunnede svar på deres manglende omsorgsevne? Man kan stille spørsmål ved om barnevernet legger forskjellige kriterier til grunn når omsorgsevne vurderes hos mor og far og hvilken innvirkning det kan ha at fedrene er gift med koner som har annen kulturell bakgrunn? Skjønnsutøvelse er ifølge Storhaug (2015, s. 37) sentralt i barnevernets beslutningsprosesser og kan føre til vilkårlighet, manglende forutsigbarhet, og til at barnevernsarbeidernes mer private normer og verdier i for stor grad legges til grunn for vurdering. Dermed gjøres denne kunnskapen heller ikke til gjenstand for kritisk refleksjon, og det blir vanskelig for andre å få innsikt i grunnlaget for beslutningene.

I en omsorgsovertakelsessak vil det være et asymmetrisk maktforhold mellom foreldre og barnevern. Men kan det være andre nyanser av forskjeller mellom fedre og barnevernsansatte? Dersom vi ser på normative tanker om ansvarsfordeling i familier spesielt i forhold til at menn distanserer seg fra familien gjennom jobb, så setter det premisser for kvinnes hverdagsliv, og det kan ifølge Oltedal (2013, s. 50) også være en form for mannlig dominans. Kan fedrenes behov for dominans på noen måte prege hvordan de oppfører seg mot ansatte i barnevernet, eller motsatt, ved at barnevernsansatte fremstår

eller tenker at de må forholde seg på en annen måte for å hevde seg i samarbeid med fedre? Studien viser at fedrene i kontakt med barnevernet opplever at de blir presset og trigget i forhold til eget raseri på en annen måte enn de er vant med i andre settinger. Uten at studien gir klare svar på hva det er som skjer er det relevant å se på mulighetene for at det utspiller seg en maktkamp som verken barnevernsansatte eller fedrene nødvendigvis er bevisst på. Det at noen av fedrene opplever seg selv som «eldre» fedre, og snakker om «min generasjon menn», kan legge føringer for verdivurderinger og behov for maktplassering. Et annet eksempel som kan sees på ut fra maktbehov er når en far får beskjed om at han er for «gammel og satt» til å endre seg og derfor ikke får et tilbud om hjelp.

Ved å bruke kjønnsperspektiv for å belyse ulike problemstillinger fedrene har i møte med barnevern eller andre i hjelpeapparatet kan vi se at det er grunn til å tenke kjønn som en delaktig faktor. Dersom man behandler alle likt og ikke tar kjønn med i faglige diskusjoner eller egne refleksjoner i utøvelse av skjønnsmessige vurderinger, vil man kunne gå glipp av en viktig dimensjon. Man får heller ikke mulighet til å bli bevisst egne verdier og holdninger i forhold til fedre og mødre som omsorgspersoner.

6.2. Behov for anerkjennelse etter opplevelse av krenkelse

Anerkjennelse kan forstås som en premiss for å kunne mobilisere det potensialet og de ressursene fedrene har. Barnevernet har et ansvar som forplikter dem til å ivareta foreldrene etter omsorgsovertakelse, og det vil være hensiktsmessig for alle parter, og spesielt for barna, at foreldrenes interesser ivaretas. Fedrene forteller om opplevelser i møtet med barnevernet og andre i hjelpeapparatet hvor det kan være vanskelig å se at kjærlighet, rettigheter og solidaritet blir ivaretatt, slik Honneth (2008, s. 104) beskriver som fundamentalt for å kunne oppleve anerkjennelse.

Krenkelse kan blant annet oppleves gjennom nektelse av rettigheter eller nedverdiggelse av livsformer (Skjefstad, 2015, s. 68). Fedrene har fortalt at de ikke får den oppfølging etter omsorgsovertakelse som de har krav på etter barnevernloven § 4-16 (1992). De forteller at måten de blir snakket til, gir dem en følelse av å være mindre verdt, at tilbud om hjelp uteblir av forskjellige årsaker, iherdig etterspørsel og ønske om hjelp blir avvist. Fedre har også opplevd, å få tilbakemelding om at alder hindrer mulighet for endring eller at deres

versjon av virkeligheten ikke blir hørt og tatt på alvor av barnevern og rettsapparat. Fedrene beskriver kontakten som negativ og etterspør mindre nedverdiggende eller positive innspill.

Fedrene trekker frem betydningen av samarbeid med enkeltpersoner hvor de opplever tillit og opplevelse av at noen tror på dem og virkelig hører på det de sier. Dette kan være med på å bygge selvtillit og respekt og ny forståelse av egen situasjon. Noen av fedrene opplevde at det gikk lang tid før de fant tillitspersoner som ivaretok dem, og at det som oftest var i privat nettverk, eller gjennom tjenester de selv ordnet. Fedrene påpekte at de nå i ettertid vet at de burde blitt tilbudt oppfølging gjennom barnevernet tidligere.

Det å anerkjenne en annen person betyr ikke at man samtidig sier at den andre parten har rett i alt som blir sagt eller gjort. I denne forbindelse kan de se ut som det er utfordrende for fedrene at de må forholde seg til barnevernet som oppleves som en fiende ved at de tar fra dem ungene, samtidig som de er avhengige av dialog for å ha en mulighet for å få ungene hjem igjen, eller i hvert fall få til et fungerende samarbeid om samværsavtaler. Opplevelsen av å bli sett på som en «annenrangs» borger og mistenkeliggjøring i forbindelse med omsorgsovertakelse gir et dårlig utgangspunkt for godt samarbeid.

Fedrene ser fra sitt ståsted også muligheten for at personer i hjelpeapparatet har gitt dem beskjed om mulighet for hjelp og støtte, samtidig som det kan være vanskelig å få med seg hva som skjer i den første fasen etter en omsorgsovertakelse. Falch-Eriksen (2016, s. 62) bruker begrepet «eksistensiell konflikt» og understreker at foreldrene er i en stor krise som kan vedvare over tid på grunn av at de har problemer med å forstå og behandle den nye livssituasjonen uten barna. Fedrene sier selv at dårlig formidling av informasjon, eller liten kapasitet til å motta informasjon kan hindre at tilbud om oppfølging blir mottatt og forstått i denne perioden.

Fedrene har erfaringer gjennom tilbud de har fått eller ordnet selv, som oppleves positive og har til hensikt å ivareta deres behov for hjelp og støtte. Opplysningsplikt i barnevernloven (1992, § 6-4) sier at offentlig myndighet eller organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune skal gi barnevernet opplysninger som er nødvendige for å kunne vurdere om en flytting tilbake til foreldrene, eller samvær med dem vil kunne føre til en situasjon eller risiko for barnet. Dette er viktig for at man skal kunne ivareta barnet som er den mest sårbare i situasjonen, men samtidig opplever fedrene at denne

opplysningsplikten gjør det vanskelig for dem å motta nødvendig hjelp og støtte. Dersom man i samtale med personer i hjelpeapparatet må veie sine ord på grunn av at man er redd for å si noe feil, eller bli feiltolket vil det være vanskelig å bruke hjelpen konstruktivt for å bedre sin egen tilværelse og få selvbilde og selvrespekt på plass. Vi har behov for å få støtte fra andre for å ivareta egen selvrespekt i vanskelige situasjoner. Omsorgsovertakelsen kan sees på som en form for identitetskollaps i rollen som far (Honneth, 1995, s. 132). Fedrene opplever at de har behov for hjelp til å takle følelser, helseutfordringer og eventuelt rusbruk, samtidig som opplysningsplikten kan oppleves som å bli dolket i ryggen av noen de stoler på. Dette blir særlig utfordrende når utgangspunktet for kontakten har vært oppfølging, og det de har fortalt om egne utfordringer og «feil» i livsførsel blir brukt mot dem av barnevernet i neste rettsak. Fedrene beskriver dette som et stort tillitsbrudd, spesielt i de tilfeller hvor de ikke har vært klar over at barnevernet vil bruke støttepersoner som vitne i rettsak. Ifølge Honneths teori vil man kunne se dette som en alvorlig krenkelse, og det kan være vanskelig å opparbeide ny tillit eller anerkjennelse etter en slik opplevelse. I tillegg har flere av fedrene opplevd at barnevernet ikke sjekker ut årsakssammenhenger før de tolker en situasjon. Et eksempel på dette er faren som sier at barnevernet antok at han var på «fylla», når han i realiteten lå hjemme med omgangssyke og måtte avlyse samvær med barna.

Bruk av rusmidler og vold mot barn kan være årsak til omsorgsovertakelse. I denne studien er ikke årsaken til omsorgsovertakelse et tema, samtidig som forståelsen til fedrene om årsak har vært del av fortellingene. Hvordan opplever fedrene at de ansatte i barnevernet viser respekt overfor dem som personer, selv om det kan være forskjellig virkelighetsoppfatning rundt omfanget av omsorgssvikt som har vært årsaken til omsorgsovertakelsen? Ifølge Skjefstads tolkning av Honneth må samfunnet tilrettelegges slik at alle opplever at egen anerkjennelse blir ivaretatt, og at man må oppleve å bli anerkjent for å overkomme krenkelser (Skjefstad, 2015, s. 68). Fedrene som har opplevd trygghet og rom for samtale om følelser og det å få støtte og gi støtte i gruppesammenheng, opplyser at det har gitt dem bedre mulighet til å forstå egen situasjon og bidrar til å bedre egen livskvalitet. Det kan synes som de har funnet en arena hvor anerkjennelse blir ivaretatt og en positiv egenidentitet som menneske kan bygges opp igjen. Fedrene presenterer felles problem og felles forståelse som et viktig punkt for at gruppene fungerer godt.

6.3. Fedrenes opplevelse av sammenheng

Fedrene i studien sier at det å leve uten barna gir langvarig smerte og vonde følelser som ikke går over. Samtidig opplever de at de takler situasjonen bedre ettersom tiden går.

Antonovsky (2000) er opptatt av hva som kan fremme helse, hva som gjør at noen klarer seg bedre enn andre når de opplever kriser, stress eller sykdom. Omsorgsovertakelsen har vært en stor krise for fedrene. De setter ord på hvor vanskelig det har vært for dem følelsesmessig med både sorg, frustrasjon, håpløshet og skam. Det har hatt innvirkning på helsen deres, spesielt psykisk, men også fysisk og det har ført til uønsket bruk av alkohol. Antonovsky (1979, s. 12) sier at hvordan vi stiller spørsmål er avgjørende for hvilken retning vi tar for å se etter svar. I forhold til fedrene bør vi spør hva som gjør at fedrene klarer seg så bra, til tross for den vanskelige omsorgsovertakelsen og utfordringene de har levd med i ettertid. Det vil gi andre svar enn dersom vi valgte å fokusere på hva som gjør at de fremdeles opplever at de har det vondt og vanskelig. Vi skal se på hva som er tilstede eller mangler for at fedrene skal kunne få en opplevelse av sammenheng, med utgangspunkt i de tre elementene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet og sammenhengen mellom dem.

6.3.1. Begripelighet

Fedrenes historier inneholder flere spørsmål omkring omsorgsovertakelsen som de ikke forstår, eller i hvert fall ikke forsto i perioden umiddelbart etter at barna ble hentet. Ifølge Antonovskys teorier er begripelighet viktig for opplevelse av sammenheng, og det innebærer å få tydelig informasjon, forstå årsakssammenhenger og konsekvenser (Skjefstad, 2007, s. 88). Fedrene forteller at de ikke forsto hva som skjedde, ikke opplevde at de selv fikk forklare seg og det var vanskelig for dem å forstå hvorfor andre tiltak ikke ble prøvd ut først.

Kulturforskjeller i forbindelse med oppdragelse var et område som brakte ulike spørsmål på banen. Hvorfor tar ikke barnevernet mer hensyn til forskjeller i kultur og tenker opplysning og opplæring før omsorgsovertakelse? Motstridende beskjeder den første tiden var også noe fedrene kunne gruble på. Hvorfor fikk de beskjed fra skolen om at alt var fint i møte, mens samme personer i forbindelse med rettsaken sa det motsatte? Må foreldre være de siste som får vite hva som egentlig foregår i forkant av en omsorgsovertakelse?

Er det mulig å oppnå en god dialog og et godt samarbeid med den personen man oppfatter som årsaken til smerte, krenkelse og vonde følelser i forbindelse med omsorgsovertakelse?

Fedrene forteller om dårlig kjemi med saksbehandlere og at de ikke opplever forståelse fra saksbehandler hos barnevernet. Er det personen som formidler den vanskelige beskjeden og tar ungene fra en, eller er det selve inngripenen ved en omsorgsovertakelse som skaper krise og uro hos fedrene? Det er barnevernet som først og fremst har definisjonsmakten i forhold til hva som er en god far og ikke. Dersom fedrene opplever seg «definert» som dårlige foreldre, kan det ha innvirkning på kommunikasjonen med barnevernet, spesielt dersom de opplever å bli snakket til som «annenrangs» borgere.

Begripelighet kan forstås på ulike måter. Som jeg har nevnt stiller fedrene mange spørsmål til avgjørelsen, og har liten forståelse for hvorfor avgjørelsen ender med omsorgsovertakelse. Selv om fedrene ikke har forståelse eller er enige i avgjørelsen, kan de forstå hvilke konsekvenser det medfører for dem ved at de ser og opplever at barna blir tatt fysisk fra dem, og de får ha lite samvær med dem. Ulike nivå av forståelse kan ha noe å si for den totale opplevelsen av sammenheng i situasjonen.

6.3.2. Håndterbarhet

Foreldre har ulike forutsetninger for å takle en omsorgsovertakelse. Ifølge Ellingsen (2007, s. 265) har foreldre som mister omsorgen for sine barn ofte en mer ustabil livssituasjon enn andre. Fedrene i denne studien fremsto som reflekterte og engasjerte foreldre som ikke så på egen livssituasjon som ustabil før omsorgsovertakelsen. Barnevernet kan samtidig legge andre vurderinger til grunn for ustabil livssituasjon. For eksempel hadde en av fedrene tidlige rusavhengighet, som ifølge ham selv, ble brukt mot ham i retten til tross for flere år med rene urinprøver.

Ifølge Antonovsky (2000, s. 36) har man en sterk opplevelse av å håndtere en situasjon når man mestrer de krav man blir stilt overfor. Fedrene beskriver perioden etter omsorgsovertakelsen med sterke ord som depresjon, håpløshet, det å befinne seg på bunn (eller under bunnen) og at de samtidig ikke opplevde anerkjennelse eller forståelse fra omgivelsene rundt dem. Dersom man ikke har mulighet til å takle egen situasjon kan man kjenne at man håndterer situasjonen gjennom andre trygge personer man har tillit til (Antonovsky & Lev, 2000, s. 36). Fedrene beskriver en situasjon hvor de ikke følte at det skjedde noe. Det var ingen som ville høre deres versjon av situasjonen eller hjelpe dem til å forstå hva som skjedde. En far forteller at han til tross for beskjed fra barnevernet om at de

ikke kunne tilby ham noe, valgte å troppe opp hver uke på kontoret deres. Dette vitner om en far som har ressurser til å stå på for seg og de han er glad i. De andre fedrene forteller også at midt i håpløsheten så prøvde de å få tilbud, forståelse eller mulighet for bedre samarbeid, selv om det gikk lang tid før de fikk noe ut av det. Noen benyttet seg av tilbud, men mistet følelsen av at det hjalp dem da tillitspersonene ble stevnet som vitne mot dem i retten. Tre av fedrene opplyste at de fremdeles er sammen med mor til barna, og at omsorgsovertakelsen har styrket deres forhold. Dette kan være en faktor som har innvirkning på deres drivkraft til ikke å gi opp, ved at de er to personer som står i det sammen og som støtter hverandre. Ved å melde seg som informanter til denne studien, viser fedrene at de fremdeles kjemper for seg selv og andre i samme situasjon. Det å benytte seg av gruppetilbud gjennom familievernkontor eller engasjere seg i arbeid for andre foreldre kan se ut til å holde oppe følelsen av å håndtere situasjonen. Som fedrene uttrykker er det en langvarig sorg som man ikke kommer over så lenge ungene bor andre steder. Fedrene må hele tiden samle krefter for å holde ut for seg selv, barna og andre berørte, slik at de ikke sitter «fast» i sorgen, som Antonovsky (2000, s. 36) beskriver.

6.3.3. Meningsfullhet

Når man føler at livet er forståelig følelsesmessig og at noen av de problemer og krav tilværelsen fører med seg er verdt å investere energi og engasjement i, kan man føle meningsfullhet (Antonovsky & Lev, 2000, s. 36). Fedrene i denne studien har til felles at de ikke opplever omsorgsovertakelsen som en riktig avgjørelse av barnevernet, på grunn av at de selv mente at de var i stand til å ta seg av egne barn. Dersom man som forelder er enig med barnevernet om at omsorgsovertakelsen vil være til det beste for barnet, og vet at man ikke er i stand til å ivareta egne barn kan omsorgsovertakelsen gi umiddelbar mening. Det betyr samtidig ikke at avgjørelsen er fri for sorg og smerte for foreldrene som opplever det.

Når fedrene ikke opplevde at de forsto situasjonen var det vanskelig for dem å finne mening med det som hadde skjedd. Slik de har fortalt har de prøvd å forstå ved å be om møter og få mulighet til å legge frem sin versjon av saken til barnevernet. Dersom en avgjørelse ikke passer inn i virkelighetsbildet slik fedrene ser det, vil de prøve å finne eller oppnå en forståelse. For å rette opp situasjonen kan det se ut som fedrene i første omgang prøvde å gi barnevernet mer fakta om saken, slik at de kunne snu i avgjørelsen og barna kunne flytte hjem igjen. Etter hvert som tiden gikk og fedrene tapte nye rettsaker om å få barna hjem

igjen, kan det se ut som det gikk over til at de prøvde å akseptere den nye tilværelsen uten barna og få hjelp og oppfølging til å takle utfordringene i livet best mulig. Samvær med barna gav mening selv om fedrene helst skulle ønske at barna kunne flytte hjem igjen. Det kan se ut som deltakelse i gruppe og organisasjonsarbeid for barnevernsforeldre, bidro til at fedrene fikk en opplevelse av at de fikk innhold i livet som gav mening igjen. Man inngår i en større sammenheng og kjenner på personlig tilfredsstillelse til tross for motgang som varer over lang tid. Det var også argumentet for å delta i denne studien, da fedrene hadde en tanke om at deres bidrag kunne gjøre en forskjell for fremtiden, og på den måten kunne deres opplevelser gi mening i en større sammenheng slik Skjefstad (2007, s. 88) beskriver.

6.3.4. Sammenhengens betydning for å forstå fedrene

Hva kan sammenhengene mellom komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet i Antonovskys teori, si oss om fedrenes opplevelse av sammenheng? Ved bruk av tabell 2 vist til i kapittel 3.4. (side 22) kan man beskrive ulike måter fedrene takler krisesituasjonen. Antonovsky sier at vi skal være forsiktige med å trekke konklusjoner ut fra dette tankeeksperimentet (Antonovsky & Lev, 2000, s. 40), samtidig som det kan gi indikatorer på hva som kan bidra til å bedre fedrenes situasjon. For å forstå sammenhengen med tabellen vises det til de ulike typene man finner med lave og høye score på komponentene. Informantene i denne studien har ikke gjennomført spørreundersøkelsen til Antonovsky og modellen brukes derfor bare som en beskrivelse og forklaring for å forstå hvordan fedrene kan oppnå OAS.

Dersom fedrene ikke forstår hva som er årsaken til at barna blir tatt fra dem og heller ikke føler seg verdsatt og inkludert i tiden etter omsorgsovertakelsen, kan de ende med å bli maktesløse og ha problemer med å mobilisere krefter til å takle situasjonen. Fedrene beskriver at det var slik de følte det. Til tross for at det var vanskelig for dem å forstå hvorfor ungene ble tatt fra dem og de opplevde lite anerkjennelse i forhold til egen krisesituasjon valgte de å stå på for å prøve å få et tilbud. Det å takle situasjonen opplevde de som viktig både for å ivareta seg selv, men også på grunn av muligheten for å få barna tilbake igjen. Samtidig opplevde de ikke at de klarte å takle situasjonen på egenhånd og ba derfor om hjelp og oppfølging fra andre. Det å møte opp ved barnevernets kontor hver uke i lang tid, eller mase om oppfølging eller kurs til et «system» som ikke har noe å tilby eller tid til deg, vil være krevende for de fleste.

Ved å score lavt på alle tre komponenter vil man ifølge Antonovsky, møte en verden hvor man ikke ser noen sammenheng (type 8). Dersom vi tenker at fedrene har en sterk forståelse av hva som faktisk skjer på grunn av at det er veldig konkret at de ikke har ungene hos seg, og den «nye» virkeligheten rammer hardt og brutalt vil bildet se annerledes ut. Da scorer fedrene høyt på forståelse og lavt på håndterbarhet, og man får en situasjon hvor fedrene vil føle et sterkt press mot forandring. Ifølge Antonovsky (2000, s. 39) vil opplevelsen av meningsfullhet være styrende for hvordan de vil komme gjennom situasjonen. Dersom fedrene ikke klarer å finne en mening i situasjonen vil de til slutt gi opp og resignere slik at forståelsen vil kunne forsvinne (til type 8). Dersom de derimot finner mening, slik jeg opplever at fedrene i studien beskriver når de er forbi den første fasen i krisen, vil de ikke gi seg før de håndterer situasjonen og de vil jobbe seg fra en type 3 (høy, lav, høy) til type 1 (høy, høy, høy), som innebærer at de finner strategier for å håndtere situasjonen. I praksis vil man kunne si at gruppedeltagelsen med andre foreldre i samme situasjon har bidratt til at den vedvarende krisesituasjonen kan håndteres.

Ved å oppnå meningsfullhet er det større sannsynlighet for å forstå eller se omsorgsovertakelsen med nye øyne og økt forståelse på et senere tidspunkt, eller bli mer fortrolig med at man ikke forstår alt, og takle livet etter krisen på en slik måte at man kan fungere tilsynelatende «normalt» igjen.

Antonovskys måte å studere hvordan noen personer takler kriser og helseutfordringer bedre enn andre, kan på denne måten gi forståelse til fedre etter omsorgsovertakelse. Han tillegger de tre komponentene ulik vekt. Det motiverende elementet ser ut til å være sentralt. Uten den faktoren klarer man ikke å ligge høyt på begripelighet og håndterbarhet over tid. For den engasjerte person er mulighetene større for å oppnå forståelse og mobilisere ressurser som igjen kan være nyttig og tenke på når man skal ivareta fedre som har ulike forutsetninger for å kunne håndtere en omsorgsovertakelse.

6.4. Fedrenes forslag til god oppfølging - praktiske implikasjoner

Fedrene har fortalt hvordan de opplever møtet med hjelpeapparatet, de har fortalt om egne følelser, refleksjoner rundt egen rolle og hvordan de har klart å stå i situasjonen til tross for at det har vært deres livs verste opplevelse. Det å bli fratatt omsorgen for sine barn vil være

vanskelig for de fleste foreldre, og det vil være umulig å fjerne alle vonde følelser og smerten det fører med seg. Det er heller ikke hensikten. Man må gjennom den vonde og vanskelige tiden, men med hjelp og støtte kan man likevel få en bedre livssituasjon.

I intervju fikk alle fedrene spørsmål om hva de tenker at kunne gjort situasjonen bedre for dem? I tillegg fikk de spørsmålet: «Dersom det skulle utarbeides et tilbud spesielt rettet mot fedre i din situasjon, hvordan tenker du dette opplegget/tiltaket burde sett ut?» Fedrene kom med gode innspill, som jeg har valgt å presentere som svar på andre del av problemstillingen.

Samtalegrupper var et tilbud som fedrene ønsket å fortsette med eller få utvidet tilbud i forhold til. Det var imidlertid ingen som ønsket grupper med bare menn, da de var redd for at det kunne ta bort den viktige delen med samtale om følelser. Samtidig var det enighet om at det bør være en jevn fordeling av fedre og mødre i gruppene, slik at man har noen å identifisere seg med.

6.4.1. «Havarikommisjon»

Foreldrene var opptatt av tidlig hjelp og støtte, og et bedre organisert samarbeid med barnevernet. Et innspill som ble presentert som bidrag til forbedring ble betegnet som «Havarikommisjon». En av fedrene bruker havari som metafor og mener at det kan overføres til opplevelsene i forbindelse med en omsorgsovertakelse. Faren som la frem forslaget forklarer det slik:

«Jeg har snakket om havarikommisjon jeg. Med fagfolk altså. La oss nå si at det var automatikk i det at skjedde det sånne ting, så stilte familievernkontoret, psykiatrisk ambulant team fra sykehuset, det skulle vært en automatikk. Det skulle ikke være noe man skulle vente på...»

Dette var tanken til faren som foreslo tiltaket som en bedring i oppfølgingen av foreldre. Han mente at det bør være en gruppe med fagfolk som allerede er klar til å ta seg av foreldrene når omsorgsovertakelsen er et faktum. «Havarikommisjonen» må ha mulighet til å finne ut hvem foreldrene er, og hva de vil ha behov for av oppfølging når de opplever et «havari» i familien. Teamet burde ifølge faren bestå av personer med kompetanse innen psykiatri og familievern. Det burde være automatisk at fagfolk stilte opp for foreldrene kort tid etter omsorgsovertakelsen, slik at man ikke måtte vente på tilbudet, eller bli nødt til å etterspørre

hjelp selv. Faren ønsket også at det måtte være mulig å benytte seg av tilbudet om hjelp over tid, slik at man ikke etter kort tid ble overlatt til seg selv.

6.4.2. Tidlig hjelp og støtte

Alle fedrene var enige om at man må få tilbud om hjelp umiddelbart etter omsorgsovertakelsen. Dette er en vanskelig tid både følelsesmessig og med alt som skjer av rettsaker, samarbeid med barnevern, advokat, savn av barn og opplevelse av maktesløshet. Flere av fedrene har nevnt at det er mulig at de ikke er mottakelige for hjelp i denne fasen. Det skjer så mye at man kanskje ikke får med seg beskjeder i tillegg til at det oppleves vanskelig å ta imot tilbud som barnevernet informerer om, mens man samtidig opplever dem som den verste fienden. Til tross for dette er beskjeden fra fedrene at de må få tilbud om hjelp. Det må være fedrene selv som gis muligheten til å takke ja eller nei til et tilbud. Hjelpemiddelet må ikke la være å gi tilbudet selv om foreldrene ikke virker mottakelige. De må kanskje også få tilbudet flere ganger, så kan de selv kjenne etter når de er klar for å benytte seg av det.

En annen tilnærming kan være innspillet en far kom med om at det burde være en person som stilte sammen med barnevernet som var der kun for foreldrene. Dette burde ifølge faren være en som har egen erfaring med å bli fratatt omsorgen for sine barn, men som har kommet litt lenger i forhold til egen bearbeiding av situasjonen. Fedrene sier at det kanskje kunne vært en god støtte. Det å ha en person som man opplever at har oppriktig mulighet til å forstå hva man går gjennom, og som samtidig har oversikt, kunnskap og mulighet til å guide foreldrene gjennom denne svært vanskelige fasen, umiddelbart etter omsorgsovertakelse:

«De kunne gjerne hatt med seg et par, eller om de hadde hatt med seg visittkort og sa at dette er en gruppe mennesker, de jobber ikke for oss, men de hjelper, det er sånne støttepersoner, ikke sant. Men det er også en ting som er viktig der da, det er det at de må jo også ha full taushetsplikt. De kan jo ikke bli stevnet for retten og sitte der og si det foreldrene deler med dem.»

Faren fortalte at forslag om støtteperson i forbindelse med ny barnevernlov ikke ble aktuelt, men at han likevel tenkte at det ville være veldig bra for foreldrene.

6.4.3. Bedre samarbeid med barneverntjenesten

For å gjøre situasjonen bedre for alle uttrykte fedrene at samarbeidet mellom foreldre og barnevernet må bli bedre. Fedrene skulle gjerne sett at de hadde barna sine hos seg, samtidig som de prøver å gjøre det beste ut av situasjonen slik den er. Det betyr at foreldrene må ha et fungerende samarbeid med barnevernet. Fedrene i studien etterlyser bedre dialog og tettere samarbeid med sine saksbehandlere i barnevernet. For at samarbeidet skal kunne fungere ønsker foreldrene at barnevernet blir bedre på å lytte til dem, og hjelpe dem, ikke bare anklage dem for det som ikke er bra. Fedrene etterlyser at barnevernet må sette av tid til biologiske foreldre slik at de kan se positiv utvikling hos foreldrene, og at foreldrene kan få informasjon om hvordan barna har det. Fedrene sier at de har forståelse for at denne delen av jobben for barnevernet ikke oppleves som den viktigste når arbeidshverdagen for mange er preget av underbemanning og utskifting av personale. Her presenterer en far sin opplevelse rundt samarbeid med barnevernet:

«Jeg blir jo ikke ivaretatt... nei det er jo rett og slett sånn at de ikke vil høre fra deg... ta med barnevernet og oppfølging. Jeg er jo interessert i hvordan det går. Hvordan går det på skolen, hva er nytt, hva har skjedd? Så jeg krevde jo samtaler med barnevernet, så jeg har hvert kvartal samtaler med dem om mine barn, om hva som skjer... Dette har jeg mast og mast og mast for å få. Det skal jo være en oppfølgingsplan, og det er det jo ikke. Det er jo lovpliktig å skrive en oppfølgingsplan for hvert barn. Dette tror jeg er mangelvare i det ganske land, enten om det er dårlig praksis eller om de ikke vet hvordan de skal skrive det... det er i hvert fall sjelden du treffer foreldre som har en oppfølgingsplan»

Innspillene fra fedrene viser at noe av frustrasjonen i situasjonen kunne vært unngått dersom barnevernsansatte og foreldre hadde felles mål om hvordan samarbeidet burde se ut. Det vil være en vinn-vinn situasjon for både foreldre, barnevernsansatte og ikke minst barna.

7. Avsluttende betraktninger

Formålet med denne studien har vært å belyse fedres opplevelser i tiden etter omsorgsovertakelse. For å bedre tilbud til foreldre som opplever den krisen det er å bli fratatt omsorgen for sine barn kan forståelse av deres opplevde virkelighet være viktig. Fedrene har delt av sine historier og har gitt et bilde på hvordan de har opplevd kontakt med barnevern og andre i hjelpeapparatet i tillegg til at de har delt av sine følelser og refleksjoner om egen situasjonen.

Det kan se ut som et bedre planlagt, mer målrettet og forutsigbart tilbud vil kunne hjelpe fedrene. Mye av frustrasjon og sinnet ser ut til å ligge i avgjørelsen barnevernet har tatt om omsorgsovertakelsen og manglende informasjon og forståelse for det som har skjedd. Fedrene har gitt tydelige signal om at de misliker måten de blir snakket til og opplevelsen av å være mindre verdt og et håpløst menneske. Innspill fra fedrene om mulige forbedringer gjennom gruppetilbud, «Havarikommisjon», tidlig hjelp og bedre samarbeid med barnevernet kan være noe å ta med seg i tankene om forbedret oppfølging. Personer som arbeider i hjelpeapparatet bør få mulighet til å ivareta foreldre på en bedre måte. Verken fedre, mødre eller barna er tjent med at de ansatte i barnevernet velger bort oppfølging av foreldre på grunn av underbemanning eller for mye arbeid slik det kan virke som fra fedrenes ståsted.

Det kan være vanskelig å skape en god dialog mellom foreldre og saksbehandler som akkurat har tatt fra dem barna. Men noen bør kanskje få rollen som foreldrenes støttepersoner. Fedrene etterspør noen som kan ivareta dem, høre deres side av saken, behandle dem med respekt og verdsette dem, uavhengig av årsak for omsorgsovertakelsen, og uten at fedrene må mase og be om det. De stiller også spørsmålstegn ved om egen rettsikkerhet blir ivaretatt godt nok. Dersom man klarer å skape en god dialog vil det kunne redusere faren for konflikter mellom foreldre og barnevern og kanskje også redusere de helsemessige plagene fedrene har fortalt om.

Alle fedrene i denne studien har samvær med noen av barna sine. Samarbeid og forutsigbarhet i forbindelse med samvær vil også være enklere dersom det skapes en arena for god kommunikasjon og forståelse for den vanskelige situasjonen som fedrene befinner seg i. Fedrene etterlyser også mulighet til å vise barnevernet hvem de er som personer slik at

det blir en reel mulighet for at de kan få igjen omsorgen for barna dersom det kan være aktuelt. Det vil kunne være en stor gevinst for barna.

Hva har så kjønn å si for fedre i kontakt med barnevernet? Det kan se ut som fedrene selv ønsker å bli ivaretatt på samme måte som de ser for seg at mødre ønsker. De forklarer seg selv ut fra stereotypier vi har på menn om at de for eksempel ikke liker å snakke om seg selv i grupper, eller snakke om følelser. Samtidig sier de at en trygg arena hvor de kan snakke fritt, få og gi forståelse og trøst sammen med både mødre og fedre har vært det som har gitt dem best støtte og hjelp. Uten at de må holde igjen eller veie sine ord for mye på grunn av opplysningsplikten. I forhold til kjønn fremsto arbeid som en viktig identitetsmarkør for fedrene, og det kan være interessant å se hvilken innvirkning det har på hvordan de opplever omsorgsovertakelsen og hvordan de takler og kommer gjennom krisesituasjonen. Hvordan man ivaretar fedrene som underrepresentert i gruppetilbudd, vil være viktig for at de skal kunne kjenne på felles identitet og forståelse fra andre med samme kjønn.

Selv om fedrene uttrykker at de ikke er så veldig annerledes enn mødre i samme situasjon, er det grunn til å anta at de blir behandlet forskjellig. Tidligere forskning viser at vi alle har forskjellige preferanser for hva en god far er i forhold til en god mor. Selv om det jobbes mot likestilling mellom foreldre er ikke det ensbetydende med at praksis og tanker om farsrollen og morsrollen er lik. Det kan bety at avgjørelser som tas av barnevernsansatte påvirkes av deres verdisyn, som igjen har sammenheng med blant annet historie, kultur og verdier. I denne studien undret noen av fedrene seg over barnevernets vurdering av deres omsorgsevne. Flere fedre fortalte at de var mye borte fra hjemmet på grunn av arbeidssituasjon. En kan stille spørsmål ved i hvilken grad arbeids- og omsorgsfordelingen en familie velger, påvirker vurderinger og beslutninger i barnevernet.

Denne studien bygger på et lite utvalg av fedre. Dersom det utarbeides et tilbud til alle foreldre gjennom familievernkontor, vil det være viktig å tenke på at man bør ivareta også de fedrene som ikke har kapasitet til å mobilisere krefter for å spør om hjelp. Gjennom fedrenes fortellinger fremstår det som kontakten med barnevernet er veldig viktig i forhold til samvær og mulighet for å få omsorgen igjen, og denne kontakten kan ikke uten videre erstattes gjennom oppfølging fra familievernkontor.

Fagpersoner i hjelpeapparatet møter fedre i krise uansett hva som er årsaken til en omsorgsovertakelse. Det betyr at fedrene vil kunne opptre irrasjonelt og følelsespreget når de får en beskjed som er vanskelig å forstå eller godta. Profesjonalitet og medmenneskelighet vil være viktige faktorer for at deres møte med hjelpeapparatet skal bli best mulig. Denne studien viser at alle har behov for anerkjennelse og det må hardt arbeid til, både fra fedrene selv og personer som støtter dem for at de skal komme best mulig gjennom den vanskelige livsendringen en omsorgsovertakelse innebærer.

8. Litteraturliste

- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress, and coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A., & Lev, A. (2000). *Helbredets mysterium: at tåle stress og forblive rask*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester av 17. juni 1992, nr. 100*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>.
- Bourdieu, P., & Prieur, A. (1996). *Symbolsk makt: artikler i utvalg*. Oslo: Pax.
- Bufdir.no. (2017). *Circle of Security - foreldreveiledningskurs*. Hentet fra https://www.bufdir.no/Familie/Tilbud_Regionene/circle_of_security/
- D'Cruz, H., & Jones, M. (2014). *Social work research in practice: ethical and political contexts*. Los Angeles: Sage.
- Ellingsen, I. T. (2007). Å miste omsorgen for sitt barn. *Nordisk sosialt arbeid, No 4*, 263-275.
- Ellingsen, I. T. (2010). *Oppfølging etter omsorgsovertakelse - utfordringer og muligheter*. I Modernisering I barnevernet: ideologi, kontekst og kompetanse. (s. 153-173). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ellingsen, I. T., Slettebø, T., Studsrød, I., Farstad, G. R., & Herland, M. D. (2018). *Det gjør livet litt lettere - Gruppetilbud til foreldre med barn i fosterhjem og barnevernsinstitusjon: Kartlegging, beskrivelse og evaluering*. Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Falch-Eriksen. (2016). *Foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn, Familievernets rolle og foreldrenes krise, mestring og endring*. Nr 9/16 Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Familievernkontorloven. (1997). *Lov om familievernkontorer av juni 1997, nr. 62*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-19-62>.
- FO. (2015, Lastet ned 07.05.2018). *Yrkesetisk grunnlagsdokument*. Hentet fra https://www.fo.no/getfile.php/1320310-1429186747/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument_2015.pdf
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). The active interview (Vol. 37). *Thousand Oaks, California*: Sage Publications.
- Holter, Ø. G. (2012). Towards a new fatherhood: fathering practices and gender equalities in recent Nordic research. I M. Oechsle, U. Müller, & S. Hess (Eds.), *Fatherhood in late modernity: cultural images, social practices, structural frames*. Opladen: Verlag Barbara Budrich.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: the moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity Press.

- Honneth, A., & Holm-Hansen, L. (2008). *Kamp om anerkjennelse: om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk*. Oslo: Pax.
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode: ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Launsø, L., Rieper, O., & Olsen, L. (2017). *Forskning om og med mennesker: forskningstyper og forskningsmetoder i samfunnsforskning*. 7. utgave. København: Munksgaard.
- Lysaker, O. (2011). Anerkjennelse og menneskeverdets forankring; henimot en transnasjonal anerkjennelsespolitikk. I *Etikk i praksis*, 5(2), 101-122. doi:10.5324/eip.v5i2.1773
- Nesh. (2016). *De nasjonale forskningsetiske komiteene: Generelle forskningsetiske retningslinjer*. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Oltedal, S. (2013). *Kjønnsperspektiv i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjefstad, N. S. (2007). *Respekt og anerkjennelse*. In *Tiltaksarbeid i sosialtjenesten og Nav - Tett på!* (s. 81-105). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjefstad, N. S. (2015). *Sosialt arbeid i overgangen til NAV – utfordringer for en anerkjennende praksis (Doktorgradsavhandling)*. NTNU, Trondheim.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten: kunnskap og metoder i praktisk arbeid*. I Rapport (Diakonhjemmet høgskole: online), Vol. 1/2009.
- Slettebø, T. (2013). *Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services*. doi:10.1093/bjsw/bcr188
- Slettebø, T., & Seim, S. (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. I (s. 21-45). Oslo: Universitetsforlaget.
- Storhaug, A. S. (2013). *Fathers' involvement with the Child Welfare Service*. *Children & Youth Services Review*, 35(10), 1751-1759. doi:10.1016/j.childyouth.2013.08.006
- Storhaug, A. S. (2015). *Barnevernets forståelse av farskap*. (Doktorgradavhandling), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode* (4. utg. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademisk.

VEDLEGG

- Vedlegg 1: Anbefaling fra NSD
- Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter
- Vedlegg 3: Samtykkeerklæring
- Vedlegg 4: Intervjuguide

Ingunn Tollisen Ellingsen
Kjell Arholms hus
4036 STAVANGER

Vår dato: 08.02.2018

Vår ref: 58193 / 3 / LH

Deres dato:

Deres ref:

Tilråkning fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 08.01.2018 for prosjektet:

<i>58193</i>	<i>Far uten barn - En studie om fedre som er fratatt omsorgen for sine barn.</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Stavanger, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ingunn Tollisen Ellingsen</i>
<i>Student</i>	<i>Jannicke Larsen</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 30.06.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Lise Aasen Haveraaen

Kontaktperson: Lise Aasen Haveraaen tlf: 55 58 21 19 / Lise.Haveraaen@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Jannicke Larsen, jannickelarsen@hotmail.com

FORMÅL

Formålet med studien er å få mer kunnskap om hvordan fedre som er fratatt omsorgen for sine barn har det i denne situasjonen, og hvordan de ønsker å bli møtt og ivaretatt dersom de opplever behov for hjelp og støtte. Følgende problemstilling vil belyses: «Hvordan opplever fedre sin situasjon etter en omsorgsovertakelse, og hvordan kan et godt tilbud fra hjelpeapparatet se ut fra fedrenes ståsted?»

UTVALG OG REKRUTTERING

Utvalget består av fedre som er fratatt omsorgen fra sine barn. Utvalget rekrutteres via familievernkontoret. Ansatte i familievernkontoret gir informasjon til aktuelle informanter på vegne av student. Potensielle informanter som er interessert i deltakelse vil selv ta kontakt med student. Det vil ikke opprettes kontakt mellom informanter og student før de har ytret ønske om å delta i prosjektet. Personvernombudet mener rekrutteringsformen er tilstrekkelig for konfidensialitet og at frivilligheten ved deltagelse ivaretas gjennom prosessen.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Du har opplyst i meldeskjema at utvalget vil motta skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet, og samtykke skriftlig til å delta. Vår vurdering er at informasjonsskrivet til utvalget er godt utformet. Vi ber imidlertid om at setningen «Jeg har fått tillatelse fra Personvernombudet for forskning til å gjennomføre prosjektet [...]» endres til «Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata.» Årsaken til dette er at NSD ikke godkjenner forskningsprosjekter, men påser at prosjektene følger personopplysningsloven.

Vi ber deg om å sende det reviderte informasjonsskrivet til personvernombudet@nsd.no Husk å oppgi prosjektnummer. Prosjektet kan deretter starte.

SENSITIVE PERSONOPPLYSNINGER

Basert på prosjektets tematikk vurderer vi at det kan fremkomme sensitive opplysninger om helseforhold. Vi tar derfor høyde for at slike opplysninger kan registreres.

TREDJEPERSONOPPLYSNINGER

Intervjuguiden legger opp til at informantene vil uttale seg om sine barn. Det tas derfor høyde for at det vil registreres dels sensitive opplysninger om identifiserbare tredjepersoner. Behandlingen anses nødvendig for formålet, da det i mange tilfeller vil være vanskelig for informanten å delta i intervjuene uten å identifisere involverte tredjepersoner. Vi forstår det slik at fokus vil være på informanten og dennes opplevelser. Vi forutsetter at det kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet.

Personopplysningene skal kun behandles en kort periode, og ingen enkeltpersoner vil gjenkjennes i publikasjoner. Personvernombudet finner derfor at opplysningene kan behandles i henhold til

personopplysningsloven § 8 d) og § 9 h).

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet forutsetter at du/dere behandler alle data i tråd med Universitetet i Stavanger sine retningslinjer for datahåndtering og informasjonssikkerhet. Vi legger til grunn at bruk av privat pc/mobil lagringsenhet er i samsvar med institusjonens retningslinjer.

PROSJEKTLUTT OG ANONYMISERING

Prosjektlutt er oppgitt til 30.06.2018. Det fremgår av meldeskjema/informasjonsskriv at du vil anonymisere datamaterialet ved prosjektlutt. Anonymisering innebærer vanligvis å:

- slette direkte identifiserbare opplysninger som navn, fødselsnummer, koblingsnøkkel
- slette eller omskrive/gruppere indirekte identifiserbare opplysninger som bosted/arbeidssted, alder, kjønn
- slette lydopptak

For en utdypende beskrivelse av anonymisering av personopplysninger, se Datatilsynets veileder:

<https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/regelverk-skjema/veiledere/anonymisering-veileder-041115.pdf>

Kontaktinformasjon:

Jannicke Larsen
Masterstudent ved Universitetet i Stavanger

Mobil: 99232519
E-post: jannickelarsen@hotmail.com eller 99232519.

Min veileder for denne masteroppgaven,
Ingunn T. Ellingsen, kan kontaktes på e-post:
ingunn.t.ellingsen@uis.no dersom det skulle være
ønskelig.

Er du en far som er fratatt
omsorgen for ditt/dine barn?

Da kan du være den rette
til å hjelpe meg med denne studien
som har fokus på fars situasjon
etter omsorgsovertakelse.

Jeg som ønsker din hjelp heter Jannicke Larsen og er masterstudent i sosialt arbeid ved Universitetet i Stavanger. For tiden holder jeg på med masteroppgave om fedre som er fratatt omsorgen for sine barn av barnevernet.

Jeg ønsker i den forbindelse å intervju fedre som er fratatt omsorgen for sine barn.

Masteroppgavens tittel er: *Far uten barn – En studie om fedre som er fratatt omsorgen for sine barn.*

Formålet med studien er å få mer kunnskap om hvordan fedre har det i denne situasjonen, og hvordan de ønsker å bli møtt/ivaretatt dersom de opplever behov for hjelp og støtte. Din kunnskap kan bidra til økt forståelse for fedres situasjon.

Intervjuet vil bli tatt opp på lydfil. All informasjon som kommer frem under intervjuet kommer til å være konfidensiell, og lydopptaket vil bli slettet rett etter at informasjonen er skrevet ut i tekst og anonymisert. Alle opplysninger vil bli anonymisert innen studien avsluttes

juni 2018. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige masteroppgaven.

Det er frivillig å delta på dette intervjuet, og dersom du takker ja kan du når som helst trekke ditt samtykke. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata.

Jeg håper du har lyst til å delta!

Hva blir ditt bidrag til studien?

Jeg ønsker å ha en samtale med deg på ca. 1 ½ time. Jeg vil stille spørsmål med fokus på deg som far, hvordan du opplever din situasjon, hvordan du blir ivaretatt av andre, og hva du tenker kunne bedret din situasjon.

Dersom du vil delta på intervju, eller ønsker mer informasjon om prosjektet kan du kontakte meg på telefon 99232519. Eller sende e-post til: jannickelarsen@hotmail.com

Samtykkeerklæring

Jeg gir herved mitt samtykke til at Jannicke Larsen kan benytte dette datamaterialet i sin masteroppgave som handler om fedre som er fratatt omsorgen for sine barn av barnevernet, under de forutsetninger som er beskrevet i informasjonsskrivet.

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet. Jeg er kjent med at opplysningene som innhentes i intervjuet, behandles konfidensielt og anonymiseres når oppgaven er ferdig. Jeg er innforstått med at deltakelse i undersøkelsen er basert på frivillighet, og at jeg har anledning til å trekke mitt samtykke uten noen form for begrunnelse.

Sted

dato

Informant

Informasjon

Jeg vil ha samtaler med fedrene hvor det er rom for at de kan fortelle fritt om sin opplevelse av egen situasjon. Det er de som er eksperter på hvordan det kjennes å være far uten daglig omsorg for sine barn. For å få en best mulig flyt i intervjusituasjonen og sikre at ulike tema blir belyst har jeg laget en intervjuguide inndelt i tema med stikkord og spørsmål som vil fungere som en huskeliste. Jeg deler guiden inn i de temaene jeg vil at vi skal snakke om, samtidig som det viktigste er å gjennomføre et utforskende intervju for å få frem fedrenes syn på egen situasjon best mulig. Jeg ønsker at det skal være mulig å justere intervjuguiden underveis i prosessen, og vil derfor be informantene om mulighet for å kontakte dem i etterkant dersom det skulle bli behov for en utdyping.

1. Orientering

Informasjon om oppgaven og formålet med den (Studien, taushetsplikt)

Gjennomgang av samtykkeerklæring og mulighet for å trekke seg fra intervjuet underveis (mulighet til å reservere seg fra enkelt spørsmål)

Opptak av intervju og skriftliggjøring til tekst (transkribering)

2. Bakgrunnsinformasjon:

Fortell litt om deg selv?

(hvem er du, interesser, tanker om fremtiden)

Fortell litt om barna dine?

(Alder, hvordan bor de?)

- hva tenker du på når du ser dem for deg?

Kan du si litt om omsorgsovertakelsen?

(Når, hvem var involvert, bodde du sammen med mor på det tidspunktet, hvordan opplevde du situasjonen, og i hvilken grad ble du involvert?? Hva slags plassering, har de bodd flere steder? Hvor i landet?)

Hvordan forholdt barneverntjenesten seg til deg? Hvor mye fikk du vite om prosessen, og det som skjedde?

3. Ditt forhold til dine barn i dag

Fortell om kontakten du har med dine barn nå? (Samvær, hvem har de samvær med, har det endret seg? Har du kontakt med barnevern, fosterforeldre/institusjon i dag i forbindelse med kontakt med barna?)

Fortell om hvordan det oppleves å være far uten å ha barna boende hjemme.

Hva kunne gjort situasjonen bedre for deg?

4. Hva er viktig for deg som far?

Hva ønsker du at jeg skal vite for å kunne forstå bedre hvordan du som far har det i denne situasjonen?

(Hva er det viktig for deg at blir belyst om din situasjon (eventuelt andre fedre i samme situasjon?)

Opplever du at det er forskjell på å være mor eller far?

(i så fall hva, hvordan merker du at det er forskjell?)

Hvordan har omsorgsovertakelsen endret ditt daglige liv?

5. Kontakt med familie, venner, kolleger eller andre?

Hva vet personer rundt deg om din situasjon i forhold til barnet/a?

Hvordan opplever du å bli møtt av familie/venner/kolleger?

Hvordan opplever du å bli ivaretatt av andre som er involvert i omsorgsovertakelsen? (barnevernet, fylkesnemnda, andre?)

Hvordan involverer du personer rundt deg i din situasjon?

Hvordan ønsker du at personer rundt deg skal forholde seg til situasjonen (åpenhet, eventuelt ikke snakke om det, involvere seg, hvordan?)

6. Behov – hjelp - støtte

Hva tenker du kan gjøre din situasjon bedre?

Hvem er dine støttepersoner som du har, eller kan ta kontakt med dersom du har behov? (familie, venner, offentlige etater, frivillige organisasjoner osv.)

Dersom det skulle utarbeides et tilbud spesielt rettet mot fedre i din situasjon, hvordan tenker du dette opplegget/tiltaket burde sett ut? (Har det noe å si hvem som gir et tilbud?)

Ville du hatt behov for et slikt tilbud?

Hva skulle til for at du hadde valgt å benytte deg av tilbudet om det fantes?

Benytter du deg av tilbud som allerede finnes? Hva gir det deg? /eventuelt hvorfor benytter du deg ikke av tilbud?

7. Avslutning

Er det noe du vil si som vi ikke har snakket om?

Hvordan opplevde du dette intervjuet?

Er det greit at jeg tar kontakt dersom det er noe jeg ønsker å snakke mer om?

- Informasjon dersom informant ønsker kontakt.
- Minne om anonymitet og taushetsplikt.
- Hva skjer videre med dataene?

Tusen takk for ditt bidrag!